

A ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE
ÉS A MAROS MEGYEI TANÁCS
SZÉPIRODALMI FOLYÓIRATA

Főszerkesztők:

MARKÓ BÉLA

(1989. december – 2005.)

GÁLFALVI GYÖRGY

(2005. december – 2007.)

Főszerkesztő:

Szerkesztők:

KOVÁCS ANDRÁS FERENC

DEMÉNY PÉTER

LÁNG ZSOLT

SZABÓ RÓBERT CSABA

VARGA LÁSZLÓ EDGÁR

VIDA GÁBOR

Tördelőszerkesztő:

MOLNÁR ROZÁLIA

Korrektor:

SZÓCS KATALIN

Tipográfia:

BIRTALAN KÖLÖK ZSOLT

IRSAI ZSOLT

TARTALOM

VERMESSER LEVENTE:

In memoriam T. D.; Mi van odaát?; Gyerekkor (Versek) ■ 5

SZÖLLŐSI MÁTYÁS:

Szégyenlős álmok (Versciklus) ■ 7

PATAK MÁRTA:

Szembeszélben (Novella) ■ 10

JÁSZ ATTILA:

[Esőben repülni. Félálomban kezdeni újra]; [Nem szakítani el. Bányató-meditáció]; [Halványul bennem. Erdélyből hazaérve]; [Ámulat-haikuszerűség. Alkonyat itthon] (Versek) ■ 16

GUETH PÉTER:

Kosong (Részlet a *Kosong* című regényből) ■ 18

BODA EDIT:

Fénycsapda; Cor cordis; Jelentés a kertből; Tájkép futóval; Otthonunk színes; Nyári délután; Aki a párkákkal; Variációk; Képeslapok (Versek) ■ 29

SZŐCS MARGIT:

Levélbontás; Maradj még; Tömegsír; Csúcsforgalom előtt; Ha nem eszed meg a tejbegrízt (Versek) ■ 34

SZERÉNYI TAMÁS:

A szokás hatalma (Novella) ■ 37

DANKULY CSABA:

Próbatételek (Versciklus) ■ 42

HAJDÚ FARKAS-ZOLTÁN:

Április (Regényrészlet) ■ 47

NAGY ATTILA:

Ars brevis, vita idem; Orbán Ottóra gondolok; Ha sajogni kezd (Versek) ■ 64

SZALAY ZOLTÁN:

A Mongol (Novella) ■ 66

MARKÓ BÉLA:

Prognózis; Nincs folytonosság (Szonettek) ■ 72

FÓRUM

ORBÁN GYÖNGYI:

Horváth Andor esszéi mint hiteles olvasati minták ■ 74

SÉTATÉR

IMRE ESZTER:

Nevet a habkönnyű jóisten ■ 81

NOVÁK ÉVA:

Animal Planet ■ 86

PROKRUSZTÉSZ MŰHELYE

GÁL ANDREA:

A Bölcsészkar és a város. Irodalmi műhelyek Brassóban ■ 92

TÉKA

CODÁU ANNAMÁRIA:

Levadulás (Antal Balázs: *Le; Vad*) ■ 95

BALLA ILONA:

Szövegszöveget (*Élő Várad antológia*) ■ 99

KLIKKREC

AMIK ANNAMÁRIA – GYÖRGY ANDREA:

A pusztulás példázata (Sándor Iván: *A hetedik nap*) ■ 102

DELEATUR

RAJNAVÖLGYI GÉZA:

Arnaut Daniel sextinája elé ■ 107

TALÁLT VERS

ARNAUT DANIEL:

A nagy elszánás besurrant (Rajnavölgyi Géza fordítása) ■ 109

NÉVJEGY

BALLA ZSÓFIA ■ 111

WWW.LATO.RO

archívum / szerzők / hírek / Látó Színpad – képek / linkek / szemle / Látó-repertórium

Vermesser Levente

IN MEMORIAM T. D.

Akár a verébnym
esőre váró porban,
lenni egy kis időre,
aztán nem lenni inkább,
úgy voltál közöttünk,
aprók gyámolítója.
De hát hogy tudnánk ezzel
valami szelíd módon,
mértékkel kiegyezni,
mi, a hátrahagyottak?
A túlpárt előtt újra
sűrűsödik a ködfal,
tollpihe hull alá,
a révész visszafordul.

MI VAN ODAÁT?

a másik oldalon
Galilei szerint kinyílt egy ablak
a másik oldalon
organikus lények bálványt faragtak
a másik oldalon
barlangok rejtik a kimondhatatlant
a másik oldalon
űrhajó landolt és nyomban fel is robbant
a másik oldalon
minden tavasszal meteorraj zümmög
a másik oldalon
nyugodtan vehetnél héliumfürdőt

a másik oldalon
tele van a kéreg platinaércel
a másik oldalon
az őrület táncol a Kozmikus Énnel
a másik oldalon
egybegyűlt minden amit szerettél
a másik oldalon
megszűnt a dal a kihúlt krátereknél
a másik oldalon
még sűrűbb a csend amióta ott vagy
a másik oldalon
valamikor régen láttak egy angyalt

GYEREKKOR

Még itt ülünk a
családi asztal mellett,
mert rásüt a Hold.

SZÉGYENLŐS ÁLMOK

(9.)

Júliának

Belépek. Minden rendezett,
mint a gyerekkor idején.
Csakis fehér falak mindenütt,
egy idegen lakásban a sárgától
rettegnék, a zöld keserű gyógyszeríz,
a többi színről pedig szót sem érdemes.
Kutyád, akár egy sötét pont, jön felém,
mancsa tócsák mélyének hírnöke.
Természetes határ, nyugodt moraj
később testének már lábunknál
fekvő félköre. Könnyű a lélegzet,
ha nincs miért beszélni. Sokáig hallgatunk,
mintha lehetne, hogy a szavak ne rombolják
le ezt a békeidőt. A némaság szárnyait
mégis letöri a türelmetlenség démona.
Talán csak egy óra tisztaság adatott
nekünk, de az legalább. Végül kibuktak
az emésztő történetek, a jóhiszem
és az őszinteség fölösleges nehezékei.
Nem volt soha semmi szebb annál,
mint látni, ahogy lélegzetvisszatartva
vársz egy érintésre, mert egy sóhajt
bekebelezni már régen nem elég.
Abban a testtartásban akarok meghalni.
A hajad illatával. Ahogy az ablak négyzetén
át egyszer csak ránk szakad az ég.

(10.)

in memoriam E. S.

Megint ez a szín. Egy vagy két egész
árnyalattal durvább, mint maga a bőr,
amelynek tónusát sok éve sehogy sem találok.
Nincs annál rémesebb, ha valami csupán
véletlenségből jó, és tudom, bűn volna
kegyelemnek nevezni, amit ki sehogy
sem érdemeltem. Sötétnek sem mondanám,
hisz olyan világos előttem a vászon, hogy nem
láthatok tisztán, s mintha tükör volna rajta a fény,
mindig eleve torz tűnődéseimet fordítja ki.
Hogyan lehet nyugton élni ennyi test között?
Ha szemgolyóra illeszthetek idegen retinát,
ha kézre kezét téve törhetek össze álmokat,
ha a nyak megléte önmagában fojtogató,
és kötél se kell, hogy kilógjak a kép keretén
túlra?

Egyetlen vonal is bőven elég,
ha ébren tartja kíváncsiságomat,
és hát, mi más érdekelhet, mint ami hozzám hasonló?
A test a legárulkodóbb, ha netán különbségre vágyom –
túl szűk verem a csapdába esettnek.
Mindig is arcot szerettem volna, de sosem
adatott meg, hogy mások tekintetében lássam
viszont magam. A bomlás látványa maradt vigaszul –
a szem árnyékai, ahogy egyre nőnek,
a váll hullámzó deformációja, a csontok
már kilógó sarkai a bőr alatt – és kínzó döfésként
egy égő ízület roppanása, amiről még vázlatot sem
enged a szabályok megátalkodott tökéletessége.
Séta közben azért időről időre megcsodálom,
hogy a fej mezején hagymákból sarjad a fű.

(11.)

Rothkónak

Indulj el, nehogy megfojtsák álmaid
az elégedetlenek, haszonleső hazugok.
Még van időd rá, hogy emlékezz és szeress.
Hogy megtaláld, amit valaki számodra
önként elhagyott. Telhetetlen vágyad,
amit meg nem tagadhatsz, mérték legyen ott,
és jó alap, hogy kitűnj az ismétlődésből,
hogy ne csak lássanak, de meghallhassanak.
Önérzet ne nehezítsen mint rád hordott göröngy.
Figyelj, ha bármi fontos, és ha kell, legyél süket.
Ne félj, ha az éjszaka csillagai késként
forgatják benned fényüket. Indulj, amíg nem késő.
Amíg a vonat nem kiáltoz. Hogy hű lehess
a benned felejtett magányhoz. Szeresd a reggelt,
mert vele indulsz el, mégis egyedül.
A veszteségeket. Ahogy esténként lassan
a horizont alá merül a nap, hogy szerethesd
a holdat is, hisz nélküle nem élnének évszakok.
A lángoló erdőt, kemény talajt, s ahogy egy tócsa
fénye tükörré fagyott. Szeresd az arcot,
ha árnyékként rád vetül, a madarat az ágon,
mert mindjárt énekel. És a nevet, mondogasd,
amit úgy szeretsz, még hozzá örökké, kérlelhetetlenül.
Indulj a félhomályba, ahol halottaid várnak,
és érkezz meg nyíltan, ezernyi szempár villanása közt.

SZEMBESZÉLBEN

A tüntetésről hazafelé tartott a tömeg, lengték büszkén a zászlójukat, a tó felől föl-föltámadó szél egy-egy fuvallatára némelyik résztvevőt egészen betakarta a zászló könnyű nejlonyaga, de nem zavartatták magukat, büszkén a nyakukba kanyarították, ahogyan meccsre menet a szurkolók a csapatuk címerével díszített kötött sálát, és egy darabig úgy is vitték, egyik kezükkel a rudat, a másikkal a zászló sarkát marokra fogva. Harmadik napja tüntettek, bizonyos körökben már jó ideje kormányváltást emlegettek, jól lehet ők, a kormány hívei, akik most kijöttek, rengetegen voltak, legalább háromszáz ezres tömeg, s akinek zászló nem jutott, még az is tűzött sárgakék szalagot a kabátjára, hogy egyértelmű legyen a hovatartozása. Idősek, fiatalok, gyerekek, öregek, vegyesen, kortól, nemtől függetlenül. Ivett is közöttük menetelt.

A Diadal sugárút felől özönlöttek kifelé a városközpontból, így napnál világosabban látszott, hogy akik befelé tartva szembemennek velük, azok nem voltak a tüntetésen, ebből a pillanat törtrésze alatt egyértelműen levonhatták a következtetést, hogy a szembejövők vagy nem támogatják kormányt, vagy lusták elmenni tüntetni. Ahogy egymás mellett elhaladva összevillan a tekintetük, villámgyorsan mérlegelik magukban, hogy ellenség-e az illető vagy csak közömbös, egyik rosszabb szinte, mint a másik. Időnként egy-egy megvető mosoly, lebiggyesztett ajak, félrekapott pillantás jelzi, hogy itt bármi megtörténhetne, ha most leállnának vitatkozni, meg is köpködnék egymást, hovatovább öltre is mennének az elveikért, ütnék-rúgnák egymást, ahol érik, de csak addig, amíg a pillanatok alatt megjelenő csendőrök szét nem választják őket.

Ám még viszonylag békés a hangulat, a kormányfő higgadtan nyilatkozott a kereskedelmi televíziók mikrofonjai előtt, a tőle megszokott flegma tónusát is sikerült rövid időre levetkőznie, és még azok fülében is egészen emberinek tetszett a hangja, akik otthon a készülékek előtt ülve követték az eseményeket. Történelmi időket élünk, jegyezte meg sugárzó arccal egy apa a fiának, ha minden számításom ellenére novemberben mégis sikerül ezt a kormányt leváltanunk, akkor joggal mondhatjuk majd, hogy mi is hozzájárultunk valamennyivel a változáshoz, mert megérett rá ez az ország, éppen ideje, hogy véget érjen a kiskirályok uralma.

De maradjunk az utcán, ahol még özönlik hazafelé a kormányt meg a hazát éltető sokaság, annyira lelkesek, legszívesebben talán dalra is fakadnának a tüntetés hevében felmagasztosult kormánypártiak, *Isten óvd hazánkat és kormányunk fejét, a megingathatatlan vezért*, ez a legújabb sláger mostanában a tüntetéseken, Ivett már várja, mikor kezdi el dúdolni valaki mellette.

A szónoklatok helyszínéül szolgáló hatalmas tér felől hömpölygő sokaság a széles sugárút első mellékutcait elérve kezd csak oszladozni, addig viszonylag egységes tömeget alkottak, attól kezdve egyenként nézve már sokkal sebezhetőbbek lettek. Nem mintha előtte nem így lett volna, csakhogy a nyáj, a csorda, a sokaság nemcsak melegít, össze is fog valami nagy egésszé, ahol nem számít, ki vagy, egy a sok közül, teljes organizmus, mint a milliárd sejt alkotta élő szervezet. A tömegben nem látszik az arcod, a szélen állóké esetleg, de ha elvegyülsz, föl sem ismernek, esetleg ha kamerával közelítenek rád. Ezt használta ki Ivett.

Nem emlékezett rá, mikor kezdett el aktívan politizálni. Hat-hét éves korától fogva vannak határozott elképzelései saját magáról meg a világról, ezt így pontosan persze csak utólag számolta vissza, mindenesetre azt a momentumot tartja eszmélése pillanatának, amikor az utcájukból az öreg tata hazafelé menet a szoknyája alá nyúlt, és megkérdezte, jó volt-e neki, ő meg a felnőttől való gyerekes félelmében bólintott, és mint oltás előtt a doktornál, mikor megkérdezte, fél-e, elvékonyodó hangon suttopta, hogy igen, erre az öreg több hasonló kalandot is ígért neki olyan alkalmakra, amikor a szülei nem lesznek otthon, szóljon csak bátran neki. Olyan mélyen elraktározta magában ezt a jelenetet, hogy később serdülő lányként is bármikor könnyen elő tudta hívni, ugyanúgy átérezte a rémületet, ahogy teste egyszerűen görcsbe rándul, és ez utóbb is így maradt. Valahányszor csak férfi hozzátért, hirtelen megmerevedett, mozdulni sem bírt, szólni sem tudott, ugyanazt a keserű gombócot érezte a torkában, mint amikor a tata kérdésére rávágta, hogy igen, ott, a nyílt utcán, ahol az öreg a szoknyája alá nyúlt.

Sose érezte jól magát férfival később se, mikor már több kapcsolaton is túl volt, maradandó nyomot azonban egy sem hagyott benne, még csak annyit sem, mint amikor egy-egy kedvenc ruhadarabjától kénytelen volt megválni, mert elhasználódott, hordhatatlanná vált, kihízta, vagy éppenséggel annyira lefogyott, hogy lötyögött rajta, mint mezítlásos árva gyereken a nagykabát télvíz idején.

Minden ügyért kiállt, ami nőket, gyerekeket, öregeket vagy állatokat ért támadásból fakadt. A kiszolgáltatottakat nem védi senki, oda kell állni mel-

lájuk, mondta magában, és ment, intézkedett, adományt gyűjtött, felvilágosító előadást, jótékonyági akciót, árverést szervezett, sorsjegyet árult, és felszólalt különféle rendezvényeken. Ismert alakja lett a tüntetéseknek, nagygyűléseknek, hisz valamilyen módon minden alkalommal a hatalomnak kiszolgáltatott emberekért kellett kiállni. Erre a mostani tüntetésre kíváncsiságból ment el. Nem tűzött magára szalagot, zászlót se vitt, egyszerűen csak beállt a sorba, hallgatni, hogy mit beszélnek a mellette vonulók. Jó tanulság lesz, gondolta az elején, aztán a tüntetés végére maga is elcsodálkozott, mert ilyesmire azért, hiába a nagy képzelőereje, maga sem számított. Hazafelé menet is visszhangzott fejében a két idős asszony mondata, ahogy mellettük elhaladva hangosan tárgyalták egymás között, mennyire okos a mi kormányfőnk, dicső történelmünk egyetlen királya sem volt ennyire okos, de sajnos sokan még mindig nem értik, mit akar igazán, ezért utálják ennyien. De mi többen vagyunk, nézett körül büszkén a másik, Ivett pedig felgyorsította lépteit, nehogy leolvassák arcáról, hogy nem a királyt éltetőik közé tartozik, ő csupán szeretné megérteni, ami nem fér a fejébe, évek óta ezen tűnődik, mégse tud rájönni, mi az oka, hogy ez a sok idős ember itt mind feltétlen híve. Főleg asszonyok. Persze, a legkézenfekvőbbet nyilván tudta, az idős asszonyok a fiatal, energikus, szókimondó vezért látják benne, aki viszi előre az országot, de egyszerűen nem akarta elhinni, hogy ennyire csak az érzelmek döntenének.

Szerette volna megérteni, mi mozgatja ezeket az embereket, hogy önként kivonuljanak erődemonstrációra, mert ez a tüntetés az volt, ebben biztos lehetett, hiszen mi másért lenne szüksége a kormányfőnek támogatói felvonulásokra, ha nem azért, mert gyengül a hatalma, és meg akarják mutatni, hogy sokan állnak mellette. Ivett elképedt, hogy ma, 2017. szeptember 28-án, öt nappal a nemzeti ünnep után még mindig ennyire nagy bennük a lelkesedés. Elkapott mondatok visszhangzottak a fejében, és nem lett boldogabb tőlük. Sokszor úgy érezte, szélmalomharc, amit csinál, ebben az országban soha semmi nem fog változni, mindig visszajutunk ugyanoda, ahol egyszer, akár száz évvel ezelőtt is tartottunk. Máskor meggyőzte magát, ha ő meg a hozzá hasonlók nem csinálnák, amit csinálnak, akkor még sokkal rosszabb lenne a helyzet. Így hát újra meg újra a sarkára állt, és küzdött tovább.

Legjobban az bántotta, hogy ezek között a mámoros emberek között talán egy se akad, aki értené, ha elmondaná neki, hogy fölösleges úgy nézni a másikra, mintha ellenség volna, nincs itt ellenség, te magad vagy az, hiszen saját magadat akarod igazolni a másik ellenében, holott bőven elég

lenne, ha békén hagynád, ha élni hagynád, és mennél a dolgod után, ehhez persze az is kellene, hogy a vezetőink is tegyék a dolgukat, és ne szavakkal, hanem tettekkel szerezzenek híveket maguknak. De ettől még nagyon messze járunk.

Megállok a tóparton, gondolta, s úgy is tett. A városrész közepén tóvá duzzasztott patak partján szeretett sétálni, délutánonként legalább egyszer, de volt, hogy még késő este is kiment, hogy a hosszú munkanap után kiszellőztesse a fejét. Közel volt hozzá, nem lakott messze onnan, tízperces sétányira mindössze, és ilyenkor ősszel különösen kedves hely volt, jöttek különféle vízimadarak, szárcsák, kárókatonák, ludak, szürke gémek, sőt néha még fehérkócsagok is betévedtek. Nem csinált mást, leült a parton egy napos vagy árnyékos helyre, attól függően, hogy mi esett jobban neki, és nézte a víztükröt. Nem mozdult, esetleg a tekintetével követett egy-egy madarat, gondolatait igyekezett kordában tartani, pontosabban nem gondolkodni, inkább csak figyelni, ami körülötte történik. Nem volt könnyű, folyamatos kísértés érte, hogy elkalandozzon, hogy párhuzamot vonjon az emberi társadalomban zajló események meg a tó világánál látottak között, bár a végén ez már nem is párhuzam volt, többnyire inkább az állatvilág javára billent ki a mérleg. Nem gondolnám, hogy gonoszságból csap le a halászas az áldozatára, enni akar és kész, ha jóllakott, vagy ha megetette a fiókáit, nem áll neki halászni, eszébe sem jutna, hogy kiírta az összes sügért a tóból, csak mert neki nem szimpatikus a faj. Itt kezdődik a dolog. Látod, sokra ment az ember a gondolkodó-képességével. A végén mindig erre a következtetésre jut, tehetetlenségében innen kanyarodik vissza a jelen pillanathoz.

Ötvenöt éves koráig aktivistaként dolgozott különféle zöld szervezeteknél, járt iskolákba, beszélt a klímaváltozás fenyegetéseiről, a környezettudatos viselkedésről, a kihalóban lévő állatfajok védelméről, mert azt mondta, egyedüli remény a jövőendő nemzedékekben van, de amikor azt látja, hogy mobil telefonjukkal az orruk előtt mennek haza az iskolából, majd' fellökik a szembejövőket, mert még menet közben sem tudják abbahagyni, akkor kétségei támadtak, és azt mondta, visszavesz a lendületből, neki is egy élete van, inkább a lovakat választja, esetleg ha hívják, majd akkor megy, önként nem jelentkezik többé iskoláknál, óvodáknál. Teszi a dolgát, amennyire tudja, de első lesz a saját élete, fiatalkori álma, amit egy szerelem miatt föl adott, aztán amikor vége lett, úgy érezte, már késő lenne visszatérni, úgy-hogy inkább abbahagyta a lovaglást. De mostantól ez másképp lesz, el fog járni legalább hétvégeken a lovardába. Így is tett.

A tüntetésre sem akart először kimenni, aztán mégsem hagyta nyugton a kíváncsiság, pedig borítékolhatta volna az eredményt. Maga sem tudta, mit várt, halványan sejtette ugyan, olyasmit remélt, hogy valami megkülönböztető jegyet fog fölfedezni ezekben az emberekben, ami az együvé tartozás, hátha megért valamit, amit eddig még nem sikerült, pedig neki napnál világosabb, nevezetesen hogy gondolkodás nélkül semmilyen eszme vagy ideológia mögé nem áll oda, kivéve, ha konkrét ügyről van szó, amit ő támogat, mert akkor nem törődik vele, hogy kitől jön a javaslat, ő akár az ördöggel is hajlandó cimborálni, ha az áramütést szenvedett fehér gólyákért kell kiállni az áramszolgáltatóval szemben, hogy szigeteljék le rendesen vagy fektessék földbe a vezetőkeiket, de akár ha a hálóba szorult tengeri teknősöknek szerveznek mentőakciót, vagy éppen a gorillák élőhelyének védelmében kell a pálmaolaj ellen akciót hirdetni. Mindenre hajlandó volt ezekben az ügyekben, de a szűk látókörű, ostoba szólamokat hajtogatókból elege volt. Ez indította el a tüntetésre, szeretne volna az arcokról leolvasni a miérettet, mert nem tudta elhinni, pedig a több évtizedes tapasztalata ezt igazolta, hogy az ember ennyire könnyen elhiszi a hamis ígéreteket.

Maga sem tudta a végén, mire számított igazán. Nincs itt semmi trükk, szemfényvesztés, egyszerűen arról van szó, ők is ugyanolyan emberek, mint mi, csak szeretik illúziókban ringatni magukat. Annyiszor hallották a szép tündérmesét, hogy a végén el is hitték.

Most megmutattuk ezeknek a hazaáruló szabadkőműveseknek, hogy hol lakik az úristen!, hallotta a háta mögül, és alig észrevehetően össze is rezzent, mintha találva érezte volna magát, hátra is kapta a fejét, fél szemmel látta, hogy egy kiszőkített hajú, terebélyes, hetven körüli asszonyosság mondta a mellette bicegő vékonydongájú, elgyötört arcú férfinak. Férj és feleség, a feleség egész életében elnyomta, lehurrogtá, ha szólni mert, úgyszólván inkább hagyta, meghunyászkodott, a végén már annyira belefásult, hogy a fia, a lánya, a felesége mind ellene vannak, hogy lehet ennyire mulya, gondolta egy szép napon, és akkor kezdett el aktívan politizálni, és most itt vannak, az egyetlen dolog, ami összehozta őket a feleségével, az a zászlólengetés. Ivett rázta a fejét, képtelen gondolat, biztos nem jönne ki vele az utcára, ha egész életében ennyire elnyomta, inkább kései kapcsolat, két özvegy egymásra talált a politikában, most ez a legjobb szórakozásuk, ebben élnek ki magukat, annyiszor hallották egymástól meg a házbeliektől, hogy végül maguk is elhitték a tündérmesét. Vagy testvérek, unokatestvérek, utcabeli ismerősök. Egyre megy, a lényeg a közös ellenség, akit utálni lehet. Ebben vagyunk a legjobbak, ebben össze tudunk fogni. A bűnbakkeresés-

ben. Megint ugyanoda jutottam, ahol már annyiszor tartottam, gondolta csüggedten Ivett, pedig szeretett volna a mai napra valami végkövetetést levonni magának, hogy miért, honnan jön ez az egész, de nem talált magyarázatot, mindössze annyit, hogy a könnyű ígéretek bűvöletében élők örökre megmaradhatnak abban az időtlenségben, ahol nincs jelen, csak az ábrándos múlt meg az a ködös jövő, amikor majd végre csak ők lesznek, senki más, mert mindenkit félresöpörtek az útból, aki másképp gondolkodik, mint ők, eltaposták a gyengéket, a tehetetleneket levetették a Tajgetoszról, és majd kétségbeesetten néznek körül, hogy nincs kit utálni, ám ez a kétségbeesésük csak addig fog tartani, amíg valamelyik eszesebb rá nem jön közülük, hogy ellenség nélkül maradtak, és akkor górcső alá veszi a szomszédját. Ez van. Menthetetlenek vagyunk, gondolta Ivett, és maga sem tudta, csalódott-e vagy megkönnyebbült ettől a felismeréstől, mindenesetre úgy érezte, most van itt az ideje, hogy megegyen egy jó keszeget a tó partján a halsütődében.

———— Jász Attila

[ESŐBEN REPÜLNI.
FÉLÁLOMBAN KEZDENI ÚJRA]

útítársaimnak

Esőben repülünk, szállunk fel és érkezünk,
de a repülés folytatódik a földön is, sajnos az eső is,
de megbarátkozunk vele, jólesik már-már,
így lesz a versben szép, esőáztatta a napunk,

így már nem reménytelenül esik, esett, estünk
a vásárhelyi G. kávézóban, majd hosszú éjszakánk
a hegyek között, és hajnal a ködpárás parajdi völgyben,
ahol eláll egy pillanatra az eső, kitisztul a kép,

ahogy megállunk mi is egy hosszú vagy csak
kimerevített pillanatra, hogy újra kezdődhessen minden,
az eső, a repülés, csillogó aszfalton egy újabb nap,
hazarepülésig, félálomban, belső napsütésben.

[NEM SZAKÍTANI EL. BÁNYATÓ-MEDITÁCIÓ]

Niklaus Brantschennel

Fürödni elvarázsolt bányatóban szeméttelep mellett
jezsuita, zen szerzetessel, meditálni tanyán,
szamárként legelészni, kölyök juhászkutyaként
heverni a porban békésen elnyúlva,

vadidegen emberekkel együtt lenni napokig bezárva egy
meditációs turistaparadicsomba, lebegni csak egész nap
ég és föld között, finom pókfonállal kötődni
ide is, oda is, de nem szakítani el, tanulni élni.

Posticum, Nagyvárád, 2018

[HALVÁNYUL BENNEM.
ERDÉLYBŐL HAZAÉRVE]

Csak el ne halványuljon bennem az isten,
kérek, csak erre hadd figyeljek mindig,
csak ne az arcom tükröződjön a képernyőn,
ne magamat lássam, miközben írok,

hogyminél jobban megismerhesselek,
megszeresselek, megszerethesselek, kérek,
a visszapillantó tükörben csak csupasz fákat
lássak, benzintócsa tükrében színes felhőket.

[ÁMULAT-HAIKUSZERŰSÉG.
ALKONYAT ITTHON]

A lemenő nap narancsvörös sugarai
megvillannak egy pillanatra
a közeli faluban lévő távoli, mozdulatlanak tűnő
fagyottfém szélrózsaúlpátokon.

Gueth Péter

KOSONG

RÉSZLET

Akármit mondhatok

Az utolsó éjszakán végig fent voltam, mintha virrasztanék, pedig nem halt meg senki. Épp ellenkezőleg. Hat héttel korábban, amikor megöltem az anyámat, egészen jól tudtam aludni. Igaz, akkor még csak június közepén jártunk, enyhék voltak az éjszakák. Otthon rövid idő alatt gyorsan változik az időjárás, itt Jáván, közel az egyenlítőhöz minden nap egyforma, és szinte nincs olyan éjszaka, amit végigaludnék, vagy ha mégis lenne, akkor a hajnali müezzin ordibálása ver fel. Nem vagyok vallásos, és senki se kötelez arra, hogy a mecsetbe menjek. Tudják, hogy keresztény vagyok, és békén hagynak. Bár ez nem igaz. A faluban, ahol lakom, legalább hat maszid¹ van, mindegyik mellett áll egy adótorony a lehető legócskább és leghangosabb hangszórókkal, és amikor eljön az imádság órája, olyan hangerővel üvöltönek, hogy azt minden balatoni dinnyeárus megirigyelné. A hajnali imádság négy óra körül kezdődik, a trópusi fülleltség már éppen enyhülne annyira, hogy a többórányi forgolódás, leizzadás, párna- és takarócsere után végre el tudjak aludni. Ha szerencsém van, akkor megúszom tízpercnyi légiriadóval, de általában nincs szerencsém, mert a mecsetek egymással versenyeznek, hogy melyikük tud hosszabban és hangosabban üvöltözni, és ha abba is hagyják, rögtön rákapcsolják a lejátszót, hogy felvételről menjen tovább a holtak felélesztése, hogy tényleg ne akadjon senki emberfia Kasonganban, aki aludni merészel ezen az órán. Egyszer a szomszéd utca sarkán álló világoszöld mecset müezzinje reggel kilenc órakor hagyta abba, állítólag csak azért, mert a szomszédaim megelégték, és levágták az áramot. Iszlám ide vagy oda, mégiscsak vasárnap volt. Máskülönben Kasongan nyugodt és csendes hely, a házam sarkánál hömpölygő folyó is csendben szokta elönteni a konyhát és a nappalit. Mikor ideköltöztem, hamar megtanultam, hogy ne hagyjak semmit a földön, és általában mindent derékmagasság fölé pakoljak, ha nem akarom, hogy a laptopom rövidzárlatos legyen, és az ingemet

meg a gatyámat a drótkerítésről kelljen összeszedgetni. Szerencsére a folyó csak az esős évszakban szokott megáradni, amikor a hegyekben annyira sok eső zúdul le egyszerre, hogy a gátak az iszapos hordaléktól eltömődnek, és a kimosott, felgyülemelő szemét előnti a várost, illetve mindent, ami a város alatt fekszik, mint Kasongan is. Egyszer láttam egy kutyát lefelé úszni az árral, amint egy szemétsziget közepén ült. Csóválta a farkát, nem ugartott. Idén sajnos megbolondult az időjárás, kimaradt a száraz évszak, vagy még mindig késik, mert eddig legalább hatszor érkeztem haza úgy, hogy a bútoraim a kertben úsznak. Egyszer akkora volt a víz, hogy a gyerekek az utcán kézzel fogdosták a leléket², a szomszédom pedig ásott két gödröt, egy másfél méter mélyet és egy sekélyebbet, kibélelte nejlonfóliával, hogy legyen hol fürdeni, miután lemegy az ár, és letisztul a víz. Sajnos a medencékbe előbb költöztek be a békák, minthogy azt kipróbálhatták volna, és a kisebbik vize olyan bűdös lett, mintha közvetlenül a pöcegödör tartalmát mosta volna bele a folyó, amire egyébként megvolt az esély. De ezeket a kellemetlenségeket meg lehet szokni a szarvasbogár nagyságú csótányokkal, plafonon cikázó gekkókkal és a fürdőszobai szappanomat folyton megevő patkányokkal együtt.

Ettől még nyugodtan lehetne aludni, és engem itt békén hagynak, pedig nem is vagyok keresztény, csak mondani kellett valamit a bevándorlási hivatalban, amikor megérkeztem. Neve? Kazim János. Foglalkozása? Lelkipásztor. Vallása? Nincs vallásom. Tessék? Nem vagyok vallásos. Neve? Kazim János. Foglalkozása? Református lelkész. Vallása? Nem hiszek semmiben. Foglalkozása? Teológus. Vallása? Semmi. Neve? Jó, akkor keresztény. Az nem jó, az a vallása. Neve? Kazim János. Foglalkozása? Szabadúszó. De már beírtam a lelkészt.

Furcsa belegondolni, hogy nagyjából egy éve még tényleg református lelkészként tengődtem egy kis dél-dunántúli faluban. Már akkor se volt hitem, csak kifinomult büntudatom, amivel egészen sokáig el lehet éldegélni egy világ végi zsákfaluban, ha az ember bírja a monoton fáradtságot, arról a kevésről, ami körülötte zajlik, nem vesz tudomást, vagy tudomást vesz róla, de leöblíti, mert úgyse lehet továbblépni.

Nem tudom, miért mentem lelkésznek. A szintén lelkész anyai nagyapám miatt biztosan nem, bár könnyű lenne rá hivatkozni. Az egyházon belül senki sem kérdezte, Weissmahr Ádám, a néhai kávási és bivalypartyánci református papot sokan ismerték, és én meg folytatam a családi hagyományt,

² lele: törpeharcsa

nagyon szép dolog. Az egyházon kívül meg nem voltak barátaim, így nem volt, aki kérdezze, csak az apám, de előtte sose hivatkoztam a nagyapámra, tudtam, hogy felbosszantanám vele, mert az ájtatos vénember egy sunyi besúgó, sokan ültek börtönben miatta, és mit gondolok, hogy abban az időben hogyan lehetett az anyámból, egy pappleányból orvos, meg hogyan építettek a képmutató nagyszüleim vízparti nyaralót Sótelekre, és jobb, ha tudom, hogy mi a valóság, és szembenézek vele, mondta volna az apám, így inkább azt mondtam neki, hogy az Isten meg a transzcendens érdekel, de ezt sose hitte el, igaz, én sem.

Angéla volt az egyetlen, akit tényleg érdekelt, hogy miért mentem lelkésznek. Éjszakákon át beszélgettünk, a legnagyobb nyári melegben pokrócokat vittünk be a parókiáról a templomba, fészket raktunk belőlük az úrasztala elé, gyertyát gyújtottunk, boroztunk, aztán a foghíjas, korhadt falétrán felmáztunk a galambszaros templomtoronyba, onnan néztük a csillagokat, hallgattuk a gyöngybaglyok huhogását, vagy a falu utcáin bolyongtunk cigarettázva, belestünk a redőnyök résein, hallgatóztunk a nyitva hagyott ablakok alatt, vagy a holdfényben a patak mellett kigyalogoltunk a szántóföldekre. Heteken át laktunk a templomban, csak fürdeni és főzni jártunk be a parókiára. Vasárnap reggelre mindig összepakoltunk, hogy ne tudódjon ki, de hétfőtől szombatig nem tette be a lábát senki, a kulcsok nálam voltak, az évszázados falakból és padsorokból áradó dohos hűvösség összekeveredett Angéla illatával. Sose voltam olyan boldog, mint azon a nyáron, pedig Angélát se érdekelte, hogy miért és hogyan lett belőlem falusi pap, csak az hozta lázba, hogy már az vagyok, hogy teljesen lemeztele-níthet, és azt csinál velem, amit csak akar. Minden pórusból áradt az ambivalencia. Tényleg nem tudtam volna felelni, ha valaki komolyan kérdezi. Sokat törtem a fejem, hogy legyenek épkezláb érveim, de nem jutottam semmire. Elhívásom nem volt soha, ellentétben sok más teológussal, én nem tudtam megnevezni egy konkrét helyet és időpontot, amikor Jézus Krisztus megjelent az életemben, és én átadtam magamat neki, hogy onnan kezdve kegyelemben és hitben járjak. Sose tértem meg. Valahogy így adódott.

Azt mindenestre megtanultam, hogy egy lelkésznek szüksége van a jól begyakorolt mondatokra, minden élethelyzetben kell tudni mondani valamit, még akkor is, ha valójában fogalma sincs, mi történik, vagy van fogalma, de próbál úgy tenni, mintha nem volna. A papnak nem az a dolga, hogy megértse az őt körülvevő világot, és megoldja az emberek problémáit, hanem az, hogy mindig oda tudjon nyomni valami kenőcsöt, ahová kell, ami-

től látszólag egyben marad a világ, vagy legalábbis nem esik jobban szét, mint amennyire már szétesett.

Például a gyülekezetünk gondnoka a Kissné Katika. Hétköznap a postán dolgozik, ért a pénzhez, jó szervező, és a falu életét érintő minden információ keresztülfut rajta. Van egy kislánya és egy kislánya, mindketten általános iskolások. Katika mindent megtesz értük, beíratja őket néptáncre, karatéra, külön angolra, és még télen a szlovákiai sítáborra is összespórolja a szükséges pénzt. Ellenben ott van a férje, a Kiss Károly, aki mindent megtesz, hogy a gyerekek sítáboros pénze ne csússzon messzebb a Muskátli presszónál, vagy ha mégis, akkor a falu végében lévő Lovas csárda kapujánál. Mer' szánkózni lehet a Vérás dombon is, meg télen mi a bűdös faszba' kell elmenni nyaralni tizenkét évesen?! Úgyhogy Kata, menj te a bús piczába, ha eldugod előlem a pénzt, amit én kerestem, hát sunnyogsz itt és hazudol? Nekem? A saját pénzem, előlem?! Az apád faszát a szájadba rakom, te bűdös kurva, munkanélküli a kurvaisten fasza, hát nézze meg az ember ezt az ájtatos ribancot! Ne rinyájjá má', mer' lebaszok még egyet, vedd csak szépen elő, úgy-úgy, látod, tudod te, hol van. A gyerekek majd fő' mennek nyáron a Balatonra, ha jó idő van, addig meg ott a szánkó, meg itt a tévé, na szevasztok, mondja Károly, becsapja maga mögött az ajtót, és lemegy a Muskátliba. Mivel Kissék majdnem a parókiával szemben laknak, rendszeresen hallom az ordibálást. Onnan tudom, hogy kezdődik a cirkusz, hogy Katika leengedi a redőnyöket. Mint egy fordított színház.

Mégse hallgassa az egész utca ezt, hogy az én Karcsim milyen. Jajistene, úgy szégyellem, soha nem is volt ilyen régen, higgycs el, János, csak amióta megszűnt a dobozgyár, azt azóta meg nem talál semmit. Most meg' elvette a pénzt. Mi csináljak. Pedig félre vót téve. Imádkozzon érte, tiszteletes úr, hogy térjen észre, mondja, könnyes tekintete idegesen cikázik maga előtt. Imádkozni fogok, Katika, mondom neki, kérem fogom a kegyelmes Istent, hogy segítsen Károlynak, és eszembe jut a tékozló fiú története, de nem hozom szóba, nem is illik ide, de magukért is imádkozni fogok, folytatom, pedig legszívesebben azt mondanám, hogy hagyja ott ezt a barmot, Katika. Az egész falu tudja, hogy a Karcsi veri magát, elszedi a pénzét, és a gyerekek nemcsak a téli sítáborba nem fognak eljutni soha életükben, de a néptáncból és a karatéból se lesz semmi, nyáron se lesz eléggé jó idő a Balatonhoz, sőt, tudja mit, Katika, kihívom a rendőröket, ha még egyszer meglátom magán a foltokat. De ezt nem lehet mondani, így hosszasan ülünk az irodámban. Eszembe jut, hogy kinyissam a Bibliát, és kerítsek valami frappáns szövegrészt a tékozló fiú helyett, de inkább felállok,

és kinyitom az egyik rozoga könyvesszekrényt. Azt, ahol az úrvacsorai kelyheket is tartom. Előhúzok egy sötétzöld üveget, meg kiveszek két kupicát. Ez a Tiszó Kálmán bácsi féle, mondom. A dió?, kérdezi Katika. Pontosan, mondom, és töltök a poharakba. Jaj, nem lehet, János, nem ihatok. Csak egy kupicával, Katika. Nem lehet, mondja, és fészkelődik kicsit, mert még be kell menjek a városba. Csak egy keveset. Na, jó, csak egy kupicával. Egészség! Felhajtjuk, újra töltök. János, nekem ne töltsön, ráteszi a tenyerét a pohárra, egyből fejbe vág, mondja, s kicsit elneveti magát. Nem olyan erős ez, csak még ezt az egyet, ez gyógyszer. Elveszi a kezét, töltök. Felhajtjuk. Katika sóhajt, kipirul. Vigyázzanak magukra, Katika, mondom, és enyhe büntudat fog el. Mintha azon múlhatna bármi. Minden csak a gyerekekér' van, mondja. Csak miattuk tartok ki, különben elhagynám. Tudom, Katika. Higgye el, úgy otthagynám, mint a szart. Csak hát a gyerekek. De így nem lehet, nincs mit tenni. Imádkozni még lehet, Katika, és higgye el, az ima ereje sokkal nagyobb, mint azt mi tudhatnánk, mondom, és szinte egy pillanatra el is hiszem. A dió tényleg erős. Aztán elszégyellem magam. Mint azt mi tudhatnánk. Már megint prédikálok. Akkor beszélek így, amikor szégyenlem, hogy nem hiszem el azt, amit mondom. Ülünk még pár sóhajtásnyit, majd Katika föláll, és elköszön.

Szerencse, hogy itt a világ végén se indonézül, se angolul nem tudok annyira, hogy prédikáljak. Ez nem jelenti azt, hogy őszinte vagyok, csak hosszabban hallgatok, amikor mondani kéne valamit.

Katikát egyébként kedveltem. Akár tegeződhattünk is volna. A gyerekei sose jártak hozzám hittanra. Egyszer rákérdeztem. Azt felelte, hogy még korai lenne, ráérnek. Többet nem firtattam. Ő viszont minden vasárnap ott volt a templomban, jött velem az egyházmegyei, egyházkerületi gyűlésekre, intézte a gyülekezet pénzügyeit, segített a temetések és esküvők szervezésében is. Talán büntudatból, hogy jobb embernek érezze magát, nem tudhatom. Az is lehet, hogy hitből. Mindenesetre amennyire a hitet nem lehet firtatni, ugyanúgy a büntudatot se nagyon.

Hogy miért mentem lelkésznek. Talán az üresség miatt. A templom üressége, a parókia üressége, az életem üressége, a csend, a nyugalom, ez jut eszembe, csak nem hiszem el. Valószínűleg rajtam kívül mást nem érdekel ez a kérdés. Ez az én dilemmám volt és maradt, ahogyan az is, hogy mit keresek itt, a világ másik végén, ebben az egyenlítői szigetvilágban, és erre ugyanúgy nem tudok mit mondani.

Angéla kórházban

Az elutazásom előtti héten Angéla már bent feküdt a kórházban, de nem mentem be hozzá. Állandóan csörgött a telefonom, a nővérek egymást váltva hívogattak, hogy gondoljam át a dolgot, ne hagyjam őt magára, tájékoztatnak, hogy már bármelyik órában megindulhat, meg hogy áldás a gyermek, nem átok. Ez utóbbit valami mentálhigiénés munkatárs mondta, azt meg, hogy nem szégyellem magam, mit képzelek, kötelességei is vannak egy apának, és ha jó volt megcsinálni, akkor legyen jó most is, maga tróger, egy doktor Kovács főorvos üvöltötte. Egy névtelen jóakaróm szerint Angéla egy szegény, ártatlan kis nő, aki csak rám vár, olyan nagyon törékeny, én meg csak úgy eldobom, mint a szakadt rongyot. Hát milyen ember az ilyen, és tudjam meg, hogy az efféle alak, mint én, meg se érdemli, hogy egyáltalán valaki is szeresse az életbe', de ne féljek, mert biztosan megver majd a Jóisten, aszt' megnézhetem magam.

Próbáltam elmagyarázni, hogy Kosár Angéla nem a feleségem. Mondtam, hogy nem voltunk házasok, és hogy a gyerek sem az enyém, nem tudom, kié lehet, illetve azt hiszem, tudom, és valóban együtt éltünk egy ideig, vagy lehet azt mondani, hogy együtt, mert kívülről nézve ez tényleg tűnhet együttélésnek, pláne ha most Angéla ott szorongatja a kezében azokat a fényképeket, de ezt csak azért teheti, mert az apám fényképész, és egyszer csináltunk egy sorozatot a műtermében, de a fehér ruha, a fátyol meg az öltöny is csak kellékek voltak, azt hittük, jó vicc lesz, az apám találta ki, igen, ő ilyen bohém ember, egy valódi menyasszony és vőlegény hagyta ott a ruhákat a paravánon, és mi csak felpróbáltuk, ahogy felpróbáltunk még sok mindent azon a hétvégén, de nyilván azok a képek nincsenek ott nála a kórházban, nem, mi nem voltunk valódi menyasszony és vőlegény, azt hiszem, szerettem volna, de féltem tőle, mármint a házasságot szerettem volna, de Angélától féltem, nem tudtam elhinni, hogy mi tényleg összeházasodnánk, sőt elképzelni se tudtam, biztos, hogy valamiért tönkrement volna előbb-utóbb, ahogyan tönkre is ment. De nem szeretném kitergetni a magánéletemet, pár fénykép nem bizonyít semmit, értse meg, Angélát nem is láttam tavaly december óta, és ezért nem szeretnék bemenni hozzá a kórházba, igen, azt tudom, hogy kilenc hónap a terhesség, és hogy a gyülekezeti gondnok is megerősítette, hogy mi házasok vagyunk, ez azért van, mert mindenkinek azt mondtuk a faluban, különben nem engedték volna meg, hogy Angéla hozzám költözzön, mert egy református lelkész élete nyilvános, mint-ha egy üvegkalitkában volna, és a vadházasságot az egyház szabályai tiltják,

igen, a gondnoknő is látta a fényképeket, ott lógott a parókián az irodában. Inkább a valódi apát keressék, ahogy mondom, azt hát, meg is mondom a nevét, írja csak le nyugodtan, még a telefonszámát is tudom, őt hívogassák, ő az illetékes, hogy merre van, azt nem tudom, ne higgyenek Angélának, összevissza beszél, én csak tudom, nem, én nem beszélek összevissza, legyen szíves, hallgasson végig, nem hiszem el, hogy egy születésen más téma ne akadjon, szerintem is felháborító, mert ez már zaklatás, nem fogok semmilyen apasági tesztet csinálni, mert holnap elutazom, nem mondom meg, hová, az az én dolgom, ne faggasson, nem leszek Magyarországon jó sokáig, évekig, vagy soha nem is jövök vissza, többet ne keressenek, mondtam, és letettem.

A telefon nemsokára újra csörgött, nem vettem fel, ettől viszont tényleg trógernek éreztem magamat. Megöletem az anyámat, a veszélyeztetett terhes feleségemet magára hagyom, eladom a bútorokat, csomagolok, kulcsra zárok, csapat-papot itthagytok, vissza se nézek, irány kelet, irány Indonézia. Csak mi a francnak? Nem is érdekel. Micsoda baromság. Mi van, ha tényleg enyém a gyerek, és adventkor Angéla nem mondott igazat. De akkor miért hagyott el? Nem lehet az enyém, akárhogy is, mi akkor már nem fekdüztünk le egymással. Számtalanszor kiszámoltam, nem lehetek én az apa, nem jön ki a matek, Angéla meg is mondta, sőt, emiatt ment el, hogy megtalálta magának az igazit, és hogy csalódott bennem, mert nem vagyok férfi, ha az volnék, akkor neki nem kellene elmenni, mert magamtól dobnám ki, tényleg ezt mondta. Én meg arra is hajlandó voltam, hogy megbocsássak, hogy vállaljam. Ott bőgtem neki azon az éjszakán, forgott velem a világ, és addig a pár napig, amíg még nálam lakott, el is hittem, hogy ezt valahogy meg lehet oldani, hogy erős vagyok és kitartok, és pont jött az advent, úgy fogtam fel, mintha az volna a küldetésem, hogy megbocsássak, és szeretettel öleljem át, hiszen mi más lehetne a kötelességem? Én vagyok József, megyünk Bethlehembe, fogalmam sincs, ki volt a Szentlélek, de remélem, a gyerek majd nem rá hasonlít, Isten útjai kifürkészhetetlenek, tényleg nem vagyok férfi, mit szólnak majd a gyülekezetben, engedném le a redőnyt, vágnam ki, mint macskát szarni, kedves testvérek, a nagytiszteletű asszony nem is nagytiszteletű, azt csak úgy mondtuk, hogy hagyjanak minket békében, becsaptuk a gyülekezetet, tisztelt presbitérium, én igazából nem is hiszek ebben az egészben, a hit helyén bennem mindig is üresség lakott. Nem is tudom, hol lenne helye. Van-e olyan egyáltalán? Csak az üresség valódi, a sötét csend, a tágasság. Bennem ez a bizonyosság. A hit csak egy görcs, kedves testvéreim, izzadt, rosszul öltözött, folyton beszél, be nem áll a szája,

büdös a lehelete, folyton feszült, és azt kéri számon, hogy sorba raktam-e tízezer gyufaszálat, megtanultam-e a telefonkönyvet, és ha igen, hányszor mondtam fel hangosan? A hit mindig retteg, csukott szemmel, dominóból rak ki hosszú sorokat, papírragasztóval rögzít vasrudakat, azt mondja, hogy stabil építmény, és az életét is rábízza, de valójában nem mer aláállni. Sose a hit beszélt belőlem, drága testvérek, hanem a kétségbeesés és a büntudat, és a büntudattal nem lehet vitatkozni.

Szóval nem vettem föl a telefont. Hiába voltam tisztában a tényekkel, a fürdőszobatükör nem tudta, a folyosón a fogas melletti tükör se tudta, se a sötétkék csempék a konyhában, és amikor lefeküdtem aludni, úgy tűnt, hogy az éjszakai sötétség tudja a legkevésbé, hogy ártatlan vagyok, és nem én tehetek róla, és nem azért készülök Indonéziába, mert elmenekülök, vagy mert valamit meg akarok találni. Azt hiszem, hogy az én életemben soha semmi megtaláltnivaló nem volt. Nem ástam el a talentumomat, mert nem is volt soha. A szélen álltam mindig, és mások elmentek mellettem, néztem, láttam, hogyan küzdenek, kitartanak, és végül sikerül nekik. Megtanulták a telefonkönyvet, és most büszkén idézgetnek belőle, nagyság szerint sorba rakták a tízezer gyufaszálat, és most büszkén mutogatják, ami társadalmi elismeréssel jár. Én mindig ott álltam a gödör szélén, néha reménykedtem, hogy egyszer nekem is lesz erőm ehhez. Imádkoztam Istenhez, hogy adjon nekem is hitet, meg erőt, de sose adott.

Az életem mindig üres volt, pontosan úgy, ahogy az apám is megmondta, és én mást nem is akarnék, mint egy kicsi valamit, hogy ne lógnak örökké ezekben a sötét éjszakákban, hogy a gyomromban ne rugdosson az a fegyőr, ne rendezgessem a papucsaimat, ne kapcsolgassam a villanyokat, és mosak kezét hétszer egymás után szigorúan visszatartott lélegzettel.

Kodein a konzervdobozban

Nagyon szeretnék valakit hibáztatni. De nem tudok. Ha tudnék, valószínűleg Angélát okolnám azért, mert otthagytam a parókiát, és világgá mentem. Arról, hogy Indonézia lett ez a *világgá*, fele részben az apám tehet. Az ő álma volt ide eljutni, egész életében tervezgette, de ezt se valósította meg, ahogy nagyon sok mindent nem. Nem mondhatnám, hogy sikertelen ember lett az apám, csak valahogy mégse sikerült neki az élet. Vagy sikerült neki, csak nem hiszem el. Ha szóba kerültek az egykori álmai, csak nézett maga elé, elővett egy cigarettát, a szűrőjénél fogva gyűrögette, koccogtatta, majd azt mondta, hogy másként alakultak a dolgok, hisz tudod

jól. Mindig ez volt a válasza, és persze tudom jól, hogy mit kéne tudnom, csak valahogyan mégse tudom, mert amikor ez a *másként* kialakult, én még a világon se voltam. A válaszukra tudnék csak gondolni, arra már emlékszem. Hétéves voltam, és amennyire meg tudom ítélni, nekem akkor kezdett másként alakulni az életem, de apám szerint messze nem arról van szó, hogy ők ketten anyámmal nem bírták tovább, hanem arról van szó, ami *előtte* történt, és ha *az* nincs, akkor ők se válnak el, és az én életem is biztosan boldogabb volna.

Olyan ez, mint az eredendő bűn. Valaki még azelőtt elrontott valamit, hogy megszülettünk volna, semmi lehetőségünk nincsen rá, hogy jóvátegyük, hogy befoltozzuk a lyukakat, begyógyítsuk a sebeket, de meg se fedelkezhetünk róla, nem léphetünk tovább, mert tudnunk kell, emlékeznünk kell, olyan pontosan, mintha mi rontottuk volna el, mi követtük volna el, el kell mesélni egymásnak időről időre, lépésről lépésre pontosan, hogy mi történt, ki kell jelölni egy napot a naptárban, feketével besatírozni, és az évet is hozzá igazítani. Lehet, hogy mind Ábelek vagyunk, de kötelességünk Káin bűnéért vezekelni, bár azt hiszem, a mi családukban mindig is én voltam a Káin, és a bátyám volna az Ábel, és ezért rettenetesen szeretném őt hibáztatni mindenért, sőt, a pusztá kezemmél meg tudnám fojtani, nem is egyszer, de legalább hétszer, és innen, a világ végéről üzenném neki, oda, abba a másik világba, hogy menjen a pokolba, ha még nem járt arra, bárcsak neki is át kellett volna mennie mindazokon, amiken én mentem át miatta, bár fogalmam sincs, hogy min is mentem át, mert nem volt más választásom, de ettől még dögöljön meg, mert tönkretette a családukat, mondanám neki, ha tudám, és még azt is hozzátenném, hogy András, rohadj meg, de ezt már nem teszem hozzá, mert a büntudatom nem engedi, és azzal nem tudok vitatkozni.

Indonéziáról felerészben az apám tehet. Másik felerészben meg egy jávai tikfából faragott álarc, melyet a Macó nagynénitől kaptunk ajándékba, amikor én még a világon se voltam. Macó néni az anyai nagymamám húga, a holland férjével a hetvenes évek végén járt Balin és Jogjakartában, és sok szuvenirrel megrakottan tértek haza. Hoztak macskaszaros kávé, szegfűszeges cigarettát, virágporból gyúrt füstölőket, festett batikruhákat, selyemsálakat és néhány tradicionális faálarcot, melyből egyet nekünk adtak. Az apám akkoriban váltott hivatást, agronómusból fényképész lett, nagyrészt a Macó néniék hatására, és akkor kezdett el autodidakta módon a szigetvilággal is foglalkozni. Jórészt esküvőket és a Várad Színház előadásait fotózta, mert akkor még Várad mellett laktunk, és csak később, miután én

megszülettem, költöztünk el az ország másik végébe. Időről időre jártak hozzánk modellek, akiknek nem kellett fizetni azért, hogy az apám Kiev típusú fényképezőgépe elé állhassanak. Egyszer készített egy aktsorozatot, melyen a nő ezzel a jávai maszkkal takarta el az arcát. Ezt a sorozatot sosem mutatta meg, de egyszer kikutattam, amikor nem volt otthon. Így ezért ez a faálrc is tehet róla, hogy most itt vagyok.

Az anyámat is meg kéne említenem, ha már hibáztatnék valakit, de őt nem lehet. Ő nem tehet semmiről, még arról se, hogy már nincsen.

Az utolsó éjszakán virrasztottam, azt hiszem, így próbáltam elköszönni. Vártam volna még egy hívást a szülészetről, de kora este óta már nem csöngött többet a telefonom. Szerettem volna elmondani Angélának, hogy hová indulok. Korábban is elmondhattam volna, csak akkor még magam se tudtam, hogy Indonéziába megyek-e, vagy egyenest a bátyám után.

Az utolsó hónapokat néhai nagyszüleim és édesanyám pesti lakásában töltöttem, és az utolsó éjszakán a nagyapám irodájában járkáltam körbe-körbe. A kopott, kávéfoltos szőnyeg szegélymintáját követtem az óramutató járásával megegyező irányban. A lépéseimmel mértem az időt. Igyekeztem pontosan lépni. A szőnyeg közepén egy háromlábú, fekete kis dohányzóasztalka állt, rajta egy foszladozó horgolt terítővel, és a közepén egy nyitott konzervdobozzal. Ha valaki megkérdezte volna, hogy mi van a konzervdobozban, azt feleltem volna, hogy semmi. Korábban zöldborsó volt benne, amit hetekkel korábban egy éjszaka megettem. Nagyon berúgtam, és nem volt már semmi más a spájzban. A konzervdobozt kimostam, aztán odatettem a kis asztalra, és belenyomkodtam hat levél kodeint, majd elmentem hányni. Másnap délelőtt a nyitott vécéajtóban ébredtem, a küszöb törte az oldalamat. A fürdőbe mentem megmosni az arcomat, de alig láttam a fejfájástól. Hiába ittam a vizet, nem lett jobb. Az irodába mentem, és a konzervdobozból kivettem egy tablettát. Ahogy néztem a kis fehér pirulát a tenyeremen, bevillant, hogy mire is készültem az éjjel. Ha nem tör rám a hányinger attól a sok vörösbortól, amit bevedeltem, akkor most üres volna ez a bádogdoboz, gondoltam. És a küszöb se törné az oldalamat. Ez volt az első alkalom. Aztán az elutazásom előtt többször megtörtént. Józanon nem voltam elég bátor, viszont nem bírom a szeszt, így mire megjött volna a bátorságom, már túlságosan rosszul voltam.

Május elején derült ki, hogy meg kell öljem az anyámat, és attól kezdve folyton az járt a fejemben, hogy ha neki nem lehet, akkor nekem sincsen semmi jogom tovább maradni.

Emlékszem, szombat volt. Reggel esett az eső, csak tizenegy felé mentem be hozzá a kórházba a papírokat aláírni. Aztán elmentem vásárolni a közeli SPAR-ba. Le volt árazva a hálós lecsópaprika. Gondoltam, hogy veszek egy csomaggal, és estére főzök lecsót. Nézegetem a paprikákat, a nagy, figyelemfelhívó plakát a láda oldalára volt ragasztva. Piros X-szel áthúzva a régi ár, és felette rikító sárgával az új. Ahogy nézem a piros X-et, bevillant anyám lázlapja a kórházi ágya végében. Pedig azon nem is volt piros X. De ahogy eszembe jutott, egyszeriben elment a kedvem a lecsótól, visszatettem a kosarat a bejáratához, és hazamentem. Onnantól csak azt ettem, amit anyám lakásában találtam. Rizset, tésztát, konzerveket, instant leveseket. Anyám imádta a zacskós levest, és mindent, amit gyorsan el lehet készíteni, úgyhogy nem volt készlethiány. Csak kávé és bort vettem a boltban. Anyám haláláig hat kilót fogytam. Úgy éreztem, hogy nincs jogom máshoz, nincs jogom többre, és nincs jogom maradni se, hogy átvegyem a lakását, mely régen a nagyszüleimé volt. Rosszul voltam attól, hogy anyám még meg se halt, de én már beköltözöm, rendezgetek, miközben itt évtizedek óta nem változott semmi. Anyám nem nyúlt soha semmihez, mindent úgy hagyott, ahogy a szülei hagyták. A törölközők a fürdőszobai fogason, anyám csak ráterítette a sajátját, a tükör előtt még ott volt a nagyapám pitralonja és a szétcsavarható borotvája, mellette anyám hajlakkja, a konyhában az összes elkopott kanál és villa a fiókokban, a repedt tányérok, csorba poharak, a lepattogzott fazekak a szekrényben, és még az a gömbölyű, lila szódászfifon is a konyhaablak előtti kis asztalon, úgy, mintha a nagyszüleim még élnének. A hálószobában meg volt vetve nekik az ágy, a redőny több mint egy évtizede leengedve, mindent belepett a por, a pókháló és az évek során szétmállott gyógyszerszag. Anyám sose lépett be ide. Ő úgy élt itt, hogy az élete lassan ráakódott mindenre, de alatta ott volt a múlt. Csak a konyhával szemben nyíló kis szobát használta, melyben egy heverőn, íróasztalon meg a ruhásszekrényén kívül semmi más nem fért el. A szoba ablaka a lépcsőházra nyílt, napközben álmos félhomály ülte meg, éjszaka pedig az udvari lámpa miatt sose volt igazán sötét. A függönyöket állandóan behúzza tartotta, és csak akkor nyitotta ki az ablakot, ha kívülről kulcsra zárta a szobát. Nagyapám irodáját csak akkor használta, ha tévézett, vagy amikor meglátogattam. Nekem mindig ott ágyazott meg. Vendégeket nem fogadott, egyedül élt, mint egy kis remete. Az apám után férfi nem volt az életében. Anyám talán nem is élt. Csak lerakódott, mint a vízkő, mint az üledék a tenger fenekén. Június 14-én éjjel állt meg a szíve. Én végül maradtam.

FÉNYCSAPDA

Kiszáradt, feneketlen kutakban,
kifordult végtagokkal fekszik
a hallgatás, tátott szájából
alvadt csend szivárog. Ezek a
kutak kevésbé veszélyesek. De
némelyben féreg lakik,
küklöpszefjén éjsötét babér,
úgy mondják, eledele csakis
önként kitépett emberszív lehet.
Az üres keblűek előbb-utóbb
fénycsapdába esnek, látomásuk
támad a gyíkok rekedtes énekétől,
és azt hiszik,
a sivatagban végre boldogok.

COR CORDIS

Szikkadt mederben rettegő bokor.
Ugató szívű sivatagi róka.
Tárgyától elszakadt, szélfúttá árnyék.
Élek, mert a semmi úgy akarta.

JELENTÉS A KERTBŐL

Méheink megvannak még,
de szárnyuk leperzselődött.
Porban menetelnek. Így cipelik

magukkal az ég egy-egy
darabját azok, akiknek valamikor
minden napjuk virágból virágba hullt.

Falánk szívünk a táncot lassan elfelejti,
míg a szabadság sínről sínre hajtja kis fejét.
Parázsszelek marnak a vak csillagokba,
aztán felszántják gaz-felverte homlokunk.

TÁJKÉP FUTÓVAL

Ködös réten szaladok,
meztelen füvek között.
Távolabb gyümölcsösök.
A termés föld alá
bújt, talán ott érleli nekem
illatos húsát a télre,
mely sípolva közelít.

Széttört üveg pohár
egy messzi házban, hol
a cipőm a küszöbön maradt.
Ruháimat már
vadak szimatolják valahol.
Az éj ólom korbácsgolyói
egyre csapkodják nyakamat.

Felhólyagzik a láthatár. Egy domb.
Rajta magányos fa, magasra emelt
puha ujjai fényt csippentenek
az ég kátrányából.

Nyerget szögezett rám a születés.
Hátam felhasadt vérnarancs,
szétnyalja majd egy hiéna, a szél.
És a hajnali fény kihalt mezőkre borul.

OTTHONUNK SZÍNES

Az engesztelhetetlenségben
fényes tehervonat az idő.
Otthonunk színes kettreceiben
fel-felásítanak a baltafogú éjjelek.
Alvó tigrisek vagyunk.
De hiába minden biztonsági zár,
bűneink elárvult testünkből
egyre csak párolognak.

NYÁRI DÉLUTÁN

Csupán egy árnyék, a valóságtól az választ el, a test.
Langyos állatok vagyunk, bár délre néz minden ablakunk.

AKI A PÁRKÁKKAL

Mi atyánk, aki a párkákkal vagy,
belső egemre te csillagot leheltél.
Lehullott. Lüktet tőle még a tó,
tükrét jég, hó soha nem takarja.
Holnap talán fa leszek, kérgemen gránátgyutacs
a varrat, múltam képei feszítik.
Mi atyánk, hú egemet bocsásd el,
mint kiszolgált felhőt. Hirtelen
hevült öl szégyenével elsápadt már
minden évszakom.

VARIÁCIÓK

Az évtizedek óta épülő fájdalom
különböző emeletein különböző
képek tükröződnek: mezők, erdők, tavak,
hegycsúcsok, mocsarak és szakadékok.
Az épület szinte kész,
csak egy csillag kell még, mely megvakul
a szilárduló anyag vágyakozásától.

* * *

Az évtizedek óta épülő fájdalom
minden ablakában
más-más kép vakul,
csillagok fényrajza,
amit az anyag vágyakozása
hamarosan teljesen foglyul ejt.

KÉPESLAPOK

KÉPESLAP IZLANDRÓL

Megtaláltuk magunkat
egy gleccser alatt.
Az otthontalanságba most már
külön utakon megyünk.

KÉPESLAP PITYERBŐL

Hull a hó: vízimadarak
hártyás lábáról szétszóródó
bőrpikkelyek a pelyhek.
Szürkület.

És a parton menetelünk mi,
kölcsonös gyilkosok.

KÉPESLAP TASMÁNIÁBÓL

Elszivárgott. Az éjszaka
fészkeből nem tudni, hova
tűnt a valóság.
Egy fa,
lombjáról múlt idejű élet csorog,
belesűrűsödik a szívbe. Kicsordul.
Álmukban felzúgnak a szomjas láncfűrészek.
Valamikor volt itt egy erdő.

LEVÉLBONTÁS

Amióta felbontottam leveled,
vérezik a papírvágókésem.
Kár, hogy sohasem esett szó köztünk
az elmúlásról,
de bízom benne,
magadtól is rájöttél már arra,
hogy a hangyának egészen kicsi,
míg az elefántnak nagyon nagy halála van.

MARADJ MÉG,

úgy sincs hová felszállni –
légtüres a tér,
az ég belesüllyedt a tóba;
hallgasd csak:
tik-tak-tik-tak,
jég alatt ketyereg egy óra,
innen még egészen jól kivehető
a vízben oldódó idő
ibolyán túli kékje.
Ha kedved tartja,
alá is merülhetsz,
partok közé feszítheted
indázó köteléked,
idegeid pattanó húrjait,
uszonyként használhatod
szabad vegyértéked,
s kellő türelemmel kivárhatod,
hogy vízjel hívódjék elő homlokodon;
de nem árt, ha óvatos vagy,

nehogy magadba szédítsen
a vadkacsák hullámgyűrűs
lábnyoma.

TÖMEGSÍR

Tömegsírt ástam magamba
privát halottaimnak,
hogy bennem leljenek örök nyugalmat,
s komposztálják lelki békém.
Ott fekszenek egymás hegyén-hátán
mindazok, akikből elegendő volt,
akiket látni sem bírok többet,
akiket élve eltemettem.
Csakhogy hálátlan egy népség,
fütyülnek az örök nyugalomra,
folyton mocoognak,
csattogtatnak szuvas állkapcsaikkal,
fenyegetőznek csontra aszott lábszáraikkal,
tüntetést szerveznek,
mellkasukból szívkoszorút lobogtatnak...
Félek, hogy feltámadnak,
ha kimondom rájuk utolsó ítéletem.

CSÚCSFORGALOM ELŐTT

Kiürítette a kamrát, hűtőszekrényt,
az utolsó morzsát is felcsomagolta,
lepattintotta a hűtőmágneseket
szuvenírnek,
s indult is
legeletetni lelkét,
a rinocéroszt.

HA NEM ESZED MEG A TEJBEGRÍZT,

ma sem állhatsz fel az asztal mellől;
hiába keresel naponta kibúvót,
hogy megdermedt, kiszáradt,
etted volna meg
harminc évvel ezelőtt –
úgy felnőhettél volna,
most kedvedre nyargalhatnál,
focizhatnál a többiekkel,
s te jó ég,
már családod is lehetne,
főzhetnéd fiadnak a tejbegrízt,
és nem ülnél itt enyészetbűzben,
légy- és lepketetemek barikádja mögül
nem bámulnád egész nap
üres tekintettel
jövőd emlékképeit.

A SZOKÁS HATALMA

Délelőtt, amikor felébredtem, nem voltam egyedül, pedig nem szoktam nem egyedül lenni, amikor felébredek. Kimásztam az ágyból, és átbotorkáltam a konyhába. Minden úgy volt, ahogy hagytam, csak közben világos lett, a környék szépen átöltözött, de rajtam még mindig ugyanaz volt.

Kinyitottam az ablakot, hogy bejöjjön a telepi levegő. Akkor vettem észre, hogy nem is a fülem zúg, hanem a rádió maradt bekapcsolva, halkan duruzsolt a konyhaasztalon. Felhangosítottam.

A készülék messzire szórta a szavakat, a ház előtt játszadozó gyerekek pedig felszedegették őket. Nagymama sétált fel a háromemeletesek egyikében, minden lépcsőfordulóban megpihent, szatyrát a radiátorra tette. Amikor a másodikra ért, te akkor ébredhettél fel, fejkendője sárgán viritott a napfényben.

– Jó reggelt! – mondtad kissé bizonytalanul, és leültél. A hangod rekedt volt és száraz, mint a lakás levegője. Kár, hogy csak kétféle lakás van: amelyekben túl száraz, meg amelyekben túl nyirkos a levegő.

– Késő hajnalt.

– Tessék?

– Semmi, csak... igazából semmi. Neked is – mondtam. A műsorban a beszélgetős blokk lejárt, egy otromba szignál zúzta szét a konyhaidillt. Gyorsan lekevertem. A rádiót nézted, én meg, hiába utáltam a füstöt világeletemben, úgy éreztem, nagyon hiányzik a kezemből egy szál cigi. A nyitott ablakon át hetykén az odalent kapirgáló galambok fejére hamuzhattam volna. Persze, mi van akkor, ha vegán vagy.

– Szokol? – kérdezted a rádióra pillantva.

Szoknálak – válaszoltam volna, de tudtam, hogy szar poén.

– Nem, csak valami japán utánzat. Kávét kérsz?

– Köszí, nem – vágtd rá a kávéfőzőre nézve. Majd magyarázatképp hoztátetted: – Bocs, de chai lattén kívül mást nem nagyon ihatok. A csersav miatt – mondtad nyilvánvaló zavarodban, én meg arra gondoltam, bár ne mondtad volna sehogy.

– Hát, az nincs. Csak bolíviai.

– Tényleg?

– Azt írják – feleltem, és elővettem a dobozát. – A bolíviai kávé kivételességét idéző keverék – szavaltam, aztán a szemem valamivel lejjebb vándorolt. – Származási hely... – kezdtem volna, de nem olvastam fel, inkább visszaejtettem az asztalra. Nem akartam neked csalódást okozni, bár lehet, az egész kávémanőver kissé meggondolatlan volt a részemről. Mindketten kivártunk, te a Szokolnak hitt japán utánzatot nézted, én téged. Aztán megszólaltál.

– Származási hely? – kérdezted, én pedig gyorsan kapcsoltam.

– Nyíregyháza. Ezerkilencszázkilencvenegy, nulla-négy, tizenkilenc – szellemeskedtem. – És a tiéd?

– Várpalota. De ezt már tudod.

– Persze, emlékszem – hazudtam. – Valami mást kérsz esetleg? Akár reggelit? – kérdeztelek. Későn jutott csak eszembe, hogy valószínűleg nincs otthon semmi. Gyorsan körülnéztem: a konyhapulton egy kenyér száradt, a mosogató tele volt mocskos edényekkel.

– Nem mindig ekkora ám a rend – mondtam, erre elmosolyodtál. Az alakváltozás nyomán két apró gödröcske jelent meg az arcodon. A cukiság örök stigmája. Korábban fel se tűnt, hogy ilyet is tudsz.

– Akkor valamit?

– Nem, köszi.

– Hogy tetszik a kilátás? – kérdeztem. A néni még mindig ott téblábolt az egyik lépcsőfordulóban.

– Elmegy.

– Én nem tudok ráunni, főleg ilyenkor, hétvégén. Együtt ébredünk, mindenki csinálja a kis rituáléit. Olyan, mintha egyszerre látnám a múltat és a jövőt. Végül úgymint valami ilyesmi lesz.

– Aha – mondtad, és sóhajtottál. Vagy inkább ásítottál.

Felkeltem, hogy valamit csináljak, legalább egy kávé magamnak, ha te már úgyse kértél. Egy egész adagot nem volt kedvem lefőzni, így hát forró vizet töltöttem egy bögrébe, szórtam rá egy-egy kanál neszkávét meg cukrot, aztán elővettem a főzőtejszínt, lötytyintettem bele egy ujjnyit – épp úgy ittam, mint nagyanyám –, és csak néztem, ahogy a sötét anyag a fehérrel keringőzik.

– Azt mondtad, késő hajnalt? – kérdezted.

– Tessék?

– Az előbb. Azt mondtad?

– Ja, igen – ismertem el. – Túl rég volt. Már mint korán. Bólintottál.

– Fordított déjà vu. Átélted, de olyan, mintha nem veled történt volna.

– Inkább úgy mondanám, hogy van ez az érzés... amikor nem értesz, mondjuk egy szót. Valami furcsa hiba folytán csak később fogod fel az értelmét. Mintha... mintha az agyad visszatekerné, és úgy már világos.

– Ja – bólintottál, én pedig nyugtáztam, hogy akkor ezt is elszúrтам. Mindent túlmagyarázok.

Kábé akkor vettem észre, hogy fázol, a meztelen lábadat dörzsölted.

– Becsukjam az ablakot?

– Mindegy, nem kell – mondtad. A kávésbögre mögé bújtam, onnan figyeltelek. Úgy tűnt, máshol jár az eszed, kifelé bámultál az ablakon, és a kezidet tördeltesd. Szép kezed volt egyébként, pici körmökkel és hosszú ujjakkal. A rádióban játszott popsláger ütemére ropogtak az ízületeid.

– Ideges vagy?

– Nem, miért volnék?

– Csak mert... ropogtatod az ujjaidat.

– Rossz szokás. A mosdó merre van? – kérdezted, és már fel is pattantál.

– Ott a bejárat mellett, ha tovább mész, balra – navigáltalak, te pedig két lépésben megtaláltad. – Azaz! – szóltam utánad. Mire becsuktad az ajtót, és elfordítottad a kulcsot, a nénit szem elől vesztettem. Biztosan hazaért, már nem láttam a sárga kendőjét, csak a szomszéd bácsinál volt némi mozgólódás: elhúzták a függönyt, a jelre egy csapat madár a párkányra repült, az ablak viszont nem nyílt ki. Hoppon maradtak.

Legalább már nem fázik a lábad – gondoltam, miközben pisiltél. A vécé köré plüssszőnyeget terített valaki, talán még a főbérő. Tudom, nem valami higiénikus, de legalább az otthonosság illúzióját kelti.

Amikor a vécén ültem, én általában a szőnyeg rojtjait néztem, furcsa alakzatok, féregjáratok, Mona Lisa-mosolyok után kutatva benne, de többnyire csak szőrszálakat találtam.

Addig kellett volna kitalálnom, mit fogok mondani neked, de a rojtok képzete és a kávé bolíviaisága teljesen megbabonázott. Aztán rezgett egyet a telefonom. A CCC küldött SMS-t, 30% kedvezmény minden PAPUCS-RA és SZANDÁLRA – írták, ami egyaránt érvényes minden leértékelt és teljes áras termékre, a címkén lévő név alapján. Az akció lejártáig 5 napom maradt. Lehet, mégiscsak venni kéne egy házipapucsot, gondoltam, arra az esetre, ha a plüssszőnyeg nem lenne elég. Elképzelttem, ahogy ráillesztem a lábadra, mint egy modern Hamupipőke-mesében – üvegcipő helyett plüsscipő – 30 százalék kedvezménnyel.

Aztán megéreztem azt a furcsa szagot, valamilyen gyümölcsaroma keveredett a teaházak jellegzetes illatával. Egy kisebb füstpamacs beúszott élelem, én meg köhécseelve belenéztem. Úgy éreztem, hogy ettől most nagyon meg kéne ijednem, de valahogy mégse ijedtem, tudtam, hogy mikor tűz van, az nem ilyen. A nyomok a végéhez vezettek, kopogtattam.

– Füst jön ki az ajtón – mondtam az *ajtónak*.

– Az nem füst – szóltál ki.

– Te figyu, de gomolyog.

– Nincs baj, az csak vízpára. Vaporizálok – hallottam a csempevisszhangos magyarázatodat.

– Hogy tessék?

– Ez e-cigi. Bocs, de rá kellett gyújtanom... Muszáj volt – mondtad olyan kedvesen-szégyenlősen, egyszerűen nem tudtam rád haragudni.

– Hát, jó... A konyhában is tudtál volna.

– De ott a nyitott ablaknál nagyon hideg volt.

– Elképzzelhető – mondtam, és utána rögtön megkérdeztem magamtól, hogy vajon milyen helyzetben lenne indokolt ez a szóhasználat: „elképzzelhető”. Talán egy olyanban, ahol a csaj, akit hazavittem, nem füstöli tele a klotyómat.

– Nagyon is, elképzzelhető.

– Légyszi, visszamennél a konyhába?! – szóltál ki.

Engedelmesen visszatértem az ablakhoz, és a kilincsbe kapaszkodva bámultam kifelé. Vártam, hogy valaki lezuhanjon az orrom előtt, ezzel is emlékeztetve rá, hogy lehetne rosszabb, de így csak azt juttatta eszembe, hogy nekem is nagyon kell pisilnem. Elképzelttem, ahogy a végén ülsz, talán le is van csukva a fedele – az is plüss –, nálad meg egy ormótlan fémszerkezet, fekete, mint egy pisztoly, amiről leszerelték a csövet, szóval még képzeletben is ijesztően néz ki, amint te egy fegyvernek látszó tárgyat dugsz a szád-
ba, de a felröppenő párafelhő megnyugtat. Aztán kilépsz, elköszönsz, felkapod a táskád, odalent találkozol a szomszédoddal, aki épp viszi le a kutyát, a kis Yorkie rád morog, de te továbbsietsz, nekem meg még mindig nagyon kell pisilnem, bemegyek utánad, belépek a leülepedett füstbe (füstpárába?), és ahogy a rojtokat bámulom, észreveszek valamit a földön. Megnézem közelebbről, és rájövök, hogy egy patron az, amit e-cigibe szokás tölteni, egy ilyen apró, fekete cucc, rideg és futurisztikus, mint az e-cigi maga, épp hozzád illő – erre gondolnék, ahogy ott a plüssre térdelve szorongatom. – Ennyi maradt, a semminél azért több – dűnnyögöm magam elé, és egy mozdulattal lehúdom a végén.

A vécé tényleg öblített, te pedig kiléptél. A rádió azt kiabálta, hogy az kiabál, aki fél. Megálltál az ajtóban, nem jöttél beljebb.

– Ugye nem sietsz? – kérdeztem.

– De, eléggé sietek.

– Mármost nem kell. Én is rá akartam volna gyújtani.

– Időre megyek.

– Lekísérlek! – mondtam olyan lelkesen, mintha kisütött volna a nap, pedig süttött az már rég. A szemközti panel egyik bukóra nyitott ablaka mandinerből beverte a fényét, ami sárga tócsaként kenődött szét a falon. Amikor behajoltál, az orrkarikádon megcsillant a fény.

– Nem kell. Tényleg. Ne.

– Hogy hívnak? – kérdeztem utoljára, mikor már a hátizsák is a válladon volt, de te nem akartál válaszolni. Csak kértél egy BKV-jegyet, és elhúztál. Örültem, mondtad vagy mondtam. Többé nem láttalak. Se téged, se a patronodat.

———— Dankuly Csaba

PRÓBATÉTELEK

A PRÓBASZEX

A próbaszex végén a felek
(többen is lehetnek,
különböző és/vagy azonos neműek)
kezet fognak,
vagy meghajolnak egymás felé,

a próbaszex közben pont úgy nyögnek-sóhajtoznak,
mint az igaziban,

a próbaszex csak próba persze,
felkészít az igazira,
ami/aki bármikor itt lehet,
nem érhet készületlen,

a próbaszexben senki nem sérül meg,
ha mégis, elsősegélyben részesítik,
súlyosabb esetben kórházba szállítják,

a próbaszexben senki nem hal meg,
a próbaszexbe senki nem hal bele,
csak kicsit,
mint az igaziban,
tehát nagyjából éppúgy élvezhető, mint az,

ha netán egészen meghalna,
megvonják a vállukat.

A PRÓBAHÁZASSÁG

A próbaházasság végén a felek
(csak ketten lehetnek,
különböző vagy azonos neműek)
kezet fognak,
vagy meghajolnak egymás felé,

a próbaházasság során pont úgy összevesznek–kibékülnek,
mint az igaziban,

a próbaházasság csak próba persze,
felkészít az igazira,
ami bármikor bekövetkezhet,
nem érhet készületlen,

a próbaházasságban senki nem sérül meg,
ha mégis, elsősegélyben részesítik,
súlyosabb esetben kórházba szállítják,

a próbaházasságban senki nem hal meg,
a próbaházasságba senki nem hal bele,
ám ha mégis,
sajnálják.

A PRÓBABARÁTSÁG

A próbabarátság végén a felek
(csak ketten lehetnek,
azonos vagy különböző neműek)
kezet fognak,
vagy meghajolnak egymás felé,

a próbabarátság során pont úgy összevesznek–kibékülnek,
mint az igaziban,

a próbabarátság csak próba persze,
felkészít az igazira,
ami bármikor megtörténhet,
nem érhet készületlen,

a próbabarátságban senki nem sérül meg,
ha mégis, elsősegélyben részesítik,
súlyosabb esetben kórházba szállítják,

a próbabarátságban senki nem hal meg,
a próbabarátságba senki nem hal bele,
ám ha mégis,
megéljenzik.

A PRÓBAVEREKEDÉS

A próbaverekedés végén a felek
(többen is lehetnek,
különböző és/vagy azonos neműek)
kezet fognak,
vagy meghajolnak egymás felé,

a próbaverekedés közben pont úgy kiabálnak,
mint az igaziban,

a próbaverekedés csak próba persze,
felkészít az igazira,
ami bármikor előállhat,
nem érhet készületlen,

a próbaverekedésben senki nem sérül meg,
ha mégis, elsősegélyben részesítik,
súlyosabb esetben kórházba szállítják,

a próbaverekedésben senki nem hal meg,
ám ha mégis, kitör a botrány,
bezár az összes próbaverekedő-terem,
így a próbaverekedő-vállalkozók
és a vállalkozó kedvű
próbaverekedő-lányok s legények
mind az utcára kerülnek,
és akkor jaj nekünk!

A PRÓBAÉLET

A próbaélet végén a felek
(többen is lehetnek, vegyes neműek)
ha szerencsések,
kezet foghatnak,
vagy meghajolhatnak egymás felé,

a próbaélet során pont úgy szenvednek–örülnek,
mint az igaziban,

a próbaélet csak próba persze,
felkészít az igazira (de nem a halálra!),
ami bármikor eljőhet,
nem érhet készületlen,

a próbaéletben senki nem sérül meg,
ha mégis, elsősegélyben részesítik,
súlyosabb esetben kórházba szállítják,

a próbaéletben senki nem hal meg,
a próbaéletbe senki nem hal bele,
ám ha mégis, az már az igazi.

A PRÓBAHALÁL

Ilyen nincs, vagyis csak
a sikertelen öngyilkosok
beszélhetnének róla,
ha a halált akarták volna
próbára tenni (legyőzhető-e),
de ekkora őrültségre
– Krisztus próbatételét
most hagyjuk ki
a játékból – ki vállalkozna.

A PRÓBAÍRÁS

A próbaírás végén a fél
(csak egy lehet, bármilyen nemű)
kezet ráz önmagával,
vagy meghajol önmaga felé,
ha írása úgy-ahogy sikerült,

a próbaírással az ember pont úgy vesződik,
mint az igazival,

a próbaírás csak próba persze,
felkészít az igazira,
ami bármikor esedékes,
nem érhet készületlen,

a próbaírásban nem sérül meg az ember,
ha mégis, elsősegélyben részesíti magát,
súlyosabb esetben kihívja a mentőket,

a próbaírásban nem hal meg az ember,
a próbaírásba az ember nem hal bele,
de ha mégis, az az igazi.

ÁPRILIS

RÉSZLET A CSONKAMAGYAR CÍMŰ REGÉNYBŐL

A román katonák a hó elején Szeredában átkutatják a Mikó utcát. Katonai kincstári tulajdonú tárgyakat keresnek, és ahol járnak, mindenütt alaposan tanulmányozzák a terepet. Az egyik jónevű iparosmesterhez is betérnek, ahol az istálló egyik rejtett zugában nagy mennyiségű tojást fedeznek fel, ami egyébként nem képezi keresésük tárgyát. A mester csak a fejét csóválja a talált kincs láttán, amelyről hamarosan kiderül, hogy három inasa a naponként szorgalmasan tojó tyúkok alól csente el, és halmozta fel. Hogy a mester ezek után a nadrágszíjat fogja-e használni vagy nem, egyelőre függőben marad.

*

Herman Lipót, a Képző- és Iparművész Szakszervezetek Szövetsége elnökének irodái ajtaja résnyre megnyílik, öreg, végtelenül sovány emberke dugja be a fejét. Herman csak percek múlva ismeri fel Csontváry Kosztka Tivadart, a gyógyszerészt, akivel a békebeliben festőtársaival a Japán Kávéház művészasztalánál sokat élcelődtek „profetikus lelkülete” miatt. Persze akkor is halálra röhögtek magukat, mikor az egyik újság körkérdésére, hogy kit tart a világ öt legjobb modern festőjének, szemét felakasztva azt válaszolta: „Minthogy én vagyok a világ legmodernebb festője, alattam sokan lehetnek.”

A festő már négy éve gyengélkedik. 1916-ban még jelen volt IV. Károly koronázásán, hogy megfesse az eseményt, de olyan rosszul volt, hogy nem tudta végignézni a ceremóniát. Két éve a patikáját is el kellett adnia. A megtört, hatvanhat éves festő segélyért jött a kommunistákhoz, azzal, hogy vegetáriánus lévén egyre nehezebben tudja beszerezni a mindennapi betevő falatot. Pedig köztudott, hogy jobboldali beállítottságú, egyik írásában nyíltan ki is jelentette: „Látom a fajok különbözőségeit, az egyedek különböző képességeit, miközben a világpiacokon hallom az egalité, fraternité s liberté hangos szavait. Hát emberek, jó lesz vigyázni a nyelvünkre.”

Herman Lipót kitölteti vele az ehhez szükséges nyilvántartási ívet, s megígéri, hogy hamarosan megkapja az 500 koronás havi segélyt. De Csontváry többet nem jelentkezik.

*

Thomas Mannék a hónap első vasárnapján sült pisztrángot, libaszírt, narancsot és édességeket vacsoráznak. A kellemes estére csak a müncheni kommünről és a kisajátításokról szóló hírek vetnek némi árnyékot.

*

A múlt hónap végén anyja által kézbesített szürke borítékban a Baia-Mare-i tanfelügyelőség levele van, amelyben Ghizelának felajánlanak egy tanítónői állást Felsővisóban, azaz Vişeu de Sus-ban. Ha Ghizelán múlik, azonnal csomagol, és indul, de az anyának is bele kell egyeznie lánya távozásába. Mikor lefordítja neki a levelet, ő némán a lányára veti a tekintetét: – Gizella, Gizella, te voltál minden reménységem! Hogy lehetsz ilyen kegyetlen, hogy itt hagysz egyedül ezzel a három nevetlen kölyökkel? Aztán folyni kezdenek a könnyei. Ghizela napokig képtelen újra szóba hozni a terveit. Némán követi anyja utasításait, de gondolatai a Vişeu de Sus-i iskolában jártak.

*

Az évek óta betegeskedő Einstein három évvel idősebb unokatestvérében nemcsak forró szeretőre, de ideális ápolónőre is talált. Elsa már tizenegy éve elvált Max Löwenthal textilkereskedőtől, és egyedül él a berlini Haberlandstraße 3 szám alatt. Albert a tőszomszédságába költözik, az 5 szám alá, hogy minél közelebb lehessenek egymáshoz, mert Elsa ragaszkodik, hogy ő főzzön diétásat, és örködjék híressé vált unokatestvére nyugalma felett.

Einstein megírja a Luzernben élő anyjának és húgának, hogy pompásan érzi magát, és egy hét múva előadást fog tartani a relativitáselméletről, amelynek honoráriumát egy szocialista egyetemista egyesületnek ajánlotta fel.

*

5-én este kilenckor a Kassák által szerkesztett MA című folyóirat munkatársai előzetes megbeszélés nélkül összegyűlnek főnökük lakásán. Mint rendesen, most is a konyhában. Egyetlen villanykörte csüng le a plafonról, sodort zsinóron, a lámpa fölött kék zománcos ernyő. A lakás a félemeleten van, a konyha ablaka a tetőre nyílik, s így még nappal is csak épphogy átszűrődik rajta némi világosság. Jolán, Kassák felesége rántottát süt, a társaság leül falatozni. Kevés az evőeszköz, két váltásban esznek.

Hamarosan parázs vita kerekedik, de a tetőről csak mondatfoszlányokat lehet hallani:

– Mit gondoltok, mik lesznek a további fejlemények?

– Forradalom! Tegnap még semmit sem tudtunk, s most minden beteljesedett, amit kívántunk!

– Számomra egy cseppet sem megnyugtató, ami az utóbbi napokban történt. Kun Béláék meggondolás nélkül átvállalták a csődbe jutott kormányt. Nem meghódították, hanem ajándékba kapták, mert nem akadt kívülük senki, aki pillanatnyilag hajlandó lett volna élni ezzel a „hatalommal”. A kommunisták meggondolatlanul mohók voltak.

– Most nem a sötét töprengéseknek, hanem az odaadó ünneplésnek van itt az ideje! Ezentúl a hatalom a munkásság kezében van.

– Nagy tévedés! A hatalom a munkásság vezéreinek a kezébe cseppent!

A konyhába kopogtatás nélkül két alak lép be, oldalukra szíjazott revolverrel, civil ruhában, de fejükön katonasapka.

– Van-e valaki az elvtársak között, aki a bankszakmában dolgozik? Le kell foglalni a bankokat, és ehhez megbízható elvtársakra lenne szükségünk.

– Ki bízta meg magukat a bankok kommunizálásával?

– Ne okoskodjanak, elvtársak! Van-e itt valaki, aki bankember?

*

A kommunisták az első bizonyított és dokumentált terrorista gyilkosságot április 7-én, Sárospatakon követik el. Becker András és Riskó József vezetésével néhány gazda összeáll, és a fosztogató, erőszakoskodó vörösörséget elkergeti.

A visszatérő katonáknak Becker keményen ellenáll, egyet lelő közülük, többeket megsebesít. Elfogása után azonnal összeül a forradalmi törvényszék, amely a következő „tekintélyes jogászokból” áll: törvényszéki elnök egy cipészsegéd, bírók egy darab géplakatos és egy darab kádársegéd. A vádló egy magát forradalmárnak mondó joghallgató. Védőre nincs szükség. Az

ítélet után Beckert a sárospataki városháza kapujának vasrácsára akasztják, Riskót áthurcolják Sátoraljaújhelyre, és ott a Kossuth-szobor előtt felállított akasztófán végzik ki.

*

Április elején Bánffy kenyérkereső pályafutását azzal kezdi, hogy megszabadul nemesi címétől, és a méregdrága Oude Doelen-ből kiköltözik a Belle-Vue nevű, fából épült kis szállodába. Itt már csak „M. Bánffy”-t ír be a vendégkönyvbe, mert lévén hogy nem külföldről érkezett, nem kell bemutatnia az útlevelét. A következő lépés: keresni egy olyan művészt, aki néhány hónapig elvállalja tanítványnak, hogy újra belejöjjön a festésbe.

A művész urat Aarlofs mesternek hívják, és festőiskolája van a padlásán épített, felső műteremben. Roppant udvarias, franciás modorú, ami a hollandoknál szokatlan: – Ha az ember Párizsban tanult, ugye? Hát akkor mégis... Hát akkor az meglátszik; jó is, hogy meglássék, mert az mégis más, az mégis előkelőbb, mint aki csak itt, ebben a vacak kis országban tanult... És ez a megrendelőnek is imponál, ugyebár? – Hogy Párizs az más!

A tandíj is ehhez mérten borsos, de modell csak akkor van, ha a tanítványok fizetik, különben csendéleteket festenek.

*

„Ott áll és néz, hanglejtésemre figyel, melyet átitat léte határozott méltánylása, s ezt megszólításomban érvényre is juttatom. És hirtelen, fejét előrelökve arcom felé kap, mintha le akarná harapni az orrom, s ez a némajáték, amely nyilván felelet a szavaimra, rendesen arra késztet, hogy nevetve hátrahőköljek, amit Bausán előre tud. Mintegy csókvetés ez, félig gyengédségből, félig ingerkedésből, olyan testgyakorlat, amely kiskorától szokása, holott elődeinél sohasem figyeltem meg. Különben nyomban farkcsóválással, rövid hajlongással és zavartan vidám arccal kér bocsánatot a bizalmaskodásért. És ezután a kerti kapun át kilépünk a szabadba.” Április 7-én Thomas Mann másfél órát sétál Bausánnal.

*

ban tartani kétségeit, vacsora után szóvá teszi a levelet, mert ő tanítónő szeretne lenni ebben az új, román világban. Anyja rá se néz, összekulcsolja a kezét, és némán imádkozni kezd. Ghizela még aznap este összecsomagol, megígéri anyjának, hogy minden szombaton hazalátogat, és otthagya zokogni az ebédlőben.

Másnap már kezében is van a tanítónői kinevezés. A Baia Maré-i tanfelügyelőségen új igazgatójával, Augustin Zăgreannal is összeismerkedik, aki magához veszi lovas kocsijára, hogy minél hamarabb kiérjenek a városkába, mert vészesen közeledik az „első román tanév”.

*

„Persze valami jól kiválasztott blúzt vett magára, ehhez aztán értenek a prágai zsidó nők, mire te azonnal elhatároztad, hogy feleségül veszed. Mégpedig lehetőleg minél hamarabb, egy hét múlva, holnap, ma. Komolyan, nem értelek. Hisz felnőtt ember vagy, visszajöttél a városba, s nem jut semmi más eszedbe, mint hogy feleségül vedd az első jöttmentet.” Ez itt most az apa hangja, de a fia szájából, illetve tollából. Mert Franz Kafka mindent megjegyez és írásba önt, amit az Úr, vagyis apja, Hermann Kafka mond. Állítólag soha egy jó szava nem volt hozzá.

Most is, ahogy tudomást szerzett fia házassági terveiről, azonnal kiborult, s bordélyházat emleget, megvásárolható szexet, ami remélhetőleg lecsillapítja szerencsétlen fia őrületes álmait. S teszi mindezt nem négy szemközt és bizalmasan, hanem hangosan kiabálva, az ebédlőben, felesége társaságában. Kafka ránéz az anyjára, s ebben a pillanatban az ő szegényét intenzívebben átéli, mint a sajátját.

*

Április 10-én valami lényeges változás történik szekszárdi származású pesti írófejedelmünk és erdélyi származású, úgyszintén pesti költő-fejedelmi-özvegyünk között, mert Csinszka másnapi levele szerint: „Nagyon szeretlek, és ezért nagyon kell vigyázz magadra. Jobb, ha holnap délelőtt látlak, nekem mindegy, és ha tehetem, úgy 7 óra körül lehet, hogy fölszaladok, és megcsókolom a kezedet, drága Mis. Királyfi, – oly gyönyörű, hogy vagy nekem. Ölel, nagyon Tied – Csinszka.”

*

A *Csiki Lapok*ban olvasható: „Mezőbánd és környéke cigány lakossága soraiban az éhtífusz (pellagra) pusztít. Eddig nyolcvan cigány esett a rémes kór áldozatául. A rendes időkben is rosszul táplálkozó cigányokat az a körülmény juttatta ebbe a súlyos helyzetbe, hogy a novemberi forradalom kitörésekor raboltak, fosztogattak, és ennek megtorlásaképp a lakosság, mely eddig mindig juttatott munkát és élelmet nekik, bojkott alá vette a fosztogatókat, akik között ennek következtében kitört az éhínség, és ennek természetes következményeként fellépett az egyre jobban pusztító éhtífusz.”

A cikk a tavaly novemberi „őszirózsás forradalomra” utal, Eöttevényi Olivér, Krassó–Szörény vármegye főispánja 1918. november 6-án Lugoson jegyezte fel: „A zavargások sok helyütt oly mértéket öltöttek, hogy a hatóságok velük szemben tehetetlenek voltak, és néhány helyről a főszolgabírák, még többről pedig a közjegyzők menekülni voltak kénytelenek, hogy életüket megmenthessék. A fékevesztett tömeg, amely eleinte csak az állomáshelyéről elbocsátott fegyveres katonákból állott, lassanként az otthon levő népet is a maga céljainak nyerte meg. Nemcsak a hatósági helyiségeket tették pusztítás tárgyává, hanem minden olyan tényező ellen fordultak, amelyben vagyoni jóléte miatt ellenségét látta. A tömeg a falvakban lévő úri házakat és üzleteket kifosztotta, a marhákat elkergette”.

*

A Forradalmi Kormányzótanács elhatározza a művészeti intézmények kommunizálását, és hogy a színházakat, orfeumokat, kabarékat és cirkuszokat a proletárság rendelkezésére bocsájtja. Minderről kinevezett bizottság fog intézkedni, Lukács Györggyel az élen.

Kassák a Közoktatásügyi Népbizottságon plakátcenzor lesz. Kunfi Zsigmond közoktatásügyi népbiztos nevezi ki, amikor véletlenül összelájkolnak az utcán. Kunfi látván Kassák gyenge fizikumát, így szól: – Délután jöjjön be, elvtárs, s mindjárt fölvehet 2000 korona előleget: nagyon rossz bőrben van, kicsit össze kell szednie magát.

*

Szeredába eljut a hír, hogy a március 27-ről 28-ra virradó éjszaka Marosvásárhelyen ismeretlen tettesek lerombolták a város főhelyein álló Kossuth-, Rákóczi- és Bem-szobrokat. A városi tanács tiltakozására Vescan, a város újonnan kinevezett prefektusa kiad egy „minden tekintetben lojális, meg-

értő és a viszonyokhoz képest kielégítő” közleményt, amelyben „teljes megértéssel átérzi a fájdalmat, mely a város minden polgárát érinti ez eléggé el nem ítélt, brutális cselekedet felett, és osztja az előtte tiltakozást bejelentő városi tanácsnak azt a felfogását, hogy a város közönsége joggal kíván elégtételt”. És megígéri, „azonnal megkeresi a város főparancsnokságát, hogy a sérelem orvosoltassék, és a bűnösök lakoljanak”. És felkéri a város egész közösségét, hogy „míg a megfelelő eljárás megadja a kívánt elégtételt, hogy a jogos felháborodást leküzdve, őrizze meg nyugalma, és teljesítse továbbra is a köz érdekében feladatait”.

„Vescannak esze ágában sem volt felkeresni valakit. A bűnösök kilétére sohasem derült fény. A szobrok közül a Kossuthot, mert értékes bronzból volt, bevitték a városházára. Ebből aztán Dandea, a következő román polgármester lefaragott annyit, hogy az összes első világháborús román falusi emlékműre bronzsaszokat öntessen. A Bem-szobrot Lengyelországnak adományozta Bernády, a magyar párti tanácsosok tiltakozása ellenére, de a szobor soha nem jutott el Lengyelországba. A Rákóczi-szobrot a Marosba dobták, a talapzat egy darabja évtizedekig hevert egy gyárudvaron. A Bem-szobor talapzatának egy darabkája ma is megvan a katolikus temetőben. Volt még egy negyedik áldozat is, akiről Csíkszeredába nem érkezett hír 1919-ben. A városi plébánia és a Takarékpénztár előtti téren az 1912 novemberében felállított Petőfi-emlékoszlop. A magas obeliszken Kallós Ede budapesti szobrász bronzplakettje hirdette Petőfi Sándor marosvásárhelyi tartózkodásának emlékét: »Azt a szomorúan dicsőséges emléket, hogy a költő innen, a székelység fővárosából indult el utolsó útjára, meghalni a szabadságért.« A bronzplakett Petőfi alakját Bem tábornok és a múzsa alakjai között ábrázolta, amint kardjára ütve a harcba indul. A plakett egy terméskőoszlopba volt foglalva. Ismeretlen tettesek ezt a Petőfi-emlékoszlopot is ledöntötték 1919 márciusában, majd 1923-ban átöntötték és „feldúsították” román katonává, a talapzataból meg kőhalmot faragtak. Egyebekben minden úgy van, ahogyan Vescan mondta. Ja és a Kossuth-szoborból futotta a Sztálin-szoborra is.”*

*

* Írja barátom, Sebestyén Spielmann Mihály, a kiváló marosvásárhelyi helytörténész.

Thomas Mann naplójában két nagyobbik gyerekének jellemhibáin mérgelődik: Klaus gátlástalan és torkos, öt perc múlva megszegi a tiltást, amiért óriási taslit kap az apjától. Erika tegnap kérés nélkül elvette az anyja arany töltőtollát, és az iskolában elvesztette.

*

A kommunisták főhadiszállását felkereső Kassák megállapítja, hogy majdnem mindenkinél fegyver van, s aki csak teheti, katonasapkát nyomott a fejébe. Olyan alakokkal is találkozik, akiknek, meggyőződése szerint, semmi közük nem lehet a forradalomhoz. A népes folyosó zsongásán keresztül valaki a nevét kiáltja. A tolongásból nagydarab, sűrű fekete hajú, bajuszos ember válik ki, s ahogy Kassákhoz ér, széttárja a karját, átöleli és jobbról, balról hangosan arcon csókolja.

– Édes testvér! Édes Lajcsi, testvérem, hát megint együtt vagyunk!

Kassák alig ismer Weisz Károlyra, akivel Párizsban találkozott utoljára több mint tíz évvel ezelőtt, és haragban vált el tőle. Gőgös, fennhéjázó ember volt, úgynevezett bizonytalan egzisztencia. Kassák szemében nagyon is bizonytalan, mert tudta róla, hogy anarchista létére összeköttetést tartott fenn a párizsi magyar követséggel, jómódban élt semmittevésből, sokat utazott. Látszatra a szocialista Gustave Hervé csoportjához tartozott, miközben tudósításokat írt a magyar reakciós lapoknak. Kassák azt is hallotta valahol, hogy a háború alatt kémszolgálatot teljesített a franciáknál. Weisz észreveszi Kassák tartózkodását, de ez láthatóan egyáltalán nem zavarja. Kérdezget, mesél hadarva, mintha a világ összes titkát egyszerre elé akarná önteni. Kassák szó nélkül hátat fordít neki, és továbblép.

*

A budapesti kormány betilt minden zsidó felekezeti intézményt, még a Hevra Kaddisát is. Betiltja a zsidó sajtót, kifosztja, letartóztatja, túszként fogva tartja, helyenként kivégezteti a vagyonos és az önkénynek ellenálló zsidókat. Az ellenállókát halálbüntetéssel fenyegetik. De megszorongatják a zsidó kiskereskedőket is, az ellátási nehézségeket szabotázsnek minősítve. A kisiparosokat is „szocializálják”, akik között sok a zsidó; műhelyeiket állami tulajdonba veszik. A közoktatásügyi népbiztosság kisajátítja az összes egyház és az általuk kezelt alapítványok teljes vagyonát is. Az egyhá-

zaktól elkobzott vagyon nagyságrendjében a zsidó hitközségeket csak a római katolikus egyház előzi meg.

*

A *Csíki Lapok* átveszi a „Patria” magyarországi viszonyokról szóló cikket, amely a forradalmi kormány néhány dekrétumát ismerteti. Többek között ezeket: „Aki valakivel legalább egy évig házasságon együtt kívül él, bejelentheti, hogy együttélésüket házasságnak nyilvánítsák. Tehát ma már házasságot lehet kötni egyszerű bejelentésre is. Különvált házastársak is megkötethet ilyen módon új házasságukat. Ilyenkor a régi házasság az új házasság megkötésével megszűnik. A megkötött házasságot viszont egyszerű bejelentésre felbontják.

A tanácsköztársaság törvénytelen gyermeket nem ismer. A törvénytelen gyermek atyjaként az anyakönyvbe be kell írni azt, aki ellen a gyermek javára jogerős bírói ítélet azért állapított meg tartási kötelezettséget, mert az anyjával nemileg érintkezett. Ha a gyermek atyja nem állapítható ilyen módon, akkor a hatóság köteles azt megállapítani. Az anya elősorolja, hogy nemileg kikkel érintkezett, és ezek közül, akit a gyermek atyjának kiválaszt, a hatóság azt ismeri el törvényes atyának.”

*

A városközpontból hazatérő Erika Mann izgatottan jelenti, hogy bent polgárháborús állapotok uralkodnak, mert mindenütt felfegyverzett munkások rohanganak. A katonai teherkocsikból nagybetűs röpcédulák repkednek, hogy veszélyben a tanácsköztársaság. A posta zárva, a telefon süket.

Thomas Mann anyósa gyalog érkezik, hogy megbeszéljék, mi legyen, ha beindulnak a szülési fájdalmak.

Különben szép tavaszi nap van, Thomas Mann hamarosan sétálni indul Bausánnal, aki „nyers, mint a nép, de egyben érzékeny is, mint a nép: míg nemes elődje finomabb és kényesebb alkatával hasonlíthatatlanul szilárdabb és büszkébb lélek párosult, és minden eszelőssége ellenére, önfegyelemben alaposan fölülmúlta a kis parasztot. Nem holmi arisztokratikus felfogás, hanem egyedül és csupán az élethűség kedvéért emelem ki ezt az összefonódását a nyers és lágú, finom és szilárd ellentétének. Bausán például az a férfiú, aki a leghidegebb téli éjszakát is a szabadban, azaz a szalmán s házának darócfüggönye mögött tölti. Hólyaggyengesége nem engedi,

hogy hét órát megszakítás nélkül zárt helyiségben töltsön az illem megsértése nélkül; s így kénytelenek vagyunk az év barátságatlan szakában is kizárni őt, jogosan bizakodva robusztus egészségében. Mert ha egy-egy szokatlanul ködös-fagyos éj után télapószerűen deres szakállal-bajusszal s hozzá kissé meg is hűlve belép a szobámba, a kutyák egytagú kaffantó köhögésével – néhány óra múlva már legyőzte betegségét, és kutya baja.”

*

A titokzatos esemény után már Babits kérleli Csinszkát, hogy találkozzanak: „Kedves Csinszka! Kedden délután, ha csak teheted, gyere fel okvetlen! 4 órától kezdve itthon leszek, és várlak.”

*

A hangos veszekedések nem akarnak alábbhagyni. Hermann Kafka tombol: botrányos, hogy fia egy sémesz lányát akarja feleségül venni. Akkor ő inkább kivándorol Amerikába! Nem, ezt a szégyent nem fogja túlélni! Ráadásul a rokonság ezután hazug fráternek fogja bélyegezni, hiszen mindenkinek azt mondta, hogy előkelő berlini jegyesét fiának súlyosbodó tüdőbaja miatt kellett otthagynia. S most, amikor láthatóan még rosszabb bőrben van, most házasodásra támadt kedve!

Apja reakciója a fiút nem lepi meg, hisz már százszor végig kellett hallgatnia az éles kritikát megbízhatatlan családalapítási tervei miatt. Mi több, néha azon kapja magát, hogy elhiszi ellentmondást nem tűrő ítéletét: igenis, rossz természetéből adódóan képtelen felelősséget vállalni egy társadalmilag kifogástalan nőért. Hogy eljön a pillanat, amikor egy jöttment nőcske fogja behálózni és elcsábítani.

Téves lenne azt hinnünk, hogy Hermann Kafka kíméletlensége jellembe fogyatékoságából adódik. Ezt a pátriárkai manővert más polgári családoknál is bevetik: ha a családfej képtelen megakadályozni gyerekei személyes döntését, még mindig akad egy sebezhető, érzékeny pont: teli torokkal kétségbe vonni, hogy a kérdéses döntést az érintett szabad akaratból hozta meg.

Kafka persze érzi, hogy itt valami sántít, hogy szülei felháborodása minden bizonnyal őszintétlen. Hisz most, amikor mindenki örül, hogy túlélte a világégést, hogy minden apa szerencsésnek érzi magát, ha fia nem halt

meg a fronton, vagy nem vált nyomorékká, szóval, hogy ilyen időkben apja egy ilyen semmiségért biztosan nem gondol a kivándorlásra.

*

Marie a luxemburgi Dudelange-ban szabadságot Gide-del. Túlcsondult szívvel jegyzi fel naplójába: „Hogyan is tudnám érzékeltetni azt a bőséget, azt a pezsgést, amit Ő szellemünkben, szívünkben előidéz? Hogyan is tudnám láthatóvá tenni zsenijének ragyogását, amely még mindennapjainkat is áthatja; azt a tulajdonságát, hogy minden emberből a legelőnyösebbet hozza ki, az eredetiség legkisebb morzsája iránt érzett tiszteletét. Ő az örök keletkezés középpontja. Egy egész világ, amelynek legkisebb darabkáját is meg szeretném őrizni. Játzsások, bevásárlóséták, közös olvasás, csevegések (ilyenkor tüzesen szenvedélyes), igyekszem egyetlen nyomot sem elveszítetni: életének tragikumai, munkája, tervei, szenvedélyes gondoskodása Marcról, gyengéd törődése Elisabeth jövőjével, testvéri gondoskodása irántam, meleg szimpátiája mindenki iránt.”

*

Budapesten megalakul az Írói Direktórium, Babits és Móricz mellett Kassák is a tagja. Határozat: fel kell állítani egy katasztert azokról, akik a Tanácsköztársaságon belül hivatásos íróknak számítanak.

Erre nagy a riadalom az Otthon Körben, az írók és hírlapírók pesti tanyáján, ahol az hírlík, hogy azokat az újságírókat, akik elégedetlenkednek és ellenszegülnek a Forradalmi Kormányzótanács rendelkezéseinek, földmunkára fogják küldeni.

*

A fejét csóváló Thomas Mann feljegyzi naplójába: „A jegyrendszert ezentúl budapesti mintára fogják bevezetni, a vagyonosok a legkevesebbet kapják. Fát és szenet már csak a proletárok kapnak. Különben kifogyott a vajunk és a cigarettánk.”

Minekutána sétára indul Bausánnal az alkonyodó parkban: „Mutatványokat például egyáltalán nem kívánok tőle; hiába is kívánnék. Bausán nem tudós, nem vásári csoda, nem hóbertos pojáca; életvidám vadászkölyök, nem pedig professzor. Már említettem, hogy kiváló ugró. Ha rákerül a sor, min-

den akadályt legyőz; s ha az túlságosan magas hozzá, hogy pusztá ugrással túljusson rajta, szökkenve fölkapaszkodik, és a túloldalon lehuppan, de mindenképp legyőzi. Ám az akadálnak valóságos akadálnak kell lennie, azaz olyannak, amely alatt nem lehet csak úgy átfutni vagy átcsúszni; Bausán különben ostobaságnak érezné, hogy fölötte húzzon el. Egy fal, egy árok, egy rács, egy sűrű sövény: ezek megfelelő akadályok. Egy keresztbe fektetett rúd, elébe tartott bot azonban nem az, és így nem is lehet fölötte átugrani anélkül, hogy önmagával és a dolgok rendjével értelmetlen ellentétbe ne kerüljön. Bausán vonakodik ilyet tenni. Vonakodik – hiába próbálsz ugrásra kényszeríteni efféle nem valóságos akadály felett, dühödben végül is nem tehetsz mást, minthogy nyakon csíped, és átdobod az éktelenül szűkölő ebet, mire aztán olyan arcot vág, mintha elérted volna kívánt célokat, és az eredményt táncsal és lelkesült ugatással ünnepli. Hiába hízelegsz neki, hiába vered, itt az értelem szegül ellen a mesterkedésnek, s ezt az ellenállást semmi módon nem törheted le. Nem a készség hiányzik belőle, az úr elégedettsége értékes számára, egy zárt sövényen kívánságra vagy parancsra is átugrik, nem csak tulajdon ösztönéből, és örömmel nyugtázza a dicséretet és köszönetet. De a rúdon, a boton nem ugrik át, hanem átszalad alatta, ha agyon is vered. Százszor is bocsánatot kér, elnézést, kíméletet, mert fél a fájdalomtól, a nyúlászívűségig fél tőle; de sem a félelem, sem a fájdalom nem kényszerítheti arra, ami csupán gyerekjáték lenne számára, amihez azonban nyilván hiányzik belső lehetősége. Az ilyen követelés nem annyit jelent, mint fölvetni a kérdést, hogy ugrik vagy nem ugrik; ez a kérdés már eleve eldőlt, és a parancs egyszerűen a verést jelenti. Mert az értelmetlent és értelmetlensége miatt megtehetetlent követelni tőle az ő szemében annyira, mint ürügyet keresni a civakodásra, a barátság megzavarására és a verésre, s a pusztá kívánság már mindennek kezdete. Ez Bausán fölfogása, amint látom; és kétlem, hogy emiatt csökönységéről lehetne beszélni. A csökönységet végül is meg lehet törni, sőt igényli a megtöretést; de ő ellenállását a mutatvánnyal szemben kész akár halálával is megpecsételni.

Csodálatos lélek!

Olyan baráti és mégis olyan idegen és bizonyos pontokon oly eltérő a miénktől, hogy szavunk képtelen logikáját követni.”

*

A gyimesbükki Bermann Zélig és felesége április 18-ának éjjelén arra ébrednek, hogy valaki fessegeti üzletük ajtaját. A halálra rémült házaspár kiugrik az ágyból, és az üzlet bejáratához rohan. A nyomás kívülről egyre erősödik, a betörőknek már-már sikerül az ajtót benyomniuk. Bermannék elkeseredett kiáltására a szomszédok felébrednek, és az üzlethez sietnek. A betörők, amikor meghallják a közeledők lépéseit, mielőtt elmenekülnének, lövöldözni kezdenek. A golyók egyike a vékony deszkaajtón keresztül hatolva eltalálja a mögötte álló Zéliget. A lövedék az orrán hatol be. Rögtön megöli.

*

Április 19-én a Köröstárkányra bevonuló román félkatonai alakulatok és katonai ruhába öltözött román civilek vérfürdőt rendeznek, és kirabolják a falut. Kilencvenegy tárkányit gyilkolnak meg. Az áldozatok között nők, férfiak, öregek, fiatalok, de még vakok és süketek is vannak. Válogatás nélkül öldökölnek. Van, ahol egész családokat irtanak ki, de az is előfordul, hogy megcsonkított áldozataikat élve temetik el a gyilkosok. A menekülők közül sokaknak a szomszédos *Várasfenes* falu román lakossága ad menedéket.

Gyulai Ferenc szemtanú vallomása: „Úgy hittük, hogy barátságban élünk. Hányan szolgáltak közülük nálunk! Fejszével köszönték meg a kenyereinket! A magyar vörösök idejében nem volt semmi baj 1919-ben. Utánuk bejöttek a román katonák. Ők se csináltak semmit. Továbbmentek. Másnap azonban, szombat reggel volt, megtelt Tárkány a szomszédos román falvak népével. Mit akarnak tőlünk? – kérdezte tőlük nagyapám, a bíró, aki jól tudott románul is. Nem feleltek. Karjukon fejsze, vállukon puska. Kést is láttam a román legények kezében. Egyiket ismertem is látásból. Kezdték kikergetni házaikból az embereket... Mindenki félt, mindenki ment, oda, ahová parancsolták. A templom elé terelték a tárkányi népet. Volt, aki el sem érkezett a templomig. Megszóltak a puskák. Lőttek mindenkire. Azt kiabálták, hogy az egész Tárkányt kiirtják. Nem tűrik tovább ezt a magyar fészket! Én átugrottam a kerítésen. Utánam lőttek, de nem találtak el. Azóta is kínoz a belső vád, hogy elszaladtam, magukra hagytam őket... Éjszaka csend lett... Másnap egy asszony jött ki a szőlőbe, sokan bujkáltunk ott, az az asszony mondta, hogy Belényesről valamiféle román urak érkeztek, és megparancsolták, nehogy több magyar halál essék Tárkányban... Délutánig nem hittük ezt el. De a puskák csakugyan nem szólaltak meg többé...

Lementünk a faluba. Lementünk temetni. Több mint kilencven halottunk volt Tárkányban. A legtöbb szegény ember. A szomszédos Nyégerfalván is temettek vagy tizenkilenc magyart. Nagypámat, a községi bírót, Gyulai Istvánt, az ő két fiát, két vejét és két unokáját. A mi házunkból hetet temettünk egyszerre. Hetet!”

*

A Budapesten ragadt szeredai kereskedők és üzletemberek hetekig nem térhettek haza, mert a vonatközlekedés szünetelt. Budapestről újabban is csak 2–3 naponként indulnak vonatok. De Erdély felé most is csak Aradig lehet eljutni. Az Aradon rekedt csíkszeredaiak közül néhánynak sikerül április 20. körül hazavergődniük Temesvár, Lugos, Marosvásárhely irányából. Borsos áron, lovas kocsin tették meg az utat. Árucikkeket persze nem hozhattak magukkal, de annál több hírt: „A fővárosban az üzletek még nincsenek nyitva a leltározás miatt. A hivatalok nagyrésze megszűnt. Az emberek káposztát és tojást esznek, hús nincs. Az utcákon nincs rendőr, csak vörösgárdisták, akik 450 korona havi fizetést és teljes ellátást kapnak, és szolgálatban külön napidíjjal. Szó volt róla, hogy az összes templomot bezárják, de a nagy tiltakozásra a kommunisták elálltak ettől. A királyszobrok nagy részét ledöntötték. A lapok közül csak azok jelenhetnek meg, amelyek kommunista elveket vallanak, de nem igaz, hogy a napilapok nagy részét betiltották. A volt katonatisztek egy része tényleg rikkancs, cipőpucoló. Sőt, kúriai bírók is kényszerültek rikkancsnak állni. A bírók és ügyvédek közül sokan gazdasági munkára jelentkeztek. Arról, hogy a nők családi életét kommunizálták volna, szó sincs, de az üzletek, gyárak, vállalatok államosítása már megtörtént. Az egyetemre bárki beiratkozhat, nem kell érettségi vizsga hozzá, csak néhány középiskolai osztály. Az első napokban ugyan voltak zavargások, de ma már jórészt rend van a városban. A polgárság tartózkodással és a terrortól megfélemlítve némán figyel a történeteket, amelyek sokak egzisztenciáját ellehetetlenítik.

*

Győrben Szamuely hírhedt páncélvonatának lépcsőjéről mond beszédet: „A hatalom a kezünkben van. Aki azt akarja, hogy visszatérjen a régi uralom, azt kíméletlenül fel kell akasztani. Az ilyenek bele kell harapni a torkába. A magyarországi proletariátus eddigi győzelme nem került külö-

nősebb áldozatokba. Most azonban szükség lesz arra, hogy vér ömöljön. A vértől nem kell félni. A vér – cél: erősíti a szívet, erősíti a proletár öklöt. Hatalmassá fog tenni bennünket a vér. A vér lesz az, mely az igazi kommunvilághoz elvezet minket. Ki fogjuk irtani, ha kell, az egész burzsoáziát!”

Aztán továbbmennek Csornára, ahol Szamuely azonnal elrendeli az ostromállapotot. Megindul a gyanúsítottak kihallgatása, és elrendelik a házkutatásokat. A Lenin-fiúk berontanak a kúriákra, rabolnak, fosztogatnak. A terror-gyerekek nagy mennyiségű pénzt, tömérdek ékszert és más értékes tárgyakat vesznek magukhoz. Aki rablásuk ellen tiltakozni mer, leütik. A városka lakosságán páni félelem vesz erőt. Mindenki rettegve várja, hogy mikor kerül sorra, mikor érkeznek a bestiális munkájukat könyörtelenül végző brigantik. Szamuely hamarosan befejezi a vizsgálatot, és hét gazdag, előkelő csornai embert letartóztat.

*

A feldúlt és lefoglalt Kongregációs Otthon bejáratánál szennyes vöröszászló lengedez. Nagypénteken a szabók szakszervezete a birtokba vett épületben megrendezi legsikerültebb táncos mulatságát. Azon a helyen, ahol nemrég még hívek és szerzetesek imádkoztak.

Ugyancsak Nagyhéten jelenik meg a hivatalos rendelet, hogy a papoknak és lelkészeknek Húsvét vasárnapján és a rákövetkező Fehér vasárnapon a szószékről fel kell olvasniuk a Tanácsköztársaság vallást tiszteletben tartó rendeletét.

*

Április 20-án és 21-én, Húsvétkor a kommunisták nagyszabású túszyűjtő akciót szerveznek, amelyet a magyar Vörös Hadseregnek a románoktól elszenvedett vereségével indokolnak.

A visszavonuló csapatok nyomán a hátrahagyott és kiürített városok elitjéből Cserny József a túszookról készült listát „cetlikre” bontja, és felosztja terrorfiai között. Minden csoport 8–10 nevet kap, akiket még aznap éjjel be kell gyűjteniük. A Lenin-fiúk begyűjtőosztagai mellett vagy azokat kiegészítve több esetben detektívet, vörösöröket vagy vöröskatonákat is megbíznak a feladattal. Országos viszonylatban az 1500 főt is meghaladó letartóztatások áldozatai zömében a békebeli idők elitjéből kerülnek ki: egykori képviselők és miniszterek, a történelmi arisztokrácia grófi és bárói tag-

jai, gazdasági vezetők, vállalatigazgatók, ügyvédek, kereskedők, állami tisztviselők, papok, hírlapírók, földbirtokosok, katonatisztek és egyetemi tanárok.

„Engem az elfogatás után zöld tolvajautón a hajnali derengésben a Parlament miniszteri feljárata elé vittek. Nyílt az ajtó: tíz zsákmányleső, ugrásra kész, borzalmas alak áll a lépcső sárosra taposott bíborszőnyegén – részint klasszikus fekete bőrkabátos és bőrnadrágos Lenin-fiúk (egy kézigránát elől a mellszíjba fűzve, két másik oldalt, a csipő fölé, részint rongyos, állig fegyveres civil csirkefogók. Mily gyorsak a késvillanású szemek! Nézik, latolják az érkező »árut«, a »feldolgozandó anyagot«; egyik röhögve teszi vállamra a kezét, no most! – levisznek a pincébe? Jól tudom, ott vannak a mennyezetig vérrel freckelt kízókamrák, ott nyúznak, csonkítanak, akasztanak, ott kötik ki melegítő csövön átvetett kötélre nyolc óra hosszat a vallatandókat, s ütik a vértelen arcát, testét bikacsökökkel, bottal, vizes kötéllel (ez a legfájdalmasabb) és kaucsukbuzogánnyal. De vannak ott aztán apró szögecskék is, melyeket Borisék, Ozserovicsék és Iczigovicsék fortélyos ügyességgel tudnak a »vizsgálati foglyok« körme alá verni, ott van tán az a Szamuely-pátenssel jelzett két acélcsapú buzogány is, mellyel egyszerre lehet kiszúrni a makacs burzsujnak mind a két szemét...” – eleveníti fel Pekár Gyula, országgyűlési képviselő, a Friedrich-kormány vallás- és közoktatásügyi államtitkára, majd tárca nélküli minisztere húsvéti letartóztatásának történetét.

A Lázár Andor vezette túszedő csoportnak listáján szereplő nyolc „burzsoá” közül csak négyet sikerült elfognia: Karátsoni Lajos, id. és ifj. Hollán Sándor államtitkárokat és Szlavek Ferenc kúriai bírót. Lázár halálra rémül, hogy Cserny a teljesítményével nem lesz megelégedve, és elhatározta, hogy a két Hollánt, apát és fiát megöli. Autóba gyömösölteti őket, s elindulnak a szennyes felhőjű pesti éjszakában. Kocsijuk a Lánchídon áll meg. A két Hollánt a híd budai első pillérjénél végzik ki. Holttesteiket a Dunába dobják. A remegő inú gyilkos utána jelentést tesz főnökének, aki nyugtatóan a vállára teszi a kezét: „Rendben van, ezek sem fognak feltámadni”, és drága, egyiptomi cigarettával jutalmazza meg a hóhérokat.

*

Thomas Mannék húsvéti ünnepi ebédje: francia hagymaleves, füstölt disznóhús, olivaolajban pirított újburgonyával és Sacher-torta.

Az író elégedetten vonul vissza naplójához, de miután végzett a családi hírek lejegyzésével, eszébe jut a vesztes haború: „Franciaország szerepe:

a fináncztőke túlnyomórészt uzsoraszerűen működik, az ipar gyengén fejlett, és a termelőerők a háború miatt úgyszólván teljes egészében elpusztultak. Az az érdeke, hogy mindenképpen megőrizze a kapitalista rendszert; miközben barbár módon kifosztják Németországot, leigázzák és tolvajmódon kizsákmányolják a vazallus államokat, és kizsarolják azokat a tartozásokat, amelyeket az orosz cárizmus csinált a francia Shylocknál. Itt az orosz kereszténység az uzsorán a francia kamat-virtsaftot érti, és a zsidókkal azonosítja, s ebben egy cseppet sem téved”.

———— Nagy Attila

ARS BREVIS, VITA IDEM

In memoriam Fábán Sándor

Sanyika! – így szólított Apám,
Míg emlékeid hallgatagon
Szóródtak szét az idő haván...

Két orvos nézett mélyen
Egymásba – és szorongva,
Míg nagyanyám zongoráján
Lassan kinyílt a kotta...

Valami Schubert volt, tudom.
Mosolyba rándult arccal
Hallgattál – végig az úton.

ORBÁN OTTÓRA GONDOLOK

Egy izgága madár csapong...
Orbán szerint (is): a Vers –
Sorolhatnám még à la long,
Mert körül minden nyers,

Agresszív, béna és bűdös!
De írd csak tovább, Költő,
Hogy önnönmagának díszé már,
A sorokat egymásba öltő:

Mert oszthatatlan s egyedi,
Démokritoszi Atom –,
Megríkat, dicsér, elsirat
A magányt beórló alkalom...

Parkinson nagy úr, de gyűri, vívja
A Vers, a mindig isteni
Szikra és láng, mely remegést sem
Kímél – fölhozza s feledi...

S ha szonda hatol az agyba majd,
És éveknek kínját szünteti:
Nem az Egészet, nem! – csupán
A beteg sejtet bünteti...

HA SAJOGNI KEZD

Ha sajogni kezd a kert hiánya
S a néhány bölcsé, ki kertem járja
– Akik még hívnak, vonzanak –:
Szirmot lehel a madármályva,
Illatot rózsa és a zsálya,
S árnyak friss ágat oltanak.

Az élet titka messze még.
Érvénytelen a keltezés:
Született, élt, és elvonult...
Hogy utána mégis, mi marad?
Méltósággal fent halad –
Örök titok az érkezés.

Ha sajogni kezd a kert, a zsongás,
Illanó ködbe fagy az omlás,
A kerten a hajnal átsuhan:
Bölcsék, akik még óvnak, intnek,
Héroszai a *bentnek*, *kintnek* –
Énünk sötétje elzuhan...

A MONGOL

Ma már szinte senki nem emlékszik erre a történetre; egyáltalán, a legtöbben csak azt az egy fényes villanást vették észre, amely süvítő gömbvilámként gyulladt ki a város tetején egy júliusi éjszakán, hogy aztán gyorsan elenyésszen a múlt poros kacatjai között, akár egy valószerűtlen, fülledt gyerekkori este emléke. Óvatoskodva írtak az esetről a lapok, mintha csak sutogva lehetne beszélni róla, hogy a fővárosban felrobbantotta magát egy veszedelmes terrorista. Az egyik nacionalista újság tudni vélte, hogy a névtelen robbantó titokzatos álarca mögött egy magányos magyar szeparatista harcos rejtőzött; ezen csámcsogtak a városban néhány hétig, de nemsokára elsöpörtek mindent az új politikai fejlemények: leváltották az ország éléről a morcos diktátort, az egykori bokszolót, aki kiszolgáltatta az államot a maffiának. Véget értek a kilencvenes évek, és a jólét napvilágának kósza sugarai végre rávetődtek a sötéten csillogó pozsonyi háztetőkre is.

Alig néhány évvel korábban kezdődött a történetnek az a része, amelyről a zavaros spekulációknál pontosabb ismereteink lehetnek. Ez volt a főváros hőskora: a vidéki bandák kiéhezett hernyók hadaként lepték el a hosszúra nyúlt posztsztálinizmus tespedéséből hirtelen felocsúdott várost, és egykettőre ormóttan halálfejes lepkékként rebbentek szét mindenfelé. Az agresszív idegen technológiák félkész forradalmának ideje jött el: a csempészt mobilok és a hátsó kishabokban összetákolt számítógépek kora, amikor végre a bátraknak kedvezett a szerencse. Ambiciózus, de faragatlan vidéki fiúk tömkelege járta ki a „bécsi iskolát”: közel volt az osztrák kánaán, és végre nem lóttak a határnál. A pozsonyiak pedig mohón habzsolták a hirtelen nyíltan vállalhatóvá vált nyugati szennyet, egyre több és több kellett nekik. Adtak cserébe mindent, amit a beszállítók csak áhítottak: rangot, nőt, kalandot.

Ő is egy volt a szerencsét próbálók sorából. Úgy ismerte mindenki: a Mongol. Talán a kunoknak vagy a jászoknak van ilyen szűk, keleties szemük; vagy még a csallóközieknek, akik egymás közt házasodtak. Egy kis golyvát is örökölt, ami bátortalanná tette a nők előtt, legalábbis amíg nem szolgált rá a tiszteletre. Később már az akcentusa miatt sem merete sértegetni senki. Sokan, sokfélék voltak a főváros legújabb és legszabadabb gazemberhordáiban: finomkodó pressburgerek, otromba ruszinok, kótyagos

gorálok, fineszes cigány gyerekek és persze sunnyogó magyar suhancok. A Mongolt befogadták.

Az első hetekben minden reggel hétkor kellett megjelennie a buszállomásnál, az egyik lángosozó mellett, ott várta az összekötője, akitől átvette az árut, és továbbította a megfelelő embereknek. Monoton munka volt, de tudta, jól kell teljesítenie, hogy továbbléphessen.

Régóta arra készült, hogy belekerülhessen, a legközepébe.

A nagyszüleiről szokott csak mesélni időnként, vodkagőzősen, egy házról, a faluban a magyar határtól nem messze, ahol döngölt padlójú szobákban laktak, sárszag volt és hideg, és kutyaviadalmat rendeztek az egyik üres szomszéd telken. Amikor csak egy kutya volt, a fiúk közül került ki az ellenfele. Általában az ijedség lett a veszteség: nem bírtak túl hosszán a kutya pofájába nézni. Első alkalommal ő sem bírta; érezte, ahogy az alsógyatyája húgycseppecskéktől lesz nedves, és fogvacogva fordított hátat. De amikor a kutya elérte őt, és beletépett a nadrágszárába, vissza kellett fordulnia. Aztán már az egész nagyon könnyen ment, szinte semmi fáradságába sem került. Önkívületi állapotban volt, és ha nem állítják meg őt erőszakkal, pusztán kézzel széttrancsírozza az ebet. Akkortól ő lett a kutyaviadalmak egyik fő attrakciója, aki szembeszállt a legvérszomjasabb pitbullokkal, a legintelligensebb német juhászokkal, a legalattomosabb korcsokkal, és hiába karmoltak az arcába, hiába martak a húsába, semmi nem számított neki, mindig fölébük kerekedett. Amíg aztán rajtuk nem ütöttek egyszer. Egy vasárnap délutáni viadalon szétcsaptak köztük a rendőrök, törtek a csontok, csattogtak a gumibotok, a fiúk vijjogó patkányok módjára menekültek.

Gólemnek hívták a főnökét, akit nem sokan közelíthettek meg. A története viszont lassan, de biztosan a főnök fülébe jutott. A néhány hetes apród munka során kitapasztalta, kik azok, akiknél el kell ejtenie a morzsákat, hogy a megfelelő helyeken érdeklődni kezdjenek. Megkínálta cigivel egyik-másik tapasztaltabb kollégáját, és közben megvillant egy seb a csuklóján. Van több is, mondta, és erőlködve tartotta vissza kaján mosolyát.

Azt mondták neki, Gólem nem hiszi el, hogy különleges volna. Hallott ő már számtalan mesét, és nem könnyű őt átejteni. A közelébe kerülni pedig lehetetlen. Azt viszont megértették, még ha nem mondták is ki nyíltan, hogy a fiúban van ambíció. Ha Gólem úgy látja majd, próbára teszi.

Hamar eljött a próbatétel ideje. Hideg őszi este volt, amikor riadóztatták a Mongolt. Az egyik öreg kolléga toppant be a szállására éjfél körül, odakint járt a rozoga 1203-as Škoda motorja. A kocsi hátuljában három unott képű srác, egyiküket látásból ismerte, az öreg sofőr néha magával hoz-

ta a buszállomásra. Nem mondtak neki semmit, az öreg vezetett, ők négyen hátul gubbasztottak. Ligetfaluba mentek, valahova a lakótelep mélyére, a Mongol nem ismerte a környéket, csak annyit sejtett, az egyre olcsóbb porok és luvnyák otthona felé közelednek. Az öreg egy huzatos utcasarkon kirakta őket, és elhúzott. Vártak, rettenetesen hosszan, cigiztek és dűnnyögtek közben, úgy tűnt, senki nem tudja, miért vannak ott. Már szinte magukon kívül voltak az álmoságtól, amikor lecsaptak rájuk. Legalább tízen lehetek, kopasz, zömök férfiak, nagy bakancsokkal, rúgták és ütötték őket, kések kerültek elő, és csak ő, a Mongol volt, aki visszaütött. A tudata mélyén halványan pislákol a felismerés: itt a próbatétel pillanata, most nem szabad iszkolni. Nem bántották őket túlságosan; egyiküknek ugyan kitört két foga, de a többiek mind viszonylag épen megúszták, bár lábra állni nem tudtak mindjárt. A Mongol ott állt felettük, amikor visszaért az öreg a Škodával.

Másnap már nem kellett mobilokat hurcolásznia az állomásnál.

Az öreg, akit Samónak hívtak, reggel egyenesen érte ment. A Mongol szemhunyasnyit sem aludt, hajnal volt, amikor hazaért, Samo pedig már reggel fél hétkor a szállása előtt bűgatta a motort. Az első próbatételt továbbiak követték, és a Mongol híre futótűszerűen terjedt a városban.

Vigyázz, mert a legendák nálunk úgy végzik, hogy a bordájuknál fogva lógatják fel őket, mondta neki a legelső nap reggelén Samo.

Mit sem tudtak akkor még itt, a keleti végeken a szuperhősökről. Gólem bandájában inkább úgy beszéltek a Mongolról, mint egy degeneráltról. Talán mert tartottak tőle. A fülébe jutott viszont, hogy Gólem a csodafegyverként tekint rá. Ezek szerint végre hitt neki, néhány hónapos munka után átment az üzenet. Ő volt az egyetlen gengszter a városban, aki nem érzett fájdalmat. Gólem pedig megértette, hogy ennek úgy veheti igazán hasznát, ha minél többen tudomást szereznek róla.

Tízéves lehetett, amikor teljesen érzéketlenné vált a fájdalomra. Addig ugyanúgy felszisszent, ha a forró tűzhelyhez nyúlt, mint bármelyik kisgyerek. Már nem tudta megmondani, egyszeri vagy fokozatos volt-e az átmenet. Amikor azonban egyre csak szaporodtak a testén a legkülönfélébb sérülések, a nagyanyja elcipelte őt az orvoshoz. Kivizsgálások sora következett, fejcsóválások és hitetlenkedések. Az orvosok sem hitték el neki mindjárt, hogy nem fáj, azt gondolták, ez valami idétlen hósködés. Végül aztán kimutatták az idegrendszeri rendellenességet, amit viszont a nagyanyja nem értett, és többé inkább nem vitte dokik közelébe. Talán attól tartott, visszaélnének vele, ha tényleg nem érez fájdalmat.

A Mongol sokáig nem beszélt senkinek arról, hogy ő régóta biztos volt benne, nem vele van baj. Csak azon az éjszakán mondta el, amikor az öreg Samóval a nagy bevetésre készülődtek.

Tudod, mi a fájdalom?, kérdezte Samót. A fájdalom azt jelenti, hogy a része vagy valaminek. A fájdalom azt jelenti, hogy az, ami rajtad kívül van, valójában benned is van.

Samo hunyorogva nézett rá, a szájában bágyadtan parázslott a kapadohány.

Én nem hiszem, hogy lenne bármi rajtam kívül, folytatta a Mongol, és az ő szeme is parázslott. Egy filmet nézek, tudod, egy hosszúra nyúlt filmet, és nem tudom, mi köze van hozzám. Azt sem tudom, én a szereplője vagyok-e, vagy csak a nézője. Ez pedig, hidd el nekem, kurvára idegesítő. Mint akinek elengedték a kezét, egyszer s mindenkorra.

Gólemnek nagyszabású tervei voltak, és hamar rájött, hogy a céljait sokkal könnyebben és gyorsabban fogja elérni a Mongol segítségével. A városa akart lenni, de ehhez nem volt elég, hogy a hozzá hasonló felkapaszkodott prolibünözőket a markában tartsa. Hatalmat akart, és ahhoz feljebb kellett nyúlnia. Márpedig akik odafent tanyáztak ezekben az években, nem válogattak az eszközökben, ha hatalmi harcokról volt szó.

Szépséges évei voltak ezek a fertő ünnepének a fővárosi gazemberek körében. Fényes nappal, a nyílt utcán ezekben az időkben lehetett utoljára embert rabolni, pisztollyal fenyegetőzni, boxerrel példát statuálni és erőt fitogtatni. Gólem embereit rettegve imádták a malomvölgyi klubok hátsó helyiségeiben, ahova libasorban vezették be a megszeppent, vidékről épphogy csak a bűnös nagyvárosba felkerült ártatlan egyetemista lánykákat, akik utánozhatatlan természetességgel sikongattak a nyugatról frissiben behozott biliárdasztalokon. Ott volt velük a Mongol is; annak is híre ment, hogy milyen hideg arccal önti magába a whiskyt, miután lenyomott egy-egy taccsrészeg szkanderbajnokot, és ugyanilyen közömbös arccal döngeti meg az első nőt, akit magához ránt valamelyik sötét sarokból. Amikor többet ivott, arra kényszerítette a nőt, bánjanak vele durván, üssék az arcát, a testét, és persze ő is viszonzta az erőszakot. Nem kímélte azokat a férfiakat sem, akikhez kiküldték hajnalonta; ütötték és vágták őt is, de amikor látták, hogy a közöny nem tűnik el az arcáról, megrémültek, és kifutott az erő a tagjaikból.

Egy csendes május végi éjszakán rendelte őt magához Gólem. Az volt az egyetlen alkalom, amikor találkoztak. Egy bárban, a Duna-parton, csak ők ketten és a pincér voltak ott. A pincéren keményre vasalt egyenruha volt,

az oldalán pisztolytáska lógott. Samo odakint várt a Mongolra, felhúzott ablak mellett cigizett a rozzant mikrobuszában.

Gólem kapadohányt szívott, mint az emberei, barna bőrkabátban ült a piros huzattal borított fotelben, és végig sután mosolygott.

Azt kérdezte tőle, emlékszik-e még, milyen a fájdalom.

A Mongol azt válaszolta, csak úgy, mint a szüleire. Homályos alakok valahol egy hosszú folyosó legvégén.

Igaz-e, kérdezte Gólem, hogy aki nem érez fájdalmat, bátrabb egy orosz-lánnál is.

Bátornak talán bátrabb, de ha nem hülye, akkor tudja, hogy nem annyira erős, válaszolta a Mongol.

Gólem elégedettnek tűnt a válaszokkal, és megkérdezte, készen áll-e egy olyan feladatra, amely sokkal komolyabb, mint az eddigiek. A Mongol készen állt, és Gólem röviden vázolta neki, mit kell elvégeznie.

Hetekbe telt, mire előkészítették az akciót. A Mongolt ez alatt az idő alatt kivonták a szokásos feladatok alól, eltűnt a bevetésekről, csak a tivornyákon bukkant fel hébe-hóba. Arról suttogtak, maga Gólem is tartani kezdett tőle, és meg akar szabadulni tőle.

A Mongol egyedül rótt a várost ezekben a hetekben. Az emberek tekintetét fürkészte; nem látott bele egyikükébe sem. Az épületeket bámulta, a szétmállott történelmi homlokzatokat a belvárosban, amelyet egyszer talán majd visszaemelnek régi rangjába. A Dunát nézte órákon át, amely ugyanolyan közömbös arcát mutatta minden napszakban, a város minden pontjáról.

Készen állt a legfőbb bevetésre.

Keveseket avattak be, és a Mongol nem ismert minden részletet. Tudta, hogy a bombagyáros külföldről jött, talán Ukrajnából, az egyik ruszin srác tolmácsolt neki. A megfigyelők közül is ismert két morcos tagot, akik nemrég még a titkosszolgálatnak dolgoztak. Az adatokat és a térképeket ők állították össze és adták át az öreg Samón keresztül a Mongolnak. Júliusra tűzték ki a dátumot, az utolsó parlamenti ülés napjára. A köztársasági elnöknek másnap reggel kellett kényelmes nyaralására indulnia. A Mongol három eligazításon vett részt, egy rendőr tartotta neki őket, aki az elnök egyik testőre volt. A Mongol figyelmesen hallgatta, és amikor kellett, bólintott.

Azt beszélték a városban, a Mongolt feláldozzák a robbantás után, úgy fogják beállítani a merényletet, mint a magyar autonomista nacionalisták támadását a fiatal szlovák államiség ellen.

Sötéten izzó júliusi este volt, amikor Samo kitette a Mongolt a Védcsölöp úton, ahonnan száz métert kellett felkapaszkodnia a vár felé, és ott egy előre odaparkolt autóra elhelyezni a pokolgépet, amelyet egy vastos bőrönd rejtett. Miután elhelyezte, ki kell nyitnia a bőröndöt, és működésbe hozni a bombát, akkortól számítva pedig öt perce maradt, hogy visszaérjen a Szárazvámhoz, ahol Samo várni fog rá.

Nem néztek egymásra, csak mindketten biccentettek, és a Mongol kiszállt. Samo járó motorral várta meg, amíg kiveszi a bőröndöt a kocsijának hátsó részéből.

A Mongol várt néhány pillanatot, amíg Samo eltűnt, hogy ne láthassa meg, merre indul. Felfelé vette az irányt, a Slavín felé, ahol a szovjet hősi halottak árnyai között betépett tinik kurkásztak a nyelvükkel egymás szájában a remegő nyári éjszakában.

Olyan helyet keresett, ahol senkinek nem esik bántódása.

Az elnöki konvoj elindult a várból lefelé a Védcsölöp úton, a Grassalkovich-palota irányába.

Arról nem szól a történet, pontosan mi járt a Mongol fejében, amikor az emlékmű felé kaptatott fel a dombon. Azt viszont ekkor már biztosan tudta, végre itt a nagy lehetőség, hogy szétörje azt a láthatatlan burkot, amely évek óta körülvette, és amelyről az öreg Samónak azt mondta, előbb vagy utóbb meg fogja fojtani.

Sokan azt hitték, a felhőtlen nyári éjszakát ünneplő tűzijáték durrant a város felett.

A robbanásban az elkövetőn kívül senki nem sérült meg, belőle viszont nem sok minden maradt. A híradásokban röviden elintézték az esetet, a legtöbb helyen egy magányos őrült tettének titulálták. Gólemet néhány héttel később holtan találták a házában – a vécén ülve lőtték fejbe. Tömeges túljelentkezés volt a pozíciójára, és az ádáz csatározások közepette mindenki megfedkezett arról, hogy nemrégiben még egy furcsa, idegen árnyék tartotta rettegésben a várost. Alig telt el néhány hónap, és a Mongol emléke már csak legendaként lebegett tovább a dermedten gőzölgő vértócsák felett.

Markó Béla

PROGNÓZIS

Már napról napra tétovább leszel,
ha lépcsőn jársz, és az is szinte mindegy,
hogy éppen merre mennél, mennybe fel,
pokolba le, mert látszólag a szívnek

vagy a tudónek nincsen tartaléka
se felfelé, se lefelé, pedig
semmi bajod, csak nem tudod, hogy célba
akarsz-e jutni még, se reggelig,

se estig, valahogy úgy képzelem,
miközben lassulok, és rövidülnek
a távolságok is, hogy érkezem

s már indulok, mind közelebb kerülnek
a végpontok, amíg megállok, mint a
múló időtől szabaduló inga.

NINCS FOLYTONOSSÁG

*Johannes Vermeer: A félbeszakadt zenelecke,
1660–1661, olaj, vászon, 38,7 x 43,9 cm,
Frick Collection, New York*

Elférhet két hangjegy között az élet,
csak tartsd majd vissza a pillanatot,
s akár egy ajtót, nyitva hagyhatod
a történetet, hol bárki beléphet

ebbe a hallgatásba, hogyha jól
választja ki a gyorsan múló csendet,
s utána már sokáig együtt lesztek,
mert amikor végre hozzád hajol,

rá fogtok jönni, hogy a hangközök
mégis tágíthatók, már-már örök
minden szünet, hiszen nincs folytonosság,

még a zenében sincs, csak szaggatott
idő, s a halált várakoztatod,
míg arcodat ecsettel sokszorozzák.

Orbán Gyöngyi

HORVÁTH ANDOR
ESSZÉI MINT HITELES
OLVASATI MINTÁK

Horváth Andor *Montaigne köpenye* című esszékötete, amely a Kriterion Könyvkiadónál jelent meg 1985-ben, tizenkét írást tartalmaz, amelyek közül az első tíz az újkori francia prózairodalom jelentős műveit mutatja be – sorrendben Montaigne, Saint-Simon, Diderot, majd az „érzelmi reformáció” három híres francia regényének, a *Clèves hercegnőnek*, a *Manon Lescaut*-nak és az *Adolphe*-nak az invenciózus együtt-olvasási kísérlete után következnek Balzac, Stendhal, Flaubert, Roger Martin du Gard, Malraux, és Camus művei –; ezt követően olvashatjuk *A francia költészet századai* című líratörténeti összefoglalót; végül a kötet utolsó darabja, az *Olvasónapló* tizenhat recenziót tartalmaz a '80-as évek első felében frissen megjelent magyar, román és francia nyelvű művekről – köztük Kovács András Ferenc első verseskötetéről, a *Tengerész Henrik intelmeiről*, Camil Petrescu 1984-ben megjelent publicisztikai kötetéről, Roland Barthes *Mitológiák* című könyvéről vagy Umberto Eco *A rózsza neve* című regényéről, amelynek fejezetei nálunk először román fordításban voltak olvashatók a *Secolul 20* folyóirat 1983-as számaiban.

A kötet tartalomjegyzékének ismertetése azonban önmagában igen keveset tud elmondani annak valódi tartalmáról, még kevesebbet arról a meglepően friss, eleven és elevenítő, magával ragadó, szemléletet formáló hatásról, amelyet az olvasó magamagán tapasztalhat, miközben bekapcsolódik annak a gondolatáramlásnak a sodrásába, amelyet az írások szakadatlanul előhívnak. Amit a szerző a kötetborítón olvasható fülszövegben ír az irodalmi olvasat közvetítésének, tehát a műinterpretációnak a nehézségeiről – „Nagy művek helyett beszélni: kockázatos és hálátlan feladat” –, azt az ő kötetéről szólni szándékozó olvasó is megtapasztalhatja valamiképpen: hogy tudniillik tartalmi összefoglalókkal lehetetlen visszaadni ezeknek az

írásoknak a szövegformálásban, kompozícióban és hanghordozásban testesülő „mondó” és felismertető erejét, vagyis ezek a szövegek – az irodalmi alkotásokhoz hasonlóan – helyettesíthetetlenek. A fülszövegből vett idézet folytatását – amely a kötet egésze felől olvasva mintegy összefoglalni látszik, pontosabban visszautal a kötet egészében sokrétűen és árnyaltan kibontakozó interpretátori hitvallásra – szívesen magáénak érezheti az ő könyvének olvasója-bemutatója is: „De örömök forrása is. Elvégre sosem vagyunk olyan jó társaságban, mint amikor klasszikusok között forgolódunk. Sosem érezzük át mélyebben, hogy azok a valódi kortársaink, akik a maguk távoli üzenetével gyarapítják elménket. Velük és általuk válik bensőséggé is, meg nyitottá is szellemi otthonunk, amelyben a magunk teremtette rend, értelem és szépség uralkodik. / Hálás a hivatása annak, aki a remekművek nevében beszél, ha elvezeti hozzájuk olvasóját!”

Mi lehet a titka annak, hogy az esszéírónak ez a több mint három évtizeddel ezelőtt vállalt hivatása – átítelve az azóta eltelt idő kulturális, módszerbeli, szemléletbeli, ízlésbeli változásaiból adódó akadályokat – ma is töretlenül képes beteljesedni, s hogy olvasatai – azzal egyidejűleg, hogy természetesen magukon viselik a ’80-as évek kritikai gondolkodásának jellemző jegyeit – mégsem tűnnek idejétmúltaknak a mai olvasó számára; ellenkezőleg: „valódi kortársakként” szólnak hozzánk?

Erről nemigen lehet számot adni a kötetben olvasható olvasatoknak, az olvasatok tartalmának a pusztá ismertetésével; hanem inkább azt kellene megpróbálnunk, hogy reflektáljunk – mégpedig a magunk olvasási tapasztalatában – a meggyőző erőnek azokra az írásmódban rejlő forrásaira, amelyek az olvasót úgy vezetik egyre közelebb a bemutatott szövegekhez, hogy – újabb és újabb váratlan perspektívákat felkínálva a szemlélésükhöz – mintegy érdekeltté teszik őt az olvasásban. Más szavakkal: hogyan is történhet meg az, hogy az esszéik olvasója az együtt-olvasás szituációjában találja magát, mégpedig egy nagyon avatott és megbízható olvasó *társaságában*?

A közös olvasási szituációba bevontságunknak ez a felszabadító alapérzése már az első oldalaktól kezdve az interpretátori magatartásnak a kötet egészében mindvégig érvényesülő sajátosságából adódhat: abból, hogy értelmezéseit sohasem rendeli alá az egyedül érvényes bemutatás eszméjének. Nincs nyoma itt a jelentés birtokbavételére, uralására utaló törekvésnek, nem találkozunk véglegesnek szánt értelmezői kinyilatkoztatásokkal, amelyeket gondolkodás nélkül kellene elfogadnunk; ellenkezőleg, észrevétlenül bevonódunk az értelem keresésének a kötet egészén végighúzó törekvésébe. Az esszéíró sehol nem hangsúlyozza sem a tárgyával, sem olvasójával szem-

beni interpretátori autoritását, ehelyett gyakorta megosztja velünk befogadói tapasztalatát: „Mi sem nehezíti meg jobban az eligazodást egy ember lelkében, mint a világosságot ígérő elemzés – talán ezzel az Adolphe stílusának mintájára szabott maximával a legkönnyebb jellemezni azt az érzést, amelyet a regény első fejezete kelt az olvasóban.” (63); máskor egyenesen felajánlja a részvételt a szöveg érzékelő megértésének eseményében: „De tegyünk egy rövid sétát az *Emberi színjáték* világában” (84); „Próbáljuk meg egymáshoz való viszonyuk szerint felvázolni a főbb szereplők helyét – hibátlan szerkezet tárul elénk” (98). Máshol váratlan nézőpontokból tett friss megfigyelések megosztásával tesz bennünket is érdekeltté abban, hogy vele együtt haladjunk a meditatív olvasásban: „Ahogyan Pascal megpróbálja az istenhitet észszerű érvekkel alátámasztani, úgy kísérli meg Saint-Simon a társadalom arisztokratikus rendjét a józan ész szabályaiba foglalni: mértani szellemben öltöztetve vele búcsúzik az arisztokratikus világrénd. Ez a világnézet, mint minden megingathatatlan meggyőződés, egyszerre nevetséges és patetikus.” (22–23)

A kötetet indító Montaigne-esszé újraolvasásakor – tehát a végigolvasott könyv egésze felől visszatekintve – tűnik fel, hogy már a legelső mondatok hogyan mutatnak előre a vállalkozás jellegére és összetettségére, illetve hogyan sűrítik magukba – mintegy utólag hitelesítve is – mindazt, ami a folytatásban kibontakozik. Ezt olvassuk: „»Mindnyájan Gogol *Köpenyéből* jöttünk ki« – mondotta Dosztojevszkij az orosz regényírókról. Nem okkal érezzük-e, hogy négy évszázad nemcsak a francia, hanem európai irodalma félig-meddig az *Esszék* szerzőjének köpenye alól rajzott elő?» Azonnal hat ránk és magával ragad a hangvételben és beszédmódban megnyilatkozó kérdező érdekelttség, amellyel a szerző a tárgya felé fordul, s az, hogy ebbe a kérdezésbe olvasóját is barátságosan bevonja a többes szám első személy alkalmazásával. Kitűnik továbbá, s különösen az újraolvasásban válik nyilvánvalóvá, hogy a kérdésnek nem annyira tárgya, mint megszólítottja lesz a modernitás francia, s rajta keresztül a teljes európai irodalom, ugyanis úgy kérdez – fejezetről fejezetre haladva kitartóan ugyanannak a problémakörnek az ismételt, más-más dimenzióban történő megfontolását lehetővé téve –, hogy közben engedi kérdezni is magát a szóban forgó szöveg-hagyománytól, mintegy „felhangosítva” a hagyomány által *neki*, azaz *nekünk* feltett kérdéseket. Ebből a hermeneutikai körökben ismétlődő kérdés-módból adódik a kötet különös szerveződése és egységessége: az olvasásban előrehaladva úgy érzékeljük, hogy a gondolatmenet kibontakozása egy fej-

lódési ívet követ, miközben az egyes szövegek önmagukban is egy-egy többirányú kérdés feszültségivére épülnek.

Az indító mondatok ugyanakkor nyílt utalást tartalmaznak a kérdezőnek ahhoz a kulturális hagyományhoz való hozzátartozására, amelynek egyik lehetséges forrás- vagy inkább fókuszpontjaként a 16. századi *Esszék* szerzőjét, Montaigne-t nevezi meg és mutatja be, valamint kapcsolódási szándékára is ehhez a műfaji hagyományhoz. Ezzel mintegy előrejelzi a tartózkodását attól, hogy valamiféle végső, totalizáló végeredményre juttassa el a válaszkereső gondolatmunkát, hiszen *az esszé: kísérlet*, amelynek rendeltetése, hogy a tradíció által ránk örökített szöveghagyományt újra megszólaltassa, beszélővé tegye a történeti távolság következtében megváltozott hermeneutikai szituációkban. Ez nemcsak az elfeledett tradíció kreatív újraaktualizációjának feladatát rója az értelmezőre, hanem annak felismerését is, hogy az olvasásnak újra meg újra ki kell szabadítania a szöveget a magától értetődés burkából, amelyet az értelmezési hagyomány szőtt köréje. A hiteles olvasatnak ezért leginkább esszé formájában kell megvalósulnia, hiszen a szövegek csak az újraolvasás, az ismételt elsajátítás kísérleteiben tudnak egyáltalán számunkra eleven erővel megszólalni. Ezért az olvasás és a hozzá tartozó értelmező beszéd – a megközelítés horizontjainak kimeríthetetlenéből adódóan is – befejezhetetlen és lezárhatatlan.

Horváth Andor esszékötete – önnön megvalósulásával – rejtett polémiát tartalmaz azzal a régóta, máig tartóan mélyülő és a köztudatba is beivódó gyanúval szemben, amely az esszé műfaját pusztán szubjektív, impresszionisztikus, csapongó, logikátlan beszédmódként bélyegzi meg, amely éppen ezért nem veendő/vehető komolyan a tudományosság világában. Ezt a gyanút cáfolja – sok egyéb mellett – a kötetten végigvonuló kérdésnek az a fentebb már említett következetességgel végigvitt rendje, amely lenyűgöző variabilitásával újabb és újabb váratlan felismerésekre ad alkalmat, s amely rend a kompozíció minden merevségtől mentes fegyelmeről tanúskodik. Ehhez társul a módszerességnek az a következetesen végigvitt fegyelme, amely az ő esetében nem a vizsgált szöveghagyománynak bizonyos módszertani sémákba kényszerítését jelenti, hanem fordítva: mindazoknak az előmunkálatoknak a módszeres elvégzését, amelyeket az adott szöveg igényel magának annak érdekében, hogy újra megszólaltathatóvá váljék. Így minden értelmezéshez hatalmas szövegtörzs ismerete társul, amelyet megnyerő természetességgel és könnyedséggel kezel. Egy-egy szöveg értelme sohasem önmagában, hanem a lehető legteljesebb intertextusának – naplók, levelek, emlékiratok, hagyatékban fennmaradt feljegyzések

tömkelegének, az adott életmű kanonizálódott és feledésbe merült darabjainak – sok oldalról történő bevonásával bontakozik ki előttünk. Olvasás közben lenyűgöz az az erősödő benyomásunk, hogy a szövegek egymáshoz rendelése nem esetleges és nem is önkényes alapon történik; az intertextuális utalásokat ugyanis maguk a szövegek rejtik magukban, s az értelmező nem tesz mást, mint azt, hogy a szöveg utasításainak alárendelődve elvégzi – pontosan és akkurátusan – az összes rá háruló, nem kevés és nem könnyű olvasói munkát, nem tévesztve szem elől azt a gazdag történeti, társadalmi, kulturális utalásrendszert sem, amely a szövegeket körülveszi.

Ez a „nem tesz mást” azonban a legmélyebb gondolatmunkával együtt járó szerénység és bölcsesség megnyilvánulása, a műveltséggel rendelkezők szerénységéé és bölcsességéé. Horváth Andort olvasva, az ő társaságában a valódi műveltség biztonságot adó vonzáskörében találhatja magát az ember. A műveltség – ahogyan Horváth Andor esszéiben megmutatkozik – elsősorban nem nagy mennyiségű lexikális ismeret fejből tartását és birtoklását jelenti, hanem az eszmélkedő olvasás állandó munkájában, gyakorlatában képződő, összefüggésteremtő képességet; nem szűnő figyelemgyakorlatot, az egészben látás műveleteit; a szemlélet tágasságát jelenti, amely a tények mögött látni és láttatni tudja azt a bölcséleti dimenziót, amely életkérdésekké teszi a megértés kérdéseit.

A valódi műveltség lemondást jelent az igazság birtoklását célul kitűző, totalizáló gondolkodás gőgjéről, azáltal, hogy – miként az a Montaigne-esszéiben olvasható – a művelt ember, aki „élményszerű otthonossággal” mozog a hagyomány világában, nemcsak arra képes, hogy függetlenné váljon, akár a hivatkozott tekintélyek ellenében is, a gondolkodást fogva tartó gondolatoktól, hanem arra is, hogy „a világ dolgain túl elemzés tárgyává tegye tulajdon tudását és ítéleteit is” (8). Montaigne – olvassuk Horváth Andor esszéjében – azt a józan felismerését, hogy „az ember esendő, tudása megbízhatatlan, ítélkezése forgandó” (8), önmagára is érvényesnek tartja, „tulajdon kételyét megosztja olvasójával” (8), „finom iróniával” tekint önmaga tudására is. A kötet elején olvasható Montaigne-portréban az újraolvasáskor visszatükröződni láthatjuk valamiképp a portréíró Horváth Andor önarcképét is, aki vonásaiban, egész habitusában hordozza az említett „finom iróniát”, annak a szerénységnek a kifejeződéseként, amellyel a gondolkodó tudomásul veszi az elérhető tudás mindenkori részlegességét, töredékjellegét az egészszel szemben, mely birtokolhatatlan. Ez az irónia magában hordozza ugyanakkor – kimondatlanul – annak az ugyancsak az újkorban keletkezett és máig érvényesnek tartott tudományosművészetnek a kritikáját

is, mely az „objektivitás” követelményének örve alatt voltaképpen a világ ember általi totalizáló birtokbavételét tekinti céljának, nemcsak a természet-, de a humán tudományok, így az irodalomtudomány területén is.

A jó esszépróza Montaigne-től kezdődően példát és mintát ad arra a nagyon korszerűnek tekinthető megismerői/olvasói magatartásra, amely – éppen a tárgyilagosság érdekében – képes felvállalni önnön szubjektivitását mint bármely megértés alapfeltételét, ami nem önkényességet jelent, hanem a megértés határainak a belátásával jár, ami éppen hogy megóv az önkényességtől, és képessé tesz a szöveg igazságigényének az elismerésére, akár az értelmező előítéleteinek ellenében is. Ez az olvasói magatartás Horváth Andor esszéiben többek között a beszédmódnak abban a vonzó sajátosságában is érzékelhető, amellyel egyszerre juttatja kifejezésre közelségét és ugyanakkor távolságát a bemutatott szövegektől: „tárgyilagosan érzékeny” elemzései „távolságtartóan személyesek”.

A kötetben bemutatott olvasatok vezérszólama: a „condition humaine”, az emberi egzisztencia problémájának végigkövetése a francia irodalomban, pontosabban ennek a problémának a „visszakövetése” Malraux-tól (akitől a probléma elnevezése származik) Montaigne-ig (akinek az esszéi magának a problémának a megjelenéséről tanúskodnak), sőt, *A francia költészet századai* esszéiben a probléma megjelenésének előzményeiig, majd tovább, Camus Sziszüphosz-esszéjében megrajzolt sorsáig. A „condition humaine” fogalmának egyik lehetséges, hiteles magyar megfelelőjeként a számunkra ismerősen hangzó Vörösmarty-verssört ajánlja az esszéíró: „Mi dolgozunk a világon?”; de a kötetben máshol is fel-felcsendülnek emlékeztető utalások a magyar irodalom közös emlékezetünkben őrzött példáira (pl. Madáchra, Adyra, Móriczra, Székely János Caligula-drámájára). A modern személyiség drámai „élettörténete” bontakozik ki az olvasatok sorában, ami egyben az újkori európai kultúra drámainak, válságosnak érzékelt története is. Azonban az esszéíró-olvasó személyes érintettsége – érezhető, ahogyan olvasmányjaiban a távolságtartás követelményét betartva ugyan, de saját korának életproblémáira keresi szenvedélyesen a választ, miközben a változó időben és a legváltozatosabb helyzetekben megnyilvánuló egyéni kiútkereséseket, illetve magatartás-lehetőségeket szemléli: bevallottan is *magatartásmintákat* keres – az esszéket az önmagára kérdező írástudó rejtett vallomásává avatják, miközben az írás-olvasás morális tétjéről is tanúskodnak. Vagyis arról, hogy a hiteles olvasat nem tisztán szaktudományos kérdés, hanem az egzisztenciát mélyen érintő etikai kérdés is, valódi életkérdés.

Ha egy mondattal próbálnám indokolni, miért is ajánlhatom Horváth Andor esszéit korszerű olvasati mintákként a mai olvasók figyelmébe, a leginkább az ő könyve Malraux-fejezetéből vett idézettel tehetném meg ezt: „Hatásának talán mindössze ennyi a titka: képzeletben mindenkit bekapcsolt a kevesek szellemi áramkörébe.” (158)

Imre Eszter

NEVET A HABKÖNNYŰ
JÓISTEN

De vajon min nevet? Azon, amin Kundera szerint, vagy inkább azon, amin Cserna-Szabó szerint, mélységesen mély kétségbeesésében? Tudják, én megkérdezném tőle, és szinte biztos vagyok benne, hogy Ő csak nevetne, én pedig tetőtől talpig megmártóznék a Jóisten nevetésének tejjel-mézzel folyó fürdővizében, és ha megérintene a kegyelem, akkor minden bizonnyal nevetnék én is vele, véget nem érően. Mert aki a Jóistennel egyszer együtt nevet, az már bizony sosem hagyja abba.

De jó is lehet azoknak! Akik a Jóistennel együtt nevetnek... A látnokok, a nem-sóvárgók; a játék, a könnyedség, a csoda földi helytartói, akiket megérintett a metafizikai könnyedség kegyelme. Sterne, Dosztojevszkij, Proust, Thomas Mann, Hesse, Bulgakov, García Márquez, Eco. Persze hogy a teljesség igénye nélkül, csak hirtelen ők jutottak eszembe. És miközben sóvárgok az után a metafizikai könnyedség után, ami lehetővé teszi a regényírást, marad ez a díszes társaság, hogy azért legalább tapogatózni tudjak valahogy, nem is annyira a sötétben, mint inkább a regényirodalom hóvakságában. Borges mondja, hogy az olvasás, az olvasmány esemény az ember életében. Persze, ezt mondom én is, és meggyőződése, hogy mondja és éli a regénynek minden szerelmese, de Borgest mégiscsak illik hozzákötöni ehhez a mondathoz.

Az *Érzelmes utazástól* kezdve *A Foucault-ingáig* egyik ilyen eseményt sem fogom elfelejteni. Önfeladt nevetés Monsieur Yorickon és Monsieur Yorickkal, külső szemlélőként is lassú összeomlás Raszkolnyikovval egyetemben, enyhe bizsergés, amikor Albertine feltűnik Balbecban, és Settembrini kopott ruhái látatlanban is beleégnek a retinába, ahogy a tó látványa sem ereszt már többé *Az üveggyöngyjáték* elolvasása után. A macskám végül azért nem lett A Behemót, mert rá kellett döbennem, hogy valószínűleg minden hozzám hasonló bölcsészlánya macskáját így hívják, és azt még nem is meséltem, hogy 2008 nyara óta különös étvágy motoszkál bennem,

akárhányszor csak földet látok. Rebeca teljesen megbabonázott, és ha összemosisodik elmémben a valóság (sic!) és a fantázia, akkor míg Eco a regénybeli Garamond kiadó gondozásában jelenik meg, addig Dan Brownt gondolkodás nélkül a Manunzióhoz küldik.

Az állapot, amiben a regényírás lehetővé – és egyben az egyetlen komolyan vehető lehetőséggé is – válik, kegyelmi állapot. Ahogy a regény olvasása is az.

Hogyha abból indulunk ki, hogy volt ott egy „m” is

Akkor a *humormisztika* Hamvas meglehetősen üdítő... nos, nem talál-mánya, hanem felfedezése. Ahogy a regény sem a kitalálása semminek, hanem a felfedése, a már meglévő megtalálása, miután a ráarakódott salaktól megszabadította a szerző. Mint az anyagban öröktől fogva benne lakozó lehetőség, a forma, ami később szoborrá nemesül. Vesz a regényíró a léte-zést magát, és szépen lefejt róla az idők, terek során ráarakódott felesleget. Az olvasó pedig a létezés újonnan felfedett, anyaszült meztelen minőségei-vel szembesül. Legalábbis akkor, hogyha a regényt a megismerés, feltárás lehetőségei – és kötelezettségei felől közelítjük meg à la Hermann Broch és Kundera például. Innen nézve a regénynek morális kötelessége olyasmit feltárni az emberről, amit az olvasó addig nem tudott. Tükröt mutatni, be-tekintést nyújtani az emberi létezés rejtett zugaiba. Esetleg kellemetlen-kedni is egy kicsit, felmutatni olyasmit, amit a regény világán kívül kényel-mesen el lehet sunnyogni, nem venni róla tudomást. A regény viszont nem ad ilyen kibúvót, Naphta a saját fejébe ereszti a golyót. Az olvasó pedig *A varázshegy* után lassan egy évszázaddal is elmélkedik, töpreng, és beszél er-ről a párbajról, mert nincs számára kiút. Settembrini és Naphta párbajá-hoz hasonló égető kérdő- és felkiáltójelekkel van tele az európai kultúra, és erre a jelenségre különböző korok különböző megoldásokat, válaszokat kínálnak. A posztmodern meglehetősen ridegeket. Azt is mondhatnánk, hogy szektásan próbál válaszolni. Az intellektusba vetett hit ugyanis már mintha a leggyakrabban inkább fanatizmus volna, ami a kristálytisza lo-gika és a nyelv fennhatósága alatt áll, de a misztikum, a transzcendens már csak fogalmak szintjén él. Sokszor pedig mintha szándékosan lenne kire-kesztve, haladjanak kérem tovább, nincs itt semmi látnivaló! Csakhogy a misztikum szűrét nem olyan könnyű kitenni, és erre az egyik legjobb bi-zonyíték, hogy a regénynek nagyon nem akarózik leáldozni. Mondhatunk mindenféle okosakat, de a „játékos mitológia-pótlék”, ahogy Szerb Antal

a *Hétköznapi és csodákban* a 20. századi regényt nevezi, itt van velünk ma is. Ahol pedig mitológia, vagy annak „pótléka” él, ott kételkedés is van, és ez nagyon jó hír! Bármennyire is próbálja a posztmodern ember a talajvesztettség állapotára adott válaszként a teljes bizonyosság látszatát kelteni, a nyelv, a logika és az emberi dimenzióra való szorítkozás érdemben úgyszemint változtat az emberi alaphelyzeten: a kételkedés mindig a létezésének az alapeleme marad, és ez azért jó hír, mert kételkedés csak ott van, ahol kíváncsiság is van. A kíváncsiság pedig nemcsak az ógörögök és a fenomenológia sajátja, hanem a mindenkori emberé, legfeljebb a köntösét változtatja, az évszaknak megfelelően. A kíváncsiság és a nemtudomok bizonytalanságának nyugtalanító elegye teszi a megismerést, aminek a fedezeteként mindig ott van stabilan a csoda, a transzcendens, a misztikum. A regény pedig, ha jó, ezt a misztikumot érinti meg, amikor az átsejlik a történetmondás szövetén. Nem a szereplőkben, nem a cselekményben, nem a dialógusokban, hanem mindezeket túl, de mégis az ezek által megteremtett térben tud felfényleni a – ne legyünk túl óvatosak, merjük Szerb Antal után bátran használni ezt a szót – csoda. Semmi másért nem érdemes regényt írni vagy olvasni, mint ezért a csodáért, azért az egy-két töredékmásodpercért, ami alatt az ember érzékeli a transzcendenst. Ha már Hamvas, akkor azt is tudjuk a *Karnevál* óta, hogy a feladat nem más, mint megtanulni látni, azzal a fajta látással, ami csak egy pillanatig tart, de az a pillanat ólom-súllyal bír, és ezt tudni kell viselni. Pont ezért nem ér semmit a misztikum és az arra való felkészültség humor nélkül. A humor az egyetlen valóságos jolly joker, a minden nyomorúságra sikerrel alkalmazható panacea. És nem mellesleg az örökélet szere is, de erre talán máskor térünk ki, Hamvas vigyázó szellemére pedig ott is egészen biztosan számíthatunk majd! A humor tehát, mert a létezés gyötrelmeivel és a misztikum érintésével valamit kezdeni kell. Hiába van az emberben akkora mélység, hogy az összes világ összes misztikuma elférjen a belsejében, semmi nem történik, ha nincs a humor, a felszabadító nevetés, ami megrázza a testet a nagy észlelés-érzékelés pillanatában. Az ember nevet megkönnyebbülésében, felszabadulásában, kínjában vagy akár zavarában, de még mindig jobb, mint hogyha egyáltalán nem nevetne. De akkor hogyan meg min is nevet a Jóisten? Kundera szerint ugyanis a regény az Isten nevetéséből született. És ugyancsak Kundera mondja, hogy a regénynek a megismerés és a megismertetés a feladata. Isten nevetését nem tudom másként értelmezni ebben a kontextusban, mint az abszolút könnyedséget. Mint a habkönnyű transzcendenciát. Meglátta az Isten a létezés mélységes egyszerűségét, felnevetett,

és ebben a nevetésben fogant a regény. Ez a hajszálvékony közös szál, ami szinte láthatatlanul összeköti Dosztojevszkijt és a sterne-i könnyedséget. A regényírás alapfeltételeként létrejövő kegyelmi állapot, amiben lehetővé válik a kontroll feladása, és a teljes évnesztés. Amikor pedig az ember olvassa a regényt, akkor szintén megengedi magának a teljes évnesztés állapotát, és belezuhan Isten nevetésének a terébe. Oda, ahol a létezés végtelenül egyszerű, és „Egy forró tavaszi alkonyati órán két polgártárs jelent meg a Patriarsije Prudin”¹, kézirat pedig sosem ég el, és oda, ahol „rózsát tűztem a hajamba, mint az andalúziai lányok vagy tűzzek pirosat igen és arra gondoltam ahogy megcsókolt a Mór Fal alatt és azt gondoltam ha már ő akkor legyen ő mért ne és a szememmel kértem hogy kérdezze meg újra hogy én rámondjam az igent és akkor megkérdezte mondanék-e igent havas szépe és előbb átöleltem igen és magamhoz szorítottam úgy hogy érezze a melleimet tele parfümmel igen és a szíve ütött mint a bolondóra és igen mondtam igen legyen”².

De hogyan abból indulunk ki, hogy ott márpedig nem volt „m”

Akkor a humorisztika egyszerűen csak Isten, ember és mindenféle köztes lények nevetésének a... tana? A *Karneválból* tudjuk azt is, hogy „az egyetlen helyes magatartás a humorisztika, amely minden kritikát (nevetést) önmagán kezd, anélkül természetesen, hogy ezzel magát felelősnek nevezné ki (abban a pillanatban tüstént nevetségessé válik), és azt mondaná, én, kérem, olyan jelentékeny személy vagyok, hogy még a hibákról és bűnökről sem vagyok hajlandó lemondani más számára, még ez is az enyém, az egésze jogot formálok, és igényeimet ezennel bejelentem!”

Semmi másról nincs itt szó, mint arról, hogy az egész teremtésben az egyetlen komolyan vehető (sic!) figura Arlequin. Az „idióta”, aki felveszi a bolond ruháit, és úgy mondja ki hangosan az igazságot. Mert az semmilyen más formában nem lenne elviselhető a hallgatóság számára. Innen nézve a humor mögött mélységes szomorúság húzódik, mert a humor pont azért jött létre, hogy a húsbavágó és fájdalmas igazságokra gyógyír lehessen.

Nézhetjük a humort úgy is, mint a „vaulting ambition” egyetlen érvényes ellenszerét. Az *Arlequin* című esszéjében Hamvas a „nagyravágyást”, „becsvágyat”, és a „hatalmi ösztönt” jelöli meg lehetséges fordításoknak. A

¹ Mihail Bulgakov: *A Mester és Margarita*

² James Joyce: *Ulysses*

„vaulting ambition” egyébként Shakespere-től lehet ismerős, a *Macbeth*-ben is elhangzik: „Vaulting ambition, which o’erleaps itself, And falls on th’other. Szász Károly fordításában „nagyravágy” lett, és ez köszön vissza Madáchnál *Az ember tragédiájában*: „Pokolbeli káprázat, el veled! / Hiú törekvés, dőre nagyravágy – / Fülembe cseng még: milliók egy miatt.” A humor tehát a *nagyravágy* legjobb ellenszere. Teljes mértékben kizárja ugyanis a hiúság lehetőségét, mivel ahol a humor megjelenik, ott az ember már nem tudja túlzottan komolyan venni saját magát.

Most vissza oda, hogy volt „m”

Isten nevetésének a tere tehát safe-space. A regény safe-space, ahol az ember tükörbe nézhet anélkül, hogy összeroskadna. Körüllengi a könnyűség, ami nem oszlik akkor sem, amikor a legsúlyosabb igazságokra derül fény az emberi elme, lélek és a világ működése kapcsán. És ez a safe-space teszi lehetővé a kontrollvesztést, sőt azt, hogy az olvasó önszántából elengedje a kontrollt. Regény olvasásakor valahogy nincs irányítani akarás és önvédelem, ahogy semmilyen más transzállapotban sincs. Amikor regényt olvas, védtelen az ember, de ezzel az állapottal ilyenkor sosem élnek vissza. Hogyha volt is Hamvasnál „m” betű, mert erről sok a vita, de hogyha abból indulunk ki, hogy a *Karnevál* gépiratában volt, és *humormisztikáról* beszélt, akkor a Hamvas-életmű alapján talán mondhatjuk, hogy a humor és a misztika valóban szervesen kapcsolódik. Ami a Kundera által megfogalmazott isteni nevetést illeti, az sem nélkülözi a misztikumot, a legkevésbé sem. Mi más lehetne egyébként a misztikum legméltóbb illusztrációja, ha nem az Isten nevetése? És akkor ott van még a kétféle angyali nevetés, amit *A nevetés és felejtés könyvéből* ismerünk. Az eredeti nevetés, ami az ördögöké, a tagadásból fakad, és tele van rosszindulattal, de megkönnyebbüléssel is. Mert lévén, hogy minden másként alakult, mint ahogy azt a terv előírta, sokkal nagyobb a mozgásterünk, sokkal több a lehetőség, a komolyságot nem kell túl komolyan venni. Ezt a nézetet vallja Jorge, a vak könyvtáros is *A rózsza nevében*, aki pont azért akarja mindenáron elzárni Arisztotelész *Poétikájának* feltételezett második részét, mert az a komédiáról és a nevetésről szól(t volna), és Jorge szerint a nevetés a legfőbb bűn, mert a világot és így Isten létezését is nevetségessé teszi. Vajon mit szolt volna Jorge, ha Kundera elmeséli neki az ördögi mellett az angyali nevetést? Azt, ami válszéként csendült fel a bizarr lakomán, ahol ördögök és angyalok együtt mulattak, és az ördög zsarnoki nevetésére az angyalnak az utánzás volt az

egyetlen válasza, ami viszont egyből a világ jól-elrendezettsége fölött érzett örömként szólalt meg?

Úgy látszik, bárhonnán közelítjük is meg, a nevetés csakis a könnyedség megnyilatkozása marad, még akkor is, ha nem az Istené, hanem ahogy Jorge gondolta, az ördögé. De mivel az Isten az alkotás legnagyobb becsben álló szinonimája, a regény pedig az alkotás egy igencsak magas foka, nem tudok nem minden zsigeremmel abban hinni, hogy a nevetés eredendően a habkönnyű Jóistené, és övé a regény is, Dosztojevszkijestül, olvasóstul, mindenestül.

Novák Éva

ANIMAL PLANET

„Sok van, mi csodálatos,
de az embernél nincs semmi csodálatosabb.”
(Szophoklész: *Antigoné*. Trencsényi-Waldapfel Imre
fordítása)

Évekkel ezelőtt egy kísérletben vettünk részt a fiammal. A kísérlet alatt fokozatosan emelkedett a pulzusszámunk, a vérnyomásunk, a homlokunk finoman verejtékezni kezdett, könnybe lábadt a szemünk (a kísérlet láthatatlan vezetői máig sem közölték velünk, milyen konzekvenciákat vontak le a látott jelekből).

Egy 1987-es filmet néztünk, magyar címe *Program X*, amelyben majmokkal végzett (különböző utalások szerint valóban megtörtént) kísérleteket mutattak be, a film nézőinek többségére valószínűleg a fent leírt, traumatikus hatást gyakorolva.

Mostanában derült fény egy gépkocsigyártó cég majomkísérleteire, amelyekben a kipufogógáz tesztelésére majmokat használtak. A hírre egyik ismerősöm reakciója ez volt: miért az állatokat kell csak sajnálni, amikor embereken is végeznek folyamatosan kísérleteket? A válaszlehetőségek leg-

egyszerűbbike: az emberek döntése, hogy kísérletekben vesznek részt, az állatok nem dönthetnek.

Nagyjából egy évszázad óta, amióta tudósok ráébredtek tesztalanyként való hasznosításuk fontosságára (elszórtan előbb is történtek kísérletek), nem dönthettek sorsukról állatok, és tételezzük fel, ez a jövőben sem történik meg. Pontosán nem tudható, hogy napjainkban a tudományos és üzleti világ, céljai érdekében mennyi és milyen jellegű kísérletet végez állatok felhasználásával, titkos vagy eltitkolt laboratóriumokban. Ki jár utána, ki törődik vele?

Robert Merle *Állati elmék* című, évtizedekkel ezelőtt megjelent könyvében még feltételezésként írja meg, mi történne, ha mit sem sejtő delfineket idomítanának be, hogy katonai kísérletekben közreműködjenek. Könyve megjelenésekor azzal kellett szembesülnie, hogy feltevése már realizálódott, az amerikai kormány valóban végzett ilyen kísérleteket. Jussi Valtonen *Nem tudják, mit cselekszenek* című könyvében az állatkísérleteket folytatók és a kísérleteket ellenzők szempontjait sorolja fel, a döntést az olvasóra bízva.

Semmi kétségünk nem lehet afelől, hogy az emberek az őskor óta használják az állatokat különböző célokra, elsősorban táplálékként, illetve munkaerőként. Ezoposz, Phaedrus, később La Fontaine is a legszelídebb módját találták meg a felhasználásnak, meséikben emberi tulajdonságokkal felruházott állatokon keresztül mutatták be az emberi élet rendszerét, viszonyait. Huszadik századi követőik közül Oya Baydar kísérletezik például hasonlóval, *Macskakaparás* című regényében, amelyben macskák mesélnek gazdáik helyett, gazdáik életéről.

Hannibál az elefántokat favorizálta, Caligula lovat nevezett ki konzulnak, de ezek szórványos esetek régi időkből, amikor állatok ritkán bukkantak fel a történelemtől szóló mesékben. Az első világháborúban már több millió ló, több ezer kutya és postagalamb segítette a harcolókat a csatákban, önkéntesnek talán nem nevezhetően. A huszadik század első felétől a megmámorosodott kutatók az egerektől a majmokig, a nyulaktól a kutyáig annyiféle állattal, annyiféle cél érdekében kísérleteztek a kozmetikai szerek tesztelésétől a fertőző betegségeken át az űrhajózásig, hogy összegyűjteni is képtelenség.

A tudományos kísérletek mellett persze ott szerepelnek folyamatosan a hétköznapiak is, hétköznapi emberek kísérletei annak felderítése érdekében, mit bírnak ki az állatok. Meddig bírják, ha lépni sem tudnak, mert olyan szűk helyen tartják őket; hogyan fejlődnek, ha elhullott társaikkal vagy saját ürülékükkel etetik őket, meddig maradnak életben kétméteres láncon,

hetente egyszeri etetéssel? Hány állatot gyilkoltak, gyilkolnak meg a bundájáért, az agancsáért, az agyaráért, bármelyik testrészéért, nemtetszésből, babonából vagy csupán a vadászattól megmámorosodva? Hogyan zsugorítják az emberek megátalkodott igyekezettel az állatok életterét, avatkoznak bele életmódjukba, vetnek be gyilkos vegyszereket, telepítik át őket nem őshonos környezetbe, visszafordíthatatlan károkat okozva?

„Lapos és minden értéket tagadó ostobaság, hogy az emberi élet a legnagyobb érték. Az emberi élet csak alkalom értékek megteremtésére” – állította egy huszadik század eleji író. Milyen értékeket teremtünk mi a XXI. század elején?

Egy pszichiáter azzal a kijelentéssel nyugtatta egyik páciensét, aki bevallotta gyermekkorában elkövetett állatkínzásait, hogy gyermekként mindenki szadista. Ennek némiképp ellentmond a tény, hogy a felnőttkorukban az élővilág felé érdeklődéssel, csodálattal, szeretettel fordulók még/már gyermekkorukban sem éreztek vágyat élőlények kínzására. (Jótékonyan feledkezzünk most meg gyermekkorunk cserebogár-röptetéseiről vagy a giliszták optimista, mert sokasodásukat remélő feldarabolásáról.)

Gerald Durrell állatgyűjtő, állatvédő és író számtalan könyvének leggyakoribb mondata: a legszebb állat volt, akit valaha láttam. Jane Goodall, a neves csimpánzkutató a Gyökerek és hajtások mozgalom elindítója volt, s minden hírnevével a környezet- és természetvédelem korai gyakorlása mellett küzdött (sajnos, ez a mozgalom egyelőre egy kedves, itt-ott halkán felbukkanó kezdeményezés maradt).

Carl Gustav Jung feljegyezte, hogy miután Afrikában végignézte állatcsordák vonulását, rádöbrent arra, hogy mi, emberek azért vagyunk itt a Földön, hogy tudatosságot vigyünk a létezésbe. Tekintsünk az emberiség történelmén végig, és hagyjuk, hogy némi kétely az állítással szemben belénk lopóddzon.

Ha azt hallottam valakiről, nagyon emberi, mindig zavarba jöttem, mert nem tudtam, jóra vagy rosszra gondoljak-e? – tétovázott egy barátom sokunk nevében. Latolgatunk életeket, értékeket, fontossági sorrendet, aztán félbehagyjuk. Sorolunk vágyakat, Albert Schweitzerét akár, aki szerint olyan korlátok nélküli erkölcsstanra lenne szükség, ami kiterjedne az állatokra is, mosolygunk Einsteinon, aki arra inspirál, hogy tágítsuk ki könyörületességünk körét, s öleljük keblünkre az összes élőlényt, s a természet minden gyönyörűségét.

Ember és állat kapcsolatáról számtalan könyv, film született, realisták, megkönnyeztetők, végletesen érzélgősek, letehetetlenek, mint Jack London,

Erich Knight, Rudyard Kipling, Fekete István könyvei – ezért is döbbenetes, hogy egy mostanában közzétett, általános iskolások kötelező és ajánlott olvasmányait felsoroló listában nem található olyan olvasmány, amely akár érintené a témát.

Milyen könyveket olvastak, milyen filmeket néztek a mostani majomkísérlet kitalálói, végrehajtói, tartanak-e otthon állatot, egyáltalán közelébe jutottak-e állatoknak mindezek előtt? (Ismerik-e az olvasók a debreceni egyetem kétéves kutatásának eredményét, melyből kiderült, hogy a rovaroknak is van személyiségük? Mihez kezdenének ilyen és ehhez hasonló állításokkal?)

Milyen személyiségünk van nekünk, a létezésbe tudatosságot vivő embereknek? Igazat adjunk-e ismerősömnök, aki elégtelennek véli az emberek védelmét, és eltúlzottnak ítéli az állatok védelmével foglalkozó törekvéseket?

Megvédhetők vagyunk-e mi, amikor úgy dönthet bárki, akinek rengeteg pénze van, hogy kiló a világűrbe egy autót, saját termékeit reklámozandó?

Ugyanaz a milliárdos teszi ezt, akit napjaink egyik legfontosabb véleményformálójának titulált nemrégiben egy vagy több napilap, és aki 115 vezető tudóssal és információs cégvezetővel együtt petíciót írt alá a jármű kilövése előtt hetekkel (!), amelyben azt követelik, állítsák le a gyilkos drónok, automatizált fegyverek fejlesztését a világon.

Bármelyik állam dönthet hosszú évtizedek óta úgy, hogy űrhajókkal, kutatószondákkal szennyezi a világűrt, a következményeket korrektül fel nem mérve, hiszen a következmények jelenleg felmérhetetlenek (de ne tagadjuk le az első, második és többedik űrrepülés hírére kitörő, tudatlan örömmünket, amikor következmények végiggondolása nélkül örülhettünk még). Az amerikai űrkutató hivatal most ajánlott fel egymillió dollárt annak, aki kitalálja, a Marson hogyan lehet energiát előállítani. Aktuális hír az is, hogy az egyik ország már eltervezte, hogy selyemhernyó-tenyésztést végez majd a Holdon, amelynek felszínén jelenleg 181 ezer kilogramm szemét található, az eddigi kísérletek szemete. Az űrben szabadon keringő szemetek mennyiségét felbecsülni sem tudják. Nem muszáj persze az éterbe szállni, hogy hasonló információkra akadjunk; a Mount Everestet takarító csapat most szállított le nyolc és fél tonna szemetet a hegyről.

Eltűntek-e a hajdani mesék hajdani óriásai, akik azt üvöltötték: ember-szapot érzek?

Stephen Hawking a Föld globális túlmelegedése és túlnépesedése miatt kb. száz évet adott még a földi életnek, aztán – tanácsolta – új bolygót kell keresni.

A globális felmelegedésről és más tapasztalásokról megfogalmazott bizonyított állítások sem győzik meg azokat a politikusokat, akik a tények tagadását találják a legrövidebb távú megfelelő megoldásnak.

Tengerekben kialakult úszó szeméttvárosok, megfélemezhetetlen fakivágások, erdőirtások (statisztikai adatok szerint a Földön percenként 40 futballpályányi terület!), természetidegen anyagokból való építkezések, egyszerű használatos, le nem bomló holmik gyártása és szétdobálása: ki figyel oda? Tudósok kísérleteznek az 1940-es években elterjedt és kontroll nélkül felhasznált, szemétté átlényegült műanyagok eltüntetésével, most éppen műanyagevő baktériumokkal és más praktikákkal. (Más tudósok ezzel párhuzamosan negyvenkétezer éves férgek rekonstruálásán ügyködnek, ismét a következmények felmérése nélkül.)

Aktuális hír, hogy a méhekre veszélyes növényvédő szereket végre betiltaná az Európai Unió, de az agrovegyipari lobbizás érdekeit fontosabbnak tartó négy ország ezt nem szavazta meg. Felmérhetetlenül sok vétó háttérben állnak lobbizások, szinte mindegyik mögött ezek az érdekek állnak.

„Közönyös a világ... az ember / Önző, falékony húsdarab, / Miképp a hernyó, telhetetlen, / Mindég előre mász s – harap.” (Arany János)

Követhetetlen, hova tűnnek el az irracionális túltermelés, klónozás és más taktikák okozta árutöbbletek. A 60–70 évesek emlékezhetnek arra, hogy iskolásként, évtizedekkel ezelőtt gyűjtöttek az Afrikában és Ázsiában éhező gyerekeknek. Megmagyarázhatatlan, miért vannak még mindig éhezők a Földön több milliónyian (ha megmagyarázható, hol a magyarázat?).

Az emberek elenyészően kicsi töredéke aggódik a világ jövője miatt (jó hír ez a jelenben élést hirdető profétáknak). Itt-ott felbukkan valaki, aki büszke arra, hogy havonként fél kilogramm szemetet produkál csak, másvalaki, aki kiköltözik valami pusztaságba, hogy ősei életmódját gyakorolja, más, aki csak meghatározottan szűk táplálékpalalettáról válogat, ismét más, aki az ökológiai lábnyom kiszámításának elméleteit sorolja.

Itt-ott zöldpártok alakulnak, hogy furcsa képződményként, ha szövetségesre nem találunk, a politikai periférián vesztegeljenek. Működnek persze környezetvédő szervezetek, legismertebbként a hárommillió magánszemély támogatta Greenpeace. Sem a módszereiket és eredményeiket elismerők, sem az ezeket vitatók nem tudhatják, az ő működésük nélkül hol tartana a világ.

A többség, komfortszintje növelése érdekében, mindent feláldoz. A jövőt is, utódaik élhető életét is.

Lionel Shriver *A Mandible család 2029–2047* című disztópiájának történetében a gazdasági és morális válságból kilábaló amerikai kormány személyi és személyes adatokkal ellátott chipeket ültet az emberekbe, páriaként kezelve a beültetést elutasítókat. A valóság ismét megelőzte a fantáziát, már napjainkban több ezren akadnak bizonyos országokban, akik önként vállalták a chipbeültetést.

Kísérletezünk magunkkal. Kísérletezünk a Földdel. Kísérletezünk a világgűrrel. Kísérletezünk állatokkal, növényekkel. Az élővilág csúcsának tartjuk magunkat. Páratlan személyiségeknek. Szelfiző mátrix-szövögetőknek. Gondolkodó, teremtő, erkölccsel rendelkező lényeknek gondoljuk magunkat. Nem ostoba állatoknak, akik vagyunk.

PROKRUSZTÉSZ MŰHELYE

Gál Andrea

A BÖLCSÉSZKAR ÉS A VÁROS

IRODALMI MŰHELYEK BRASSÓBAN

Az irodalmi műhelyek, az irodalmi munkálkodás Brassóban néhány éve intenzívebben zajlik. Kortárs irodalmi estek, melyeket egy napon két időpontban is meghirdetnek a résztvevők magas számára való tekintettel; majdnem heti rendszerességű könyvbemutatók; interakció az irodalmi, képzőművészeti és zenei események között; könyvvásár.

Hogy el tudjam mondani, mi is ez a – igazából még most belendülő – kulturális kavalkád, 30–35 évvel ezelőttről kell kezdenem, amikor a román irodalomtörténetben 80-asoknak nevezett nemzedék fellépett, köztük a brassói születésű Gheorghe Crăciun író, költő, valamint Alexandru Mușina író és kritikus. Hozzájuk csatlakozott a '90-es években többek között Andrei Bodiú költő és Caius Dobrescu prózaíró, ekkor megalkották a Brassói Csoportot (Grupul de la Brașov). Ezzel párhuzamosan alakult meg a brassói Transilvania Egyetemen a Bölcsészkar, amelynek az oktatáson kívül kezdetektől fogva irodalmi műhely funkciója is volt. Az irodalmi élet nehézségen indult be az addigra majdnem teljesen iparivá minősült városban. Volt színház és opera, filharmónia, múzeumok és néhány könyvesbolt, de igazi, pezsgő kulturális életnek csak a csírái voltak felfedezhetők a '90-es évek elején.

A Bölcsészkaron a román szak mellett, amelyen nyilván az irodalmi megmozdulások nagy része zajlott, működött német, francia, angol szak, és 2012-ig a magyar is felvehető volt, igaz, csak távoktatási formában. Jelenleg amerikanisztika is tanulható itt, a dinamikusan működő szakok pedig egy-egy vendégtanár, meghívott, irodalomnépszerűsítő, szövegíró vagy -értelmező műhely formájában mind hozzájárulnak a brassói irodalmi élet gazdagodásához. A kortárs világirodalom népszerűsítésében az egyetem part-

nere gyakran a George Barițiu Megyei Könyvtár, ahol több idegen nyelvű részleg működik, köztük magyar is.

A Brassói Csoport szerzői mindannyian a Bölcsészkaron tanítottak, és a folyamat fordítva is működött: azok, akik tanárként kerültek az Irodalom és kulturális tanulmányok szakirányra, kivétel nélkül bekapcsolódtak a brassói irodalmi élet szervezésébe, fenntartásába. Bár a névsorok szükségszerűen hiányosak, mindenképpen meg kell említeni itt Romulus Bucur, Mihai Ignat, Geta Moarcăș, Virgil Borcan, Adrian Lăcătuș, Rodica Ilie, Ruxandra Ivănescu, Carmen Puchianu, Virgil Podoabă, Robert Gabriel Elekes, Dan Țăranu nevét.

A brassói Bölcsészkar első tíz évében az intézményépítés nagyon kemény munkája mellett, amelyet főként Andrei Bodiú vállalt magára, nagyrészt az itt tanító szerzők könyvei köré szerveződött az irodalmi élet. A publikálás egy részét a szintén helyi Tractus Arte kiadó végezte, amelyet Alexandru Mușina vezetett. A fővárosban, Kolozsváron vagy Iași-ban ismertté vált szerzők mellett így teret kaptak az időközben Brassóban induló szerzők is, mint Adrian Lăcătuș, Robert Gabriel Elekes, Dan Țăranu, Andrei Dósa. A kiadó szorosan együttműködött a kreatív írás mesterivel, ahol Alexandru Mușina is oktatott, akinek deklarált célja volt, hogy írókat neveljen ki. Gheorghe Crăciun, a brassói irodalmárok mentora szintén betanított a mesterin, óráin a diákok fokozottan az írás folyamatára fókuszoltak.

2007-től fekete időszak következett. Gheorghe Crăciun ez év januárjában meghalt, hat év múlva követte Alexandru Mușina, a következő esztendőben pedig teljesen váratlanul Andrei Bodiú. Ők hárman a brassói irodalom eltűnt mesterei. A nyomukban keletkezett hiátus betölthetetlennek tűnt. Munkájuk minőségét mutatja azonban, hogy 2014-ben, amikor Bodiútól (aki akkorra már az egyetem rektora volt, és doktori iskolát szervezett) búcsút vettünk, nem torpant meg sem az irodalmi alkotás folyamata, sem az annak fenntartására, szórására irányuló szervezkedés. A Bölcsészkar és az azon kívüli események központi figurája Adrian Lăcătuș lett, aki már itt végezte az egyetemet is, és mestereinek, barátainak professzionalizmusát, illetve nyitottságát viszi tovább. Köré szerveződik vagy vele együtt dolgozik egy egészen lendületes csapat, akik elköteleződtek az irodalom és a kultúra ügyének. Ők a Brassói Csoport régi tagjai, a Bölcsészkar jelenlegi és volt diákjai, illetve oktatói, meg a lelkes „külsősök”, mivel az elmúlt években az irodalomnak sikerült kiáradnia az egyetemről, és időről időre meghódítania a várost.

A Bölcsészkar rendszeres könyvbemutatóit és irodalmi estjeit a város könyvesboltjaiban tartják, az Okianban, a Librisben, a Humanitasban, a Cărturești-ben. Bár ismétlődnek az arcok a moderátorok, szervezők és hallgatóság körében, ezzel az egyszerű gesztussal nyitnak a nagyközönség felé is. A tágabb olvasótábor megszólítása deklarált célja volt Andrei Bodiunak is, akinek szívügyei közé tartozott az Etnovember elnevezésű multikulturális fesztivál keretein belül tartott Költészeti maraton (Maratonul de poezie), ahol a meghívottak mellett a helyi bölcsészek olvassák fel friss alkotásaikat. A Költészeti maraton megszervezését folytatják minden év novemberében, emellett Andrei Bodiú emlékére alapították meg az októberben tartott *Fiatalköltők* című kortárs költészeti fesztivált (*Poezi tineri – festival de poezie contemporană*).

Az igazi áttörést azonban (mit is törtek át? talán a bölcsészet üvegtornyának falait) a Dactăr Nicu's Schizoid Poets fantázianévre hallgató irodalmi estsorozat jelentette, amelyet egy helyi felkapott kávéházban és -zal együtt rendeznek. Ezekon klasszikusabb felolvasás, könyvbemutató, előadás és slam, provokatív témák megbeszélése, multimédiás fellépés egyaránt van, amit a fiatalok érdeklődése meg is honorál: egy-egy ilyen estre helyfoglalással lehet bejutni. Emellett népszerűek még a Mihail Vakulovski által indított és moderált CenaKLUB Tiuk rendezvényei, ahol a bölcsészek mellett szintén megjelentek a laikus érdeklődők.

A multimedialitás nemcsak a Dactăr Nicu's Schizoid Poets estjeiben nyilvánul meg, hanem abban is, hogy Adrian Lăcătuș és csapata olyan, kimondottan képzőművészeti rendezvényeken is dolgozik, mint az Amural Fest, a Depoul de Artă urbană (Városi művészeti kocsiszín), és részben a Transilvania Egyetem zenei és képzőművészeti rendezvényekben bővelkedő Multikulturális Központját is ők működtetik.

A fentiek mellett már csak hab a tortán az idén V. kiadásához érkező brassói Bookfest, amelyen szintén a helyi bölcsészek dolgoznak nagyon sokat azon, hogy az egész országból ideérkező kortárs irodalmat az olvasók számára megközelíthetővé tegyék.

Codău Annamária

LEVADULÁS

ANTAL BALÁZS: *LE. HORTUS CONCLUSUS*-SOROZAT,
 FIATAL ÍRÓK SZÖVETSÉGE, BUDAPEST, 2017.
 VAD. MŰÚT-KÖNYVEK, MISKOLC, 2017.

Busz kapaszkodik le a völgybe, a telep felé, a sötét mélybe. Valahogy mindig így érkezünk bele egy Antal Balázs-szövegbe, menetrendszerűen, nem sok jót sejtve, s ha egy idő után nagyon ismerőssé is válik az a tér- és viszonyrendszer, amelynek variációi a *Vad* című kötet verseiben és a *Le* című kötet prózáiban mindent körülhatárolnak és zárva tartanak, ez az ismerőség mindig nyugtalanít.

Bár az idillhez adott volna a természet: az erdő, a föld, a kertek közelsége, a szarvasok, no meg a kutya, az ember legjobb barátja. Mégis a romlás, a rothadás, a leépülés s ezek színönimái jellemzik ezt a közeget. „A nyomasztó rosszkedv leülepszik a völgyben, és beleragad az erdők közötti üreg reggeleibe és reggeli embereibe, és egy egész évszak kevés lesz hozzá, hogy végleg eloszoljon.” (*Le*, 89.), vagy versben, természeti párhuzammal: „A bús, törékeny talajon az üres rothadás oson / a határtalan fa felé, mint a fájás a szív felé.” (*Vad*, 6.) Valamikor lehetséges volt a *Találkozás a szarvasbikával* „három gyermekszív-dobbanásig” és „három szarvasszív-dobbanásig” (*Vad*, 20.), mostanra az erdő főként az illegális fakitermelésre kényszerült munkások terepe; a hegyeket már kivájták, a kőfejtők s a bányák is lezárva, üresen jelölik valamilyen emberi tevékenységnek a nyomát. Nem mintha nem laktának emberek a telepen, nem dolgoznának irodákban, laborokban, boltokban, buszon, teherkocsin, nem innának a kocsmában. A történet mindig egy férfi figurára fókuszál, aki vagy otthonosan mozog ebben a környezetben, vagy valamilyen módon inkább idegen benne akkor is, ha múltja ide köti. Mire a *Le* novelláit olvasva összeáll a kép, a kötet közepén megerősítésképp *Az ember, a telep, a szomorúság* című írás, majd a végén összegzészésképp a *Pusztai vázlat* keserű hangvételű, egyszerre kívülálló és belső nézőpontú panorámáját és paramétereit nyújtja a behatárolódott létezésnek:

„anyátlan-apátlan árva vidék ez” (*Le*, 91.), tele tűréssel és lemondással. „Faluk, város, rét, erdő, nyers folyóparti lapály szétszalazhatatlan szövevénye várja itt az idegent, és nem csak őt zavarja néha össze.” (*Le*, 189.) Míg a *Le* fókusza inkább a hely, a hely hangulatának a megteremtése felé siklik (főleg a kötet első felében, utána az elbeszélés mód és nézőpont vált egyet), a *Vad* versei inkább az emberekről és az időről, a szorongásról szólnak, bár a térbe kódolt viselkedésmintázatok és viszonyok itt is meghatározók. Több vers tematizálja szívszorító pontossággal az öregedést az anyaghoz való viszszatéréssel együtt, az idő ketyegő óráját, s ami ezt az időt kitölti: a várakozást, az elmenést és visszatérést, a magányt, az emlékekben élést.

A két kötet közös motívuma a mozgás is. A telepre, a faluba mindig érkezik valaki (a *Vad* első verse is az érkezésről szól), ha nem más, akkor a busz vagy a teherautók hozzák szállítmányaikat. A *Sóvárgás* főszereplője, Barilla állandóan elautózik az üres telepig; a *Másfélmillió lépés Magyarországon* versében a rutin és a tétlenség „a házuktól a presszóig meg vissza”, hordozza az embereket (50.). A versek ennél látványosabban is tematizálják az ide-oda mozgást (*Távolodó mozgás*, *Tiltott mozgás*, *Egybevágó mozgás*), ami esetenként a távolság és az elszakadás belátása után a távolság megszüntetésének ígérete volna, de „a túloldal egyre távolabbra kerül” (*Vad*, 7.). Összeolvasva a két kötetet, ez a mozgás nem a mozgalmasság, amely esetleg pozitív előjelű felpezsdülést okozhatna, hanem mindig egy kicsit lefelé irányul. Illetve adódik a kimozdulás lehetősége az új generáció számára, amint *A jók mennek el* és *A szelídítés* című novellákban utalás is történik arra, hogy a gyermekek majd továbbtanulnak egy közeli városban, s nem lesznek „munkásember-formák”; más szövegek szereplőinek is sikerült ez a „kitörés” (a szén-elemző labor munkatársának a *Bányavidékben*, a katonafiúnak az *Ottahagyni a fogát* című történetben). Valamelyest csapda ez: a kilépő mindig maga után hagy valamit (ha családot, tárgyakat nem is, de emlékeket, identitása alapjának egy részét igen), és ottreked az átmenetben, az átmenetiségben: mert visszatérve többnyire idegen. Ezt a köztes tapasztalatot ragadják meg igen érzékenyen azok a versek, amelyekben az emlékezés nosztalgiája, a gyermekkor elvesztésének elfogadása egzisztenciális szorongással és felelősségérzettel telítődik. A kívülre került, de emlékeiben elszakadni képtelen beszélő az ismerős idegenség érzésével szembesül; identitása ahhoz kapcsolódik, aminek a pusztulását észleli – önazonos maradhat-e, ha a hely és a viszonyok, amelyek valamikor formálták, már nincsenek (*A kérdés*)? Felelős-e azért, hogy az a környezet és kapcsolatháló, amely „kicsúszott a szeméből át az emlékezetbe” (*Vad*, 74.), az ő távozásával is gyengült?

Az eltávozás, kimozdulás hozzájárul egy másíkfajta töréshez is: a kontaktus megritkulásával a közösségek rombolódásához (lásd a *Leltár* című verset), így a családi és rokonsági viszonyok kiüresedéséhez (lásd a *Szép csernelyi családtörténet* című verset). Ezért nem ritkán valamilyen szurrogátumhoz fordulnak az emberek az újabb üres tér kitöltéséhez. Ilyen a *Jót tenni mindigben* a szektaízű „szeretetotthon”, amely a megmentetteket hálájuk révén magához láncolja, vagy *A szelídítésben* az a tény, hogy az asszony a Vad Mundira adja elhunyt férje ruháit, hogy a veszteség tudata ne szakadjon rá teljesen a mindennapjaira (együttal a barátkozás bodorádamos lehetőségei?). Ezek az emberek nem rosszak, csak valamit nagyon elveszítettek – egymást (a *Sóvárgás*ban szereplő Barilla számára a „rokon” már csak egy nevet jelent), az időt, az egymást összekapcsoló tereket. Ezért is van valami bizalmatlanság is közöttük, ugyanakkor mindenhol lappang egy „titkos titok”, egy „titkolt titok” (*Vad*, 9.). A novellákban ez gyakran valamilyen múltbeli, a családi viszonyokhoz kapcsolódó trauma vagy egy telep-i baleset. Innen a szövegek baljóslatúsága, illetve az a balladisztikusnak mondható sajátosság, amely a nagyon sűrítő erejű mondatok, a párbeszédnek minimális közlésértéke révén abból ered, hogy nem mindig derül ki, mi is történik igazán, mik a szereplők motivációi.

Legextrémebb esetei ennek azok a novellák, ahol valami misztikum is besűrűdik. A rendkívüli feszültséget nagyszerű érzékkel adagoló *Hosszú napokban* Martos rossz előérzete az idegen sofőrrel kapcsolatosan nem bizonyul megalapozatlannak: elbizonytalanító a kétféle híradás egy baleset megtörténtéről, a végére pedig az derül ki, hogy a hír talán jóslat volt. *A fal mögöttben* a kötet többi részétől eltérően egy kisgyerek kapkodó szolamát olvassuk, akinek nézőpontját az is korlátozza, hogy a felnőttek nem magyaráznak el neki semmit, így csak arra a betegségsgagra tud alapozni, amelyet egyre erősebben érez magán és otthonában. Némi utalásokból azonban egy szörnyű átok szörnyű feloldásának kísérletére tippelhetünk.

A versekben megcsillan a csoda és a kincs lehetősége is, de ezek is hiányukban értékelődnek fel (*A csodatemető*, *Kincskereső*). A *Vad* kötetnek is nagy a sűrítő ereje, emellett leheletnyi mitikus tapasztalattal egészül ki: lírai ének beszélnek földszagú anyáról, aki fiait sárból és kavicsokból gyúrja, s nem engedi el; erdőbolyongó óriás apákról, akikkel sosem jön létre semmilyen kapcsolat. Apa és fia örökös távolságáról szól a balladaidéző ritmusú *Apácska-vers* is: „a szív szakadatlan / dobog a zuhatagban / nincs aki azt megokolja”, „és közben szakadatlan szívében akaratlan / megtépett farkasok nyája mosolya vizében szarvasok nyála” (30.). S bár a *Bemutatás* rítu-

sában, amikor a nagyapa bemutatja az újszülöttet a hónak, van valami ősi ünnepélyesség, az eredet sem idilli, a létre jövés is egy brutális vagy kényszerű történés. *A törpe* című versben „[e]lőttem rántották ki a világba” (65.), „tolták bele a lelket”, „véresen, / de működőképesen”. A verseskötet vége felé egyre erősebb a „vadulás” abban az értelemben, hogy a megfogalmazás nyersesége egyre intenzívebb, valamint az elégikum nyomai is elpárolognak. Az öregeknek, az öregségnek egy megértő darabja, az *Öregember-versek* ellenpontjaként *Az öregeink a földbe vesztek és a föld megrohadt tőlük* dűhe és kiábrándultsága következik. A kötetzáró vers (*Találkozás a régivel*) az elhasznált tárgyak és testnedvek felsorolásának érzelemmentes szigorúságához jut el.

A verseskötet fülszövegének provokációjára, hogy mitől vad a *Vad*: vad a kétségbeesett ragaszkodás és küzdelem a mindennapokhoz és a mindennapokért, még akkor is, ha a létezés körülményei mindig csak valaminek az elvesztése felé vezetnek (l. a *Veszett kutyák versét*). De a vad egyúttal idegen is, és vadul a magára hagyott hely, élőlény. S vad a szelídítés is. Vad a hiány és a fenyegetettségérzés, a szorongás. És mégis van ezekben a szövegekben empátia, van egy-egy szép alternatíva, mint a *Ballada a felezőidőhöz érkezőről* című versben: „de beszéljünk inkább arról a néhányról / aki fél életét leélve nem romlott meg / és nem lett a keserűségtől sem bűzlő alak / és a tükrök ma is a barátai / belenéz mindennap a gyerekei a szülei a felesége szemébe / és van is amit mondjon nekik / amit megjegyezhetnek hogy éljenek vele és belőle / és amit mindig keressenek majd sorra mindenkiben” (35.). A kapaszkodó mindenhol ez lehet: legyen, akinek a szemébe nézni. Talán ezért indul el a tanyasi gyerek, s hívogat minden ismerőst apját meglátogatni (*Vendéget hívni, esőt várni*).

A két kötet által megidézett közeg és annak hangulata nem görcsös atmoszférateremtés eredménye, eleve benne van ez a levegő a mondatokban, ritmusukban, s míg közös talajt biztosít a versek és prózák együttértéséhez, nem jelenti azt, hogy minden szöveg ugyanannak a tapasztalatnak a puszta újrafogalmazása volna. Mire azt hinnénk, hogy mindent tudunk Antal Balázs mondandójáról és szövegeinek világáról, a forma, a regiszter, a történetelemek vagy a hangsúlyok eltolásával megmutatja, hogy dehogyis. S ha az általa leírt világ („a döntően munkás, eredetében, emlékeiben paraszti közeg” – ahogy a prózakötet végén szereplő interjúban kabai lóránt kérdéseire válaszolva fogalmaz) nem mindenki számára otthonos, ez a művészet azért rendkívül fontos, mert lehetővé teszi, hogy az olvasóban ennek ellenére is történjék valami.

Balla Ilona

SZÖVEGSZÖVET

ÉLŐ VÁRAD ANTOLÓGIA. VÁRAD KIADÓ, NAGYVÁRAD, 2017.

A kötet fülszövege kijelenti, hogy nem elég, ha egy városban élnek írók és költők, attól még annak a városnak nem lesz irodalma. Ahhoz az kell, hogy az önálló sejtek magasabb formába rendeződjenek. Ezt a rendeződést szolgálja ez az antológia, pontosabban a rendeződés már megtörtént, az antológia ennek láttelepe, bizonyítéka.

A bemutatkozó öt fiatal alkotó az Élő Várad mozgalom tagja. De vegyük őket sorra.

Mihók Tamás kétnyelvű költő, románul három, magyarul egy kötete jelent meg eddig. Sokat fordít, főképp magyarból románra. Lebegős szókapcsolatok jellemzik, a belőlük sugárzó különös idegenség: „káposzta szószót öntöttél a dzsekimre”, „loholtunk akkor az utolsó metró után az első kufirc felé”, „csikland-közvetítő textíliáid”. Hasonlóképp kimutatható a versek különös anyagszerűsége: „a város csőrendszere isten vénái voltak”, „vödöröket és fateknőt kerítettem majd begyűjtöttem a nyálkát”, „köztünk a múlt rostjai”, „agyam háromszögletű kismutatója megállt”; valamint az ehhez társuló különös képi porózusság (könnyedén áthatolnak egymásba és egymáson a metaforák): „vérfarkas vagyok szemem alatt akkora / táskákkal mint saját gyantájába / levező fenyő évgyűrűi”, „körmeim alatt viselem a soha / meg nem bánt vetélés nyomait látni / akarom utolsó összerándulásod / natália poszthumán napsugaram”. Ez az utolsóként idézett versszak kiváltképp jellemző Mihók költészetére, a fent jelzett attribútumok különös hangulati idegenséget teremtenek. Közelálló hangulat ez a Kétezegeknek nevezett román költőgeneráció verseiben átélhető hangulatokhoz, és ugyancsak rokoníthatók a versek ahhoz az erőteljes autenticizmushoz, ami ezt a generációt jellemzi. Az ironikusságot a cinikus önéletrajziség erősíti fel, a már-már naturalisztikus anyagkezelést az individualizmus kívülállása emeli el a durvaságtól.

Kemenes Henriette szintén nevezhető többnyelvű költőnek, prózát is ír, riportokat is, színházi munkákban is részt vesz, performanszokat szervez, képzőművészettel is foglalkozik. Mottóként is olvasható első verse: „Fényévekre vagyunk egymástól, / de ne aggódj – / táv o l o d u n k .”

– kiváló leütés: mégpedig azért, mert a továbbiakban is jellemző a versekre az ellentmondásosságra épülő ironia, továbbá a képverses tipográfia. A Krusovszky Dénes-hommage sem véletlen, érzékelhető a Telep-csoport hatása. „Ahogy egyre közelebb kerülök a minél távolabbhoz, / lassan elfelejtem, hogy nem bírom a hosszútávú futást, / de már nem számít, mert úgyszem ismerős a táj” – a történetiség által megképzett versidő kétszeresen konstruálódik, egyrészt a szövegidő közvetlensége által, vagyis a szöveg mennyisége arányos az idő múlásával, másrészt a költői képekben kifeszülő távok generálják: „A jég alá rekedt ló kifeszített szemgolyóján / még visszatükröződött a kanyargó út / és a rongyos szekerek, / amint lassan haladva, / pótolták a / jövő patanyomait.” A tér ennek az élő anyagként lüktető költészetnek az alapító élménye, legyen akár akkurátusan, már-már prózanyelven elbeszélte történet, akár tömör képekben megjelenített. Távlatok térben és időben, talán egy ősi nép vándorlásának helyszínéeként.

Ozsváth Zsuzsa „összművészeti figura”-ként mutatkozik be, és valóban, igen sokfélék az antológiában publikált szövegei, versek, jelenetek, mesék, karcolatok, életképek, játékok, mondókák. „A- / sszociációs tréninggatyá. / Botránygépészet. Polifika. / Mechanikus parancs. Búsleves. / Dunakanyaró. Pesti vese. / Heccharisnya. / Á, lópassz.” Tételesen kimondódik, de amúgy is jól érzékelhető itt az „én már nem tudok újat írni / minden megvan írva” őszinte zavara és az ellene való dacos gesztus primer bája. A szövegek rábízzák magukat a játék véletlenszerű fordulataira, a szövegorigami „majd csak lesz belőle valami” groteszk örömeire. Ugyanakkor „agyban erős” poénok születnek: „például egy kezemen meg tudom számolni / a fekvőnyomáshoz hány ember kell: / kettő. / vagyis prímszám. / veled osztható vagyok.”

Jock Evelin a kötet legfiatalabb szerzője, a posztdiákköltészet egyszerre nyers és sokszor felmelegített fogásai jellemzők rá. Jó adag ironia, slames keménységgel és szókimondással: „A magyarságot, mint egy szöveget verik belém román / földön...”, keveredve túlságosan is múlt századi versízű versekkel: „Hűvös mámorral csókol az éj, / Isteni fény a gyertya lángja. / Vadul vetül merev kebeledre, / Mely vacogó fogaim várja.” Mozaikszerűen építkeznek a versek, ki-kitörnek a szenvedélyek őszinte képsorai, de rögtön bebújnak megfakult ruhákba. A szavak szintjén is megvan ez a keveredés, de a régi ízekből néha csak az avasságuk marad: „emberke”, „éteri nő, úrnője szívemnek”, ettől a szerepjáték is fakó.

Bíró Árpád Levente számára elsősorban a szövegek performativitása, az irodalom és a színház határterülete érdekes. Otthon van a színházi szö-

vegekben. A *Mese habbal* című dramolettjében egy eltűnt füzet keresésére indul a gyermek főszereplő, egy felnőtt beszédű és fantáziájú kisdíák, és mindenféle kalandokkal fűszerezett történetben adja elő, hol is kereste füzetét, miként próbálta visszaszerezni, mígnem letelik az óra, és kicsengetnek, ő pedig megússza az el nem készült házi feladat miatti fejmosást. Miként a tanító nénijét, minket is leköt a meséje. Akárcsak a *Summer Kitchen* (nemcsak a csattanó miatt), vagy a hasonló zsánerű *Zsákutca* is. Némileg a Háy János-féle szocio-drámákra emlékeztetnek, de azoknál könnyedebbek, játékosabbak.

Amik Annamária – György Andrea

A PUSZTULÁS PÉLDÁZATA

SÁNDOR IVÁN: *A HETEDIK NAP*. MAGVETŐ KÖNYVKIADÓ,
BUDAPEST, 2018.

GyA: Előrebocsájtom: Sándor Iván új regénye annyira lenyűgözött, hogy egyfajta szent áhítattal tudok csak hozzá közelíteni, és ez egy kissé megbénít.

AA: Bennem mérsékeltebb érzelmi hatást váltott ki, de annál inkább értékelem a formai tökélyét, szimbólumainak kidolgozottságát, gördülékenységét, amellyel a sok témát egybegyűrja.

GyA: Letehetetlen, magával ragadó, ugyanakkor annyira felkavaró, hogy olvasás közben néha úgy érzem: legszívesebben elfutnék-elmenekülnék előle, azt tenném, amit a főszereplők, Thomas, Jensen és Liz, ezek a korarérett fiatalok, akiknek a menekülés, az életben maradásért folyó küzdelem tölti ki a mindennapjaikat. A „Fuss! Menekülj!” kétségbeesett felszólítása pontosan ötször tér vissza a műben.

AA: Tagolásában is megjelenik az ötös szám, öt részből épül fel.

GyA: A regény egy barbár, erőszakos világ víziója, ahol mindenki menekül, szemerkél az eső, hideg van és köd, nagy a sár, és friss hantok szegélyezik az elnéptelenedett falvak üszkös háztetői között vezető utakat. Az örökösen úton levő túlélők pedig várják, hogy egyszer csak vége legyen a háborúnak, amit sehogy sem tudnak megszokni.

AA: Jensen története egy anatómiai színházi jelenettel indul. Sándor Iván regénye maga az anatómiai színház, amelyben brutálisan, véresen ízekre szedik, felboncolják az embert. Ez a mikrokozmosz egy „ember nélküli világ”, melyet az emberségből kivetkőzött ember teremt, és amelynek az öldöklés az egyetlen szervezőelve.

GyA: Nem tudjuk, hogy mennyi a cselekmény időtartama, csupán a kiközkent időt érzékeljük, akárcsak a szereplők, akiknek az élete a túlélésért

való küzdelemben végletesen beszűkül, ezért tudatukban teljesen összemósódnak az egyhangú napok, hónapok, évek.

AA: A beszűkültség érzetét az is fokozza, hogy szűk a kiterjedése a világnak, amelyben a szereplők mozognak. A szelektív központosással idő és tér is összemósódik a gondolatfolyamban. Helyenként nehéz követni, hol kezdődik és végződik a mondat, vagy hol kezdődik a szikár párbeszéd játékában a szereplő megszólalása, és hol a rá adott válasz. A történet saját, belső, inkább képekben megragadható ritmusa előtt az olvasó egyet tehet: enged a regény sodrásának.

GyA: Meghökkenő, hogy a szöveg kilencven százalékában a mondatok nem nagybetűvel kezdődnek, hiányoznak a mondatzáró pontok is. A kisbetűs bekezdések megértését felkiáltó- és kérdőjelek segítik. A hagyományos központosású részek csak rövid állomások a szövegben, amely bár szaggatott, töredezett mondatokból épül fel, mégis sodró erejű, és sokszor líraivá válik. Mintha a folyvást futók, menekülők sietősen, kapkodva előadott szóbeli monológjaiból állna össze.

AA: Ebben a történeteket és történéseket egybemosó sodrásban tökéletesedik ki az, amit a szerző a fülszövegben is megfogalmaz: az ismétlődő emberi helyzetekről ír. Bár nyelvezete szép, mégsem letisztult, hanem inkább örvény, amely magával ragad eseményt, fogalmat, emléket. Mint ahogy az ábrázolt világ is az. Ebben az örvényben hogyan sikerül megtalálnia az embernek a saját gravitációját, az ismétlődő emberi helyzetekben való helytállás lehetőségét?

GyA: Emlékezéssel próbálják nem elveszíteni az időt.

AA: Az emlékezés harcának jelentőségét még inkább kidomborítja az emlékező múlandósága. A törékeny test pusztán színházi kellék az élet tragédiájában. Nem véletlen, hogy az orvos apa a preparátumon éppen az emlékezésre szolgáló idegeket mutatja be, megkülönböztetve az emlékezetet mint tárhelyet az emlék felidézésétől. A regény kiemelt fontosságot tulajdonít ennek a felidézésnek, az emlékezésnek mint aktív tevékenységnek, gyakorlatnak. Emlékezni muszáj. „Hogy az érdekemet ne borítsa hallgatás, és a hitvány szavaknak és tetteknek félniük kelljen az utódok ítéletétől.” „Órizz meg mindent, semmit ne felejts”, inti Thomast azt apja. Sikerül ez Thomasnak?

GyA: Ő magával hurcol egy zsákot, amelybe a legkülönfélébb tárgyakat gyűjti össze: apja könyveit, görög fordításait, jegyzeteit, később egy héber imakönyvet, és vándorlásai során a „szuvenírek” egyre szaporodnak. Úgy küzd a felejtés ellen, hogy minden este, szinte rituálisan (igaz, egyre fáradtabban

és gépiesebben) kirakodik a zsákjából, lassan kiemeli az őrzött tárgyakat, kezébe fogja, maga mellé helyezi, majd lassan visszarakja őket a helyükre.

AA: Számomra az a regény legizgalmasabb jellemzője, hogy az emlékezés minden kitüntetett módját érinti. A művészeteken mint a kollektív emlékezés formáin, a fordításon, a történetíráson kívül ott a családi hagyomány is, az apák felidézése. Többször olvashatjuk, hogy egy adott tárgyat (képet, kancsót, imakönyvet) az apja hagyta az adott szereplőre, „talán a nagyapja az apjára”. A külső világban tomboló gonosz ábrázolását meg-megszakítja az apa képe, akihez állandóan visszatérnek Thomas gondolatai, de az őt vallató hadnagy is hozzá hasonlóan emlékezik saját apjára. Ahogy mondod, ebben hangsúlyos szerephez jutnak az emlékezet hordozói, a tárgyak. Zseniálisan kidolgozott jelenet volt az, amelyben a prédikátor a rámaradt törött kancsót szüntelenül összeragasztja, és ezzel párhuzamosan látjuk, ahogyan Thomas teszi-veszi a zsákjában hordozgatott emlékeket.

GyA: A vándorszínész-társulat, amelyhez Thomas csatlakozik, az emlékezés színházi eszközeivel szintén a felejtés ellen dolgozik. A fiatalokból álló színészcsapat előadásai rendkívül kényelmetlenek, mivel nem pusztán szórakoztatnak, hanem tükröt is tartanak. Pontosan arra kívánják készíteni a közönséget, amire az a legkevésbé kész: önmagával szembenézni.

AA: A széthullott világban történő utazás felidézte bennem Emily St. John Mandel *Tizenegyes állomása* című regényének poszt-apokaliptikus világát, amelyben szintén vándortársulat jár városról városra Shakespeare-előadásaival. Míg a kanadai író alkotása a kultúra lényegére kérdez rá, addig Sándor Iván múltbeli apokalipszisnek nevezhető műve mélyebb, egzisztenciális rétegeket fejt fel. Thomas tarisznyája, amelyben emléktárgyakat gyűjt, szintén párhuzamba hozható St. John Mandel óvilág-múzeumával, ahová a megsemmisült világ emlékeit gyűjtik. Az emberiség kollektív emlékezete pedig kitüntetett módon testesül meg a művészeti alkotásokban, így nem meglepő, hogy Sándor Iván írását gazdagon teleshövík nemcsak színházi, irodalmi, de zenei és képzőművészeti hivatkozások is.

GyA: A regényben többször is felbukkan Hieronymus Bosch *A szénnásszékér* című triptichonja, amelynek néhány részletéről rövid leírást és értelmezést kapunk, sőt maga a titokzatos Bosch is szerepel a történetben, amint éppen vázlatokat készít az említett művéhez, amelyet nyugtalanító látomásnak neveznek a szemlélők. Sándor Iván regénye szorosan kapcsolódik ehhez a festményhez, szöveg és kép átjárják egymást. A tizenhatodik századi triptichon középső és jobb szárnya, amely az emberi bűnök e világi tombolását és pokolbéli következményeit mutatja be, így azt a paradox ha-

tást kelti, mintha Sándor Iván huszonegyedik században létrejött szövegvilágának képi megjelenítése volna.

AA: Azt olvassuk: festő nem azt festi, amit lát, hanem azt, amit érez – a látomást. Mi a látomás? Kísérlet az emberi helyzet megértésére, és ugyanerre tesz kísérletet a regény.

GyA: Az utolsó fejezet a *Sehol* címet viseli, mintegy azt sugallva, hogy a szereplők otthonkeresési kísérlete nem jár sikerrel. Thomas megszökik a munkatáborból, tengerre száll, és a part vonala mentén evez. Hét napon át tartó útja negatív teremtéstörténetként is értelmezhető. Egy ideig úgy tűnik, hogy a leírás pontosan követi a Genézis-mítoszt. Thomas második nap kopár földet lát, harmadik nap növényzetet, negyedik napon megjelenik a hold és a csillagok, ötödik napon madarak keringenek, de a hatodik napon, amikor az ember teremtése következne, akkor Thomas embereket pillant meg ugyan, ám azokat nem Isten képmását hordozó férfikként és nőkként különbözteti meg, hanem üldözöttekként és üldözőkként.

AA: Lehangelő emberkép. Az üldözöttek (az áldozatok, akik a romlott világot próbálják élhetővé tenni a művészetrel) és az üldözők (az elnyomók, a kínzóak) közötti ellentét annyira éles – és emiatt kissé sérült is a katarzisélményem –, hogy egyértelmű: a mű parabola.

GyA: A frissen megteremtett világból tehát hiányzik az istenképű ember, és Thomas is eltűnik, pontosan a hetedik napon. A tengeri vihar ál-mában lépi meg, és ő a derekára erősített zsákkal együtt merül a tenger mélyére, ahol már nincs lennebb. Ennél pesszimistább nem is lehetne a regény befejezése, bár a szöveg bizonytalanságban tart, nem tudható pontosan, hogy Thomas valóban belefullad a tengerbe, és magával viszi féltett tárgyait, vagy csak álmodja mindezt.

AA: Az álom különleges eszköz itt, számomra újdonság is, hogy Sándor Iván ebben a regényben az álommal is kiegészíti a múlt és jelen váltakozó párhuzamát, amely a kortárs művekben igen elterjedt. Ez a triász jelenik meg a portrén szereplő rabbi tekintetéről megfogalmazott gondolatban is: a tekintetben benne van, ami volt, ami van, ami lehet.

GyA: Végig álom és valóság között lebegtet bennünket az író. A zárójelenetben pedig hangsúlyos a két dimenzió egybemosódása, mintha az egyetlen ember, aki tovább gombolyíthatná az emlékezés fonálát, a halálba álmodná magát. Rendkívül költői, ugyanakkor retorikus ez a befejezés, akárcsak a bibliai teremtéstörténet, amelynek a stílusát imitálja. Csupán a gondolatritmust biztosító, visszatérő „és látta Isten, hogy jó” mondat hiányzik belőle, jelezve, hogy a Genézis ironikus parafrázisáról van szó. Pontosan

a befejezés helyezi mitikus perspektívába a történetet, és erősíti fel annak példázatos jellegét: a mű által feltárt világban, ahogy a cím is jelzi, Isten pihen. És hallgat.

AA: A címadó hetedik nap a teremtés lezárultságára, pesszimistább kifejezéssel élve, véglegességére utal. És, jelezve, hogy valóban a végről szól a Sándor Iván-féle mitikus-egzisztenciális emlékezőtörténet, ott a másik bibliai kép, az apokalipszist szimbolizáló fekete lovas, Antonio, aki a négyfős értelmiségi baráti társaság túlélőjeként fekete lovon vágatva lázítja a népet. A hetedik nap így még ironikusabb cím, hiszen minden, csak megpihenés nincs a történetben. Én inkább azt mondanám, a gonosz pihen „művét”, a pusztulást látva. És egyáltalán nem hallgat, minden lehetőséget megragad arra, hogy megnyilvánuljon.

GyA: A regény történelmi ideje és tere a tizenhatodik századi, humanista kultúrájú Németalföldre tehető. Thomas és Jensen értelmiségi, az antik műveltséget mindennél többre tartó családokból származnak, akik hisznek abban, hogy a történelmi emlékezet írásos megőrzése által kerülhetők el az újabb történelmi katasztrófák. De vajon tényleg így van-e? A regény befejezéséből mindenképpen nagyfokú szkepszist vélek kiolvasni e problémát illetően.

AA: Talán. De a vége felé felgyorsul a történet, Thomas pedig egyre gyakrabban, kétségbeesettebben szedegeti elő az emléktárgyait. Szerintem ez egyértelműen jelzi: emlékezni érdemes.

GyA: Megható az a jelenet, amelyben Mathias, Thomas nagybácsija, a klasszikus műveltségű tudós-nyomdász Leiden város véres ostroma és kiéheztetése alatt dolgozósobája csendjébe vonulva olvasni próbál. Feltehetően Hérodotoszt, a kedvencét, akinek a görög-trójai háborúkról szóló írásai-ban keresi a magyarázatot a körülötte kibontakozó borzalmakra. És érdekes, ahogyan lassan rájön arra, hogy csupán azt lehet megtanulni a görögöktől, „hogy mi ismétlődik abból, ami volt”. Mert minden ismétlődhet szakadatlanul. Mintha azt mondaná, hogy csupán szép ábránd, amely békeidőben még hihetőnek is tűnik, hogy az ember tanul a múltbéli hibákból, és nem ismétli meg azokat, ám határhelyzetben azonnal kiderül, mennyire naiv elképzelés ez. Erről az ábrándról való lemondásról is szól számomra a regény.

AA: Bennem ott motoszkál a gondolat, hogy Thomas apjának az emlékezésre felszólító intelmével ellentétben, az Asszony az emlékezetet tiltó apai intést kapja: próbálj felejteni is mindent, az emlékek terhe nélkül élni. Ez az ellentét – emlékezzünk-e, vagy sem? – egzisztenciális súllyal bír. Talán nem tanul az emberiség a múlt ismétlődő tévedéseiből, de a közös emlékezés elviselhetővé teszi ezt a szakadatlanságot.

Rajnavölgyi Géza

ARNAUT DANIEL
SEXTINÁJA ELÉ

A *Látó* 2018. decemberi számában még azt jeleztük, hogy a híres provanszál trubadúr, Arnaut Daniel manapság legismertebb versét kihagyjuk válogatásunkból, mivel már több fordításban is megjelent. De úgy érezzük, a *Látó* olvasói nem kapnának teljes képet a trubadúrról e nélkül az új versformát bevezető dal nélkül.

A trubadúrversek egyik legfontosabb formai jellemzője, hogy a strófán belül a rímek meghatározott rendben követik egymást. Ezt a sorrendet – bár természetesen az idők folyamán kialakultak a sémák – a költők teljesen szabadon választották, viszont az egyszer megválasztott rímképlethez az egész dal folyamán, öt, hat, hét vagy akár több versszakon át ragaszkodtak. Mert ne feledjük el, hogy a trubadúrok nem a mai értelemben vett verset írtak, hanem dalt szereztek. Amit aztán többnyire maguk adtak elő, és csak ritkábban bízták hivatásos, esetleg bérelt énekmondókra. A dalos strófánként ismétlődő dallamokat énekel, és a strófánként visszatérő rímek is ezt a mozgást tükrözik.

Talán ennek a mechanizmusnak az oldására találunk már a legrégebbi trubadúroknál olyan sorokat, amelyek a strófán belül rímtelenek, de rímpárra találnak a következő strófák azonos helyén. Egymástól való távolságuk miatt a mai versolvasó nehezen érzékeli ezeknek a soroknak az összecsengését, de a visszatérő dallam annak idején bizonyára segített a hallgatóságának, hogy összekapcsolja a távoli rímeket.

Nos, Arnaut Daniel ezekre az ún. *estrap* rímekre építi fel a sextina versformáját. (Magyarul talán átívelő vagy összekötő rímnek nevezhetnénk.) A vers hat strófájában hat rím hatszor ismétlődik, és természetesen minden strófa hatsoros. Csakhogy – és itt jön a csavar – az egyes versszakokban egymással rímelő sorok nem ugyanazon a helyen állnak, mint a kezdő strófában. A következő versszak első sora mindig az előző versszak utolsó sorával rímel, a továbbiak pedig szigorúan meghatározott permutáció sze-

rint követik egymást. Minden strófa rímképlete különbözik egymástól, de nem tetszőlegesen, hanem pontos rend szerint. És ha volna hetedik strófa, annak a rímképlete azonos lenne az első versszakéval.

Nem egyszerű. Valóságos költői akrobatika.

Hetedik strófa nincsen, de követve a trubadúr-hagyományt, van egy záradék. Ez a záradék már ebben a korban is sokszor vette fel az ajánlás szerepét. A költők imádott hölgyüknek ajánlották a dalt. A versnek ezt a lezárását jól ismerjük Villontól, aki a fiktív vagy éppen nagyon is valóságos herceghez fordul, figyelmébe ajánlva magát és költeményét.

Ezt a záradékot Arnaut Daniel arra használja fel, hogy három sorába belesűrítse a hat rímet, amelyek itt párba állítva, egymásra halmozva jelennek meg. – Ez sem egyszerű. De a formai bravúr mellett szóhoz jut itt a költő öniróniája is.

Jó ideig nem is talált követőkre, míg csak Dante nem írt két sextinát a Pietra asszonynak szentelt ciklusában. Majd jött Petrarca, és nem kevesebb mint kilencszer használta ezt a versformát, el is terjesztve azt a reneszánsz költészetben. A XX. században azután felelevenítették, és a magyar költészetben is megjelent.

Szigeti Csaba, aki több tanulmányában is foglalkozik ezzel a versformával, *Az első magyar sestina?* címűben a feltett kérdésre végül is Weöres Sándornak ítéli oda az elsőséget *A szegény kis üdülőgondnok panaszzai* című verséért. Mai ismereteink szerint a Weöres-vers keletkezése pontosan nem datálható, Szigeti az 1960-as évekre a *Dante összes művei* megjelenésének időszakára teszi. Kemenes Géfin László verse (*Sestina a rózsafáról*), 1971-ben jelent meg a Párizsban kiadott *Irodalmi Újságban*. Az ő nemzedékükből még Somlyó György tett kísérletet a versforma feltámasztására. Kortárs költőink közül pedig tudomásom szerint Kovács András Ferenc, Mesterházi Mónika és Schein Gábor jelentkezett saját sextinával.

És akkor következzen Arnaut Daniel sextinájának újabb fordítása Mario Eusebi 1984-es szövegkiadása alapján.

Arnaut Daniel

(1180 k. – 1210 k.)

A NAGY ELSZÁNÁS BESURRANT

A nagy elszánás besurrant
szívembe. Nem tépi ki pletyka karma,
sőt ettől vész a pletykás sanda lelke.
Magam verném ki onnét s fűzfavessző?
Hisz rejteken, hol nem les rá a bátyja,
vár élvezet kertben, hálósobába’.

S ha emlék hálósobája
– tudom bár, nincs, ki szégyenemre surrant
be ott, hisz hívem testvére, bátyja –,
reszket minden ízem s parányi karma,
mint a gyerekek, kit fenyít a vessző,
mert félek, tőlem távol áll a lelke.

Csak teste volt, mégse lelke,
mi titkon engedett hálósobába,
s szívemnek fájt, verné akárha vessző,
nyomába rabja hogy hiába surrant.
Tartoznám hozzá úgy, mint ujja karma,
nem dorgálhatna meg barát, se bátya.

Nekem kedvesebb a bátya
húgánál, bár ő szült, hölgyem s a lelke,
mert hozzám nőtt, akár a kézre karma,
s ha hagyna, költöznék mellé szobába.
Hisz inkább vezessen Ámor, ki surrant
szívembe, mint hajcsár, goromba vessző.

Nem virágzik satnya vessző,
nem születik Ádámnak öccse, bátyja,
s ily nagy szerelmet, mi szívembe surrant,
hiszem, nem érzett senki teste-lelke.
Lelnék rá kinn mezőn vagy benn szobába',
kitart a szív, ujjnak bár hullna karma.

Szívem, mint eb foga, karma,
úgy őrzi őt, s akár kérgét a vessző:
örömöm tornya, kastélya, szobája!
Szerelmem tárgya nem szülő, se bátya,
s ki jól szeret, lel száz örmre lelke,
ha az ilyen tán mégis Mennybe surran!

Dalt küld itt Arnaut – s benne bátyja karma –
ahhoz, kit kíván a vessző s a lelke,
s e férccmível hálósobába surran.

RAJNAVÖLGYI GÉZA fordítása

NÉVJEGY

Jó, ha van egy megjelölés.
Egy olyan személynév, olyan lap-
szám, amivel megvan a Lit'határ,
kitárol a világot. Ez lehet név is,
akár egyetlen név is. Vagy ezé:
"Élvi, élvi hiteket opra,
Élvi, élvi s éltetési tudni"

(Hagy Buda:
Hagyó Piroz Szolva)

A Litó olvára
ajánlom, szeretettel
Bella Fofia

2019. február

Lapunk állandó támogatói:

Aranka György Alapítvány, Nemzeti Kulturális Alap,
Communitas Alapítvány, Bethlen Gábor Alap

A szerkesztőség székhelye: Marosvásárhely, Tusnád u. 5. sz.; Postacím: 540027 Târgu Mureș, str. Tușnad 5, vagy Of. P. 1. C. P. 89; Telefon: 0040-(0)265-267091; 0040-(0)365-801946; Telefax és üzenetrögzítő: 0040-(0)265-267091; E-mail: lato@lato.ro; Kiadóhivatal: 540028 Târgu Mureș, str. Primăriei 2. Kéziratokat nem őrünk meg és nem küldünk vissza. Nyomta az Alutus Rt., Csíkszereda. Igazgató: Hajdú Áron. Belföldi előfizetés egy évre 96, fél évre 48, negyedévre 24 lej. Külföldi olvasóinknak egy évre 35 EURO, tengerentúlra 45 USD. Előfizetéseket a szerkesztőségben veszünk föl.

ISSN 1220-5982